

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา งานวิจัย และได้เสนอเป็นหัวข้อตามลำดับดังนี้

1. ปรัชญาและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนแบบร่วมมือ
2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนแบบร่วมมือ
3. การจัดการเรียนรู้แบบปกติ
4. สาระสังคัมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พ.ศ. 2544

5. การเรียนการสอนสังคัมศึกษา
6. เจตคติต่อสาระวิชาสังคัมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
7. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
8. ความฉลาดทางอารมณ์
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ปรัชญาและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนแบบร่วมมือ

1.1 ปรัชญาของจอห์น ดูย (John dewey)

หลักการสำคัญของทฤษฎีการศึกษาของ จอห์น ดูย (John dewey) (เพ็ญศิริ จิระเดชากุล, 2533 : 112-113) ได้กล่าวถึงทัศนะของจอห์น ดูย ในเรื่องเกี่ยวกับการเรียนการสอนว่า ดูย ได้เสนอให้ผู้สอนและผู้เรียนทั้งชั้นร่วมกันแลกเปลี่ยนทัศนะความคิดเห็น ติดต่อดูสารซึ่งกันและกันด้วยวิธีเช่นนี้ผู้เรียนก็จะได้เรียนรู้วิธีการทำงานช่วยเหลือและร่วมมือกับผู้อื่น สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญมาก เพราะจะช่วยขจัดปัญหาข้อขัดแย้งทางสังคมและสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในห้องเรียน นอกจากนั้นการให้โอกาสผู้เรียนได้ทำงานร่วมกันและร่วมมือกันช่วยลดความเห็นแก่ตัวและการแข่งขันในหมู่เรียนได้เป็นอย่างดีแต่ข้อสำคัญก็คือสิ่งที่ผู้เรียนจะกระทำร่วมกัน หรือโครงการนั้นควรมีพื้นฐานอยู่บนความสนใจและความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียน ตลอดจนมีความหมายแก่ผู้เรียน

ทฤษฎีนี้สรุปได้ว่า ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นรายงานที่อยู่ในมีความสนใจ อยากรู้อยากเห็นและมีความหมายต่อผู้เรียน

1.2 ทฤษฎีสถานามของเคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin)

แนวคิดที่เกี่ยวกับทฤษฎีสถานามของเคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin) (พรณี ชเจนจิต. 2538 : 383-385) ได้สรุปไว้ดังนี้

พฤติกรรมของคนมีพลังและทิศทาง สิ่งใดอยู่ในความสนใจและความต้องการของคนจะมีพลัง เป็นบวก สิ่งทีนอกเหนือจากความสนใจ และมีพลังเป็นลบ ในขณะที่ขณะหนึ่ง คนทุกคนจะมี “ โลก ” หรือ “ อวกาศชีวิต ” (life space) ของตนซึ่งประกอบไปด้วยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ อันได้แก่ คน สัตว์ สิ่งของ สถานที่สิ่งแวดล้อมอื่นๆ และสิ่งแวดล้อมทางจิตวิทยา ซึ่งได้แก่ แรงขับ แรงจูงใจ เป้าหมาย หรือจุดมุ่งหมายปลายทาง รวมทั้งความสนใจ การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีแรงจูงใจหรือแรงขับที่จะกระทำไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางที่ตนต้องการ

ทฤษฎีนี้สรุปได้ว่า พฤติกรรมจะเป็นผลมาจากพลังความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม การปรับตัวเข้าหากัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จะเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มประสบความสำเร็จ

1.3 ทฤษฎีแรงจูงใจ (Motivation theory)

ทฤษฎีแรงจูงใจในการเรียน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2539 : 218 –220) เป็นเรื่องของ การตอบสนองความต้องการที่เกิดขึ้นภายในของคน ความต้องการจะก่อให้เกิดแรงจูงใจ หรือผลักดัน ในการกระทำสิ่งต่างๆ เพื่อให้ได้รับการตอบสนองตามเป้าหมายของตนเอง อย่างไรก็ตามพฤติกรรม ของแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันในแง่ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทักษะ ความสนใจ ความ ทะเยอทะยาน และความแตกต่างกันของแรงจูงใจในการทำงาน ที่เป็นปัจจัยที่ไม่เกี่ยวกับหน้าที่การ งานและเกี่ยวกับหน้าที่การงาน สำหรับปัจจัยที่ไม่เกี่ยวกับหน้าที่การงาน ได้แก่ สภาพแวดล้อม ทั่วไป ทั้งในทางสังคมและวัฒนธรรมที่อยู่รอบตัว ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวกับงาน ได้แก่ ทักษะ ความ เข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นมาเมื่อมีการผสมผสานกันกับสภาพแวดล้อมของการทำงานจะเกิด พฤติกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนเอง

สรุปได้ว่าการสร้างแรงจูงใจ นักเรียนต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง กระตุ้นให้นักเรียน เกิดความตื่นตัวช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การดำเนินและการชมเชยควรทำเป็นกลุ่ม อีกทั้งมีรางวัล ให้กับกลุ่มที่มีคะแนนยอดเยี่ยม เพื่อเป็นกำลังใจในการทำงานครั้งต่อไป

1.4 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic orientation) ของซิกมันด์ ฟรอยด์

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา (2542 : 27-28) กล่าวถึงทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญดังนี้

1. เมื่อบุคคลอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม จะต้องอาศัยกระบวนการจูงใจอาจจะเป็นรางวัลหรือ การได้รับผลจากการทำงานในกลุ่ม

2. ในการรวมกลุ่มบุคคลจะมีโอกาสแสดงตนอย่างเปิดเผย หรือพยายามป้องกันปิดบังตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ การช่วยให้บุคคลแสดงออกตามความเป็นจริง โดยวิธีการบำบัดทางจิตสามารถช่วยให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น

ทฤษฎีนี้สรุปได้ว่า การรวมกลุ่มของบุคคลต้องอาศัยแรงจูงใจ และการเปิดโอกาสให้แสดงออก

1.5 ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ (Group process)

ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ คือหลักการที่เน้นหรือให้ความสนใจเป็นพิเศษในเรื่องของพฤติกรรมมนุษย์ที่มีผลต่อกันและกัน นิรันดร์ จุลทรัพย์ (2542 : 258-263) ทั้งนี้โดยยึดหลักการเรียนรู้บางประการ ดังนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ควรเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา
 2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากแหล่งต่าง ๆ กันมิใช่จากแหล่งใดแหล่งหนึ่งเพียงแหล่งเดียว ความรู้สึกนึกคิดเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ
 3. การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความเข้าใจ
 4. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้นั้นมีความสำคัญมากหากผู้เรียนเข้าใจและมีทักษะในเรื่องนั้นแล้วจะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่าง ๆ ที่ตนต้องการได้
 5. การเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียนคือการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้
- ทฤษฎีนี้สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาและสามารถนำความรู้นั้นไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

1.6 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา

เปียเจต์ (Piaget) (ทิสนา แจมมณี และคณะ. 2544 : 13-14) มีแนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างสติปัญญาว่าจะมีความซับซ้อนหรือพัฒนามากขึ้นเมื่อมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยกระบวนการปรับเข้าโครงสร้าง (Assimilation) หมายถึง การซึมซับประสบการณ์ที่ได้มาให้เข้าอยู่ในโครงสร้างปัญญาและปรับขยายโครงสร้าง (Accommodation) ทางสติปัญญาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมเป็นการเปลี่ยนแปลงความคิดของเด็กที่มีอยู่ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือประสบการณ์ใหม่ การพัฒนาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมนั้นมุ่งไปสู่ระดับความสมดุลที่สูงขึ้น มีการปรับตัว (Adaptation) ในระดับที่ซับซ้อนมากขึ้น กระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา หลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การสร้างภาวะที่สมดุล (Equilibration) หมายถึงการที่บุคคลแต่ละคนจะต้องปรับปรุงความสมดุลทางสติปัญญาจากขั้นต่ำไปหาขั้นสูงกว่า โดยใช้การซึมซับประสบการณ์และปรับโครงสร้างทางสติปัญญาทั้งสองอย่าง รวมทั้งการปรับสมดุลเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนเพื่อการพัฒนาไปสู่ขั้นสูง ๆ ขึ้นไป

แนวคิดที่เป็นข้อตกลงเบื้องต้นของทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ เพียเจต์ มีดังนี้

1. ขั้นต่าง ๆ ของพัฒนาการทางร่างกายย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสติปัญญาและการคิด ซึ่งไม่อาจไม่เข้าใจได้ด้วยการสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง แต่จะต้องอธิบายในรูปของโครงสร้างทั้งหมดหรือระบบความสัมพันธ์ภายใน
2. พัฒนาการของโครงสร้างทางสติปัญญาและการคิดนั้น เป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างโครงสร้างของร่างกายกับโครงสร้างของสิ่งแวดล้อม แต่ไม่ใช่ผลโดยตรงของวุฒิภาวะหรือการเรียนรู้
3. โครงสร้างทางสติปัญญาและการคิดนั้น พัฒนามาจากการกระทำ (Action) ของบุคคลต่อสิ่งแวดล้อมตามทฤษฎีของ เพียเจต์ กิจกรรมทางสติปัญญาและการคิดได้พัฒนาจากกลไกการสัมผัส การเคลื่อนไหว การกระทำ ไปสู่กิจกรรมที่ต้องใช้สัญลักษณ์และภาษา ซึ่งจากแนวคิดนี้จะช่วยมองเห็นบทบาทของบุคคลในด้านการพัฒนาความคิด
4. ทิศทางของพัฒนาการในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมนั้นมุ่งไปสู่ระดับความสมดุลที่สูงขึ้น มีการปรับตัว (Adaptation) ในระดับที่ซับซ้อนมากขึ้นคือ ปรับทั้งตัวบุคคลและสิ่งแวดล้อมเข้าหากัน

1.7 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (Social cognitive theory)

บันดูรา (Bandura. 1977 : 23) เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม โดยผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากอาศัยการสังเกตหรือเลียนแบบ (Modeling) ซึ่งตัวแบบอาจเป็นตัวแบบที่มีชีวิตหรือตัวแบบสัญลักษณ์ เช่นภาพยนตร์ ข้อความในหนังสือ รูปภาพ ฯลฯ ซึ่งลักษณะของตัวแบบที่ดีควรมีลักษณะคล้ายกับผู้เรียน

แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม

1. การเรียนรู้เป็นผลของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม โดยผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน โดยถือว่าทั้งบุคคลที่ต้องการจะเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเป็นสาเหตุของพฤติกรรม

2. การเรียนรู้ (Learning) และการกระทำ (Performance) มีความแตกต่างกันและมีความสำคัญมาก เพราะคนอาจจะเรียนรู้อะไรหลายอย่างแต่ไม่กระทำ

- 2.1 พฤติกรรมสนองตอบที่เกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งผู้ที่เรียนรู้แสดงออกหรือกระทำสม่ำเสมอ

- 2.2 พฤติกรรมที่เรียนรู้แต่ไม่เคยแสดงออกหรือกระทำ

2.3 พฤติกรรมที่ไม่เคยเรียนรู้จริงๆจึงไม่เคยแสดงออกทางการกระทำ

นอกจากนั้นกระบวนการจูงใจ (Motivation process) ยังเป็นกระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ ซึ่งถ้าผู้เรียนสามารถประเมินผลการเลียนแบบหรือผลการกระทำของตนเอง โดยที่ผู้เรียนได้ควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเอง (Self – regulation) แล้ว และเมื่อผู้เรียนเกิดความพอใจในผลการกระทำของตนเองก็จะนำไปสู่การมีแรงจูงใจภายในตนเอง (Self – motivation) ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่เกิดจากความคาดหวังของผู้เรียนว่าการเลียนแบบจะนำประโยชน์มาให้จากพฤติกรรมที่แสดงเหมือนตัวแบบ

1.8 ทฤษฎีการสร้างความรู้ทางสังคม (Vygotsky social constructivism)

วิกอทสกี (Vygotsky) (ทิสนา แคมมณี. 2545 : 32-33) ยังมีความเชื่อว่าเด็กเกิดการเรียนรู้และเกิดพัฒนาการทางสติปัญญาและทัศนคติเมื่อมีปฏิสัมพันธ์และทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น ผู้ใหญ่ เพื่อน บุคคลเหล่านี้จะให้ข้อมูล ให้การสนับสนุนให้เด็กเกิดการเรียนรู้ จากการปฏิสัมพันธ์และจากการทำงานร่วมกัน โดยเน้นความสำคัญของการช่วยเด็กให้พัฒนาตามศักยภาพของแต่ละบุคคล และเน้นความสำคัญของสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อพัฒนาการทางสติปัญญา โดยเชื่อว่า พัฒนาการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคนจะอยู่ในส่วนที่แตกต่างกัน เด็กที่อยู่ในส่วนระดับต่ำถ้าได้รับความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่หรือครูหรือจากการทำงานร่วมกับคนที่อยู่ในส่วนที่อยู่ในระดับสูง หรือมีประสบการณ์มากกว่าก็จะช่วยให้นักเรียนที่อยู่ในส่วนต่ำทำงานได้เป็นผลสำเร็จตามเป้าหมาย เกิดการเรียนรู้ขึ้นตามศักยภาพของแต่ละคน การให้ความช่วยเหลือแนะนำในการแก้ปัญหาและการเรียนรู้ของเด็ก (Assisted learning) เป็นการให้ความช่วยเหลือแก่เด็กเมื่อเด็กแก้ปัญหาโดยลำพังไม่ได้ เป็นการช่วยอย่างพอเหมาะเพื่อให้เด็กแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง วิธีการที่ครูเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กเพื่อให้การช่วยเหลือเด็ก เป็นการแนะนำช่วยเหลือให้เด็กแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยการให้คำแนะนำ (Cue) การช่วยเตือนความจำ (Reminders) การกระตุ้นสนับสนุน (Encouragement) การแบ่งปัญหาที่สลับซับซ้อนให้ง่ายขึ้นการให้ตัวอย่าง หรือสิ่งอื่น ๆ ที่จะช่วยเด็กแก้ปัญหาและเรียนรู้ด้วยตนเอง

การให้ความช่วยเหลือ (Scaffolding) มี 5 ประการ ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมการร่วมกันแก้ปัญหา
2. เข้าใจปัญหาและมีวัตถุประสงค์ที่ตรงกัน
3. บรรยากาศที่อบอุ่นและการตอบสนองที่ตรงกับความต้องการ
4. รู้สถานะแห่งการเรียนรู้ของเด็ก (the zone of proximal development)
5. สนับสนุนให้เด็กควบคุมตนเองในการแก้ปัญหา

ครูมีหน้าที่ในการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและให้คำแนะนำด้วยการอธิบาย สาธิต และให้เด็กมีโอกาสทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะกับเพื่อนที่มีความสามารถมากกว่า ครูมีหน้าที่กระตุ้นให้เด็กใช้ภาษาหรือวิธีการอื่นๆ เช่นการเขียน การอภิปราย หรืออาจใช้หลายๆรูปแบบเพื่อให้เด็กจัดระบบความคิดของตนเองแล้วให้โอกาสเด็กแสดงออกตามวิธีการต่าง ๆ ของเด็ก

โดยสรุปจะเห็นว่า วิททอสกี เน้นความสำคัญของสังคมและวัฒนธรรมว่ามีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และเน้นความสำคัญของความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ โดยบางคนสามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ได้ด้วยตนเองแต่บางคนจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อได้รับการชี้แนะหรือได้รับการช่วยเหลือที่เหมาะสมกับระดับสติปัญญา หรือความสามารถ และเขาเชื่อว่าการให้ความช่วยเหลือ ชี้แนะเด็กมีความสำคัญมากเพราะจะช่วยให้เด็กบรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ นอกจากนี้ ยังมีนักจิตวิทยาที่ให้ความสำคัญทั้งตัวเด็กและสิ่งแวดล้อมว่ามีความสำคัญต่อการเรียนรู้และมีความเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม

การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น จากการจัดการศึกษาที่ผ่านมา ผู้เรียนต้องเรียนด้วยความเครียด ถูกบีบคั้น ไม่มีความสุขแล้ว ยังเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ละส่วนใหญ่ยึดเอาครูเป็นศูนย์กลางทุก ๆ อย่างขึ้นอยู่กับครู โดยครูไม่ให้ความสำคัญในเรื่องความต้องการ ความสนใจ ความรู้สึก ความคิดของผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้จะสำเร็จอยู่ในตัวครู รูปแบบการเรียนรู้ค่อนข้างจำกัด นักเรียนไม่มีโอกาสแสวงหาความรู้หรือสร้างความรู้ด้วยตัวเอง ทำให้คนมีความอ่อนแอทางด้าน สติปัญญา ขาดความรอบรู้ คิดในทาง สร้างสรรค์ไม่เป็น ขาดวิจารณ์ญาณ ขาดความเข้าใจ โลกและชีวิตและเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สร้างปัญหาและความทุกข์ทั้งในส่วนตนเอง สังคม และส่วนรวมอย่างไม่รู้จบสิ้น

มนุษย์โดยเฉพาะช่วงปฐมวัยมีศักยภาพในการเรียนรู้สูงมาก จึงควรมีการเรียนรู้ที่ดีเพื่อที่จะสามารถพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่อย่างเต็มที่ เท่าที่มนุษย์จะสามารถพัฒนาได้ ดังนั้นการเรียนรู้ที่ดีจึงเป็นการสร้างคนให้เป็นคนเฉลียวฉลาด เป็นคนดี และช่วยกันสร้างสรรค์สันติสุข และสิ่งที่ดีงามร่วมกันได้ รูปแบบของการจัดการเรียนรู้จึงต้องเปลี่ยนแปลงจากเดิม คือจากครูเป็นศูนย์กลาง เป็นการให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

คณะอนุกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543 : 36 – 48) กล่าวถึงแนวคิดและหลักการของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด โดยสรุปมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. แนวคิดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แนวคิดที่สำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลซึ่งแตกต่างกัน ดังนั้นในเบื้องต้นผู้ที่จัดการเรียนรู้จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง 3 เรื่อง ซึ่งมีลักษณะสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ของเด็กคือ เรื่องศักยภาพและการทำงานของสมองมนุษย์ เรื่องความหลากหลายของสติปัญญา และเรื่องการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 สมองมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุด สมองมนุษย์ประกอบด้วยเซลล์จำนวนมหาศาล รวมกันอยู่ด้วยการจัดระบบเป็น โครงสร้างที่สลับซับซ้อนและทำหน้าที่หลาย ๆ อย่าง ได้อย่างน่าอัศจรรย์ มนุษย์เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากการสัมผัส และอาศัยการเชื่อมโยงระหว่างประสาทสัมผัส สมอง และจิตใจหรือความรู้สึก ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ทุก ๆ เรื่องจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นอันดับแรก

1.2 ความหลากหลายของสติปัญญา ในสภาพที่เป็นจริง คือแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสติปัญญาซึ่งมีองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง ดังนั้นการจัดกระบวนการเรียนรู้จะต้องกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้ครอบคลุมเรื่องของสติปัญญาในทุก ๆ ด้าน และเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาศักยภาพของตนเองในทุกเรื่อง

1.3 การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์โดยตรง คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ นอกจากจะสอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว จะต้องให้ผู้เรียนได้เรียนจากการปฏิบัติโดยสิ่งที่เรียนสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ๆ ของตนเองได้

2. หลักการของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่นักเรียนเป็นศูนย์กลาง มีขั้นตอนอยู่ 5 ขั้นตอนดังนี้

2.1 การสำรวจความต้องการ คือ ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดว่า จะเรียนอะไร เรื่องใด โดยผู้สอนจะต้องศึกษาธรรมชาติ พัฒนาการของผู้เรียน ชักถามความต้องการ สังเกตสำรวจความสนใจ พูดคุยกับผู้เรียนเพื่อหาข้อตกลงที่เหมาะสม

2.2 การเตรียมการ ครูต้องศึกษาสาระเนื้อหาวิชาในหลักสูตรและจุดประสงค์การเรียนรู้ให้เข้าใจว่า หลักสูตรต้องการอะไร สิ่งที่ต้องทำต่อก็คือ การทำให้กระบวนการเรียนรู้เกิดอย่างต่อเนื่อง จะต้องกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าจะเชื่อมโยงสาระที่เรีญรู้กับวิถีชีวิตจริง ๆ ของเด็กได้อย่างไร และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการศึกษาหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น ใบบงาน ใบบความรู้ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนใช้แหล่งความรู้ทั่ว ๆ ไป ที่มีอยู่ เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ ตลาด ชุมชน ท้องทุ่ง เป็นต้น

2.3 การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ มีการนำเข้าบทเรียนด้วยวิธีการสนทนา ชักถามหรือกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจและเห็นว่าสิ่งที่เรียนมีคุณค่า ขึ้นต่อไป ขึ้นกิจกรรม

การเรียนรู้ที่เป็นขั้นพัฒนาสติปัญญาหลายด้าน โดยมีจุดเน้นที่ทุก ๆ คนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและสมาชิกได้มีการปฏิสัมพันธ์กันอย่างทั่วถึง ในขั้นตอนต่อไปเป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ อภิปราย ผลงานและการสร้างองค์ความรู้ที่ได้จากกิจกรรมด้วยตนเอง หรือจากกลุ่ม โดยที่ครูทำหน้าที่คอยช่วยเหลือให้ข้อมูลย้อนกลับและส่งเสริมให้กำลังใจเพื่อให้ นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นและเกิด ความภาคภูมิใจในตนเอง

2.4 การประเมินผล มีการพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ ประเมินพฤติกรรม ของผู้เรียนจากการสังเกต การทดสอบหรือตรวจสอบเพื่อค้นหาจุดเด่น จุดด้อย รวมทั้งการประเมิน ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

2.5 การสรุปและการนำไปประยุกต์ใช้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ซึ่งผู้สอนสังเกต ได้จากขั้นการประเมินผลในกระบวนการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งสิ่งที่เกิดหลังจากนั้น การสรุปและ การนำไปใช้เกิดขึ้นในลักษณะที่ผู้เรียนสามารถเห็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ มีการ ปรับปรุงตนเองหลาย ๆ ด้าน มีการเสียดสี อุทิศตนเพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และ สภาพแวดล้อม

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทั้งแนวคิดและหลักการจัดการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น ได้ให้ ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาศักยภาพของเด็กแต่ละคน โดยมีจุดเน้นที่让孩子มีส่วนร่วมวางแผน การเรียน กิจกรรมที่让孩子เรียนรู้เป็นการส่งเสริมสติปัญญาหลาย ๆ ด้าน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ใน กิจกรรมที่หลากหลาย การเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริง ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ ต่าง ๆ ขึ้นด้วยตนเอง และจากการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ให้ความสำคัญแก่การค้นพบ รู้จัก ตนเอง การยอมรับผู้อื่น ในด้านการประเมินผลให้ความสำคัญแก่การพัฒนาการของผู้เรียนมากกว่าการ ตัดสินใจหรือการเปรียบเทียบกับผู้อื่น ดังนั้นจึงเป็นที่คาดหวังว่า การจัดการเรียนรู้ลักษณะนี้ สามารถสร้างจิตสำนึกในเรื่องของการทำงานร่วมกัน เรื่องของชุมชนและสภาพแวดล้อมได้ดีกว่าการ จัดการเรียนรู้ที่เคยปฏิบัติมาก่อน

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มนุษย์เราต้องมีจิตใจเป็นใหญ่ มีจิตใจเป็นศูนย์กลาง มีจิตใจ เป็นนาย ทุก ๆ สิ่งที่จะประสบความสำเร็จมาจากจิตใจเป็นที่ตั้ง คนไทยสมัยก่อนมองเห็นสังขารม ข้อนี จึงมีคำสอนที่สืบทอดกันมาว่า ให้ทำทุก ๆ สิ่งอย่างตั้งใจ ในเรื่องการเรียนรู้ก็เช่นกัน จิตใจ ต้องมีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด จิตใจที่เต็มไปด้วยความรัก ความสุข ความเป็นมิตร ความปรารถนาดี ต่อกัน เป็นจิตใจที่ตั้งไว้ดีแล้ว จึงมีความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ รวมทั้งการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ครูปรารถนา

สุมนทนา พรหมบุญ (2540 : 5 – 24) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมว่า เป็นการเรียนรู้ที่เด็กแต่ละคนมีโอกาสร่วมกันทำกิจกรรม และเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน

โดยที่เด็กแต่ละคนเอาจิตใจเข้าร่วม ทำให้ตัวเองเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ครูอยากจะให้รู้ ไม่ได้โดยทางตรงก็ทางอ้อม และได้กำหนดแนวคิดของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีสาระโดยสรุปดังนี้

แนวคิดของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แนวคิดที่สำคัญคือกระบวนการเรียนรู้เป็นการฝึกฝนพัฒนามนุษย์ ทั้งทางด้านสติปัญญาและทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม โดยมีเป้าหมายคือการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข การจะพัฒนาไปสู่เป้าหมายดังกล่าว ผู้ที่จัดกระบวนการพัฒนาจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ รวมทั้งมีทักษะและความชำนาญในเรื่ององค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการเรียนรู้ดังต่อไปนี้คือ มีความเข้าใจเรื่องศักยภาพและปัญญาของมนุษย์ (โยนิโสมนสิการ) กระบวนการเรียนรู้ (ยุทธวิธี) การจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การจัดการแนะแนว รวมทั้งการประเมินพฤติกรรมที่สอดคล้องกับการเรียนรู้จริง ๆ

หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะต้องมีความรู้และความเข้าใจในองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งมีความสามารถจัดการองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาเพื่อเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ดังต่อไปนี้

เข้าใจในเรื่องศักยภาพและสติปัญญาของมนุษย์ โดยธรรมชาติของเด็กแต่ละคนมีศักยภาพและความสามารถในด้านต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน และศักยภาพที่แตกต่างกันนี้เองสามารถนำมาช่วยเหลือเกื้อหนุนกันได้ เพื่อทำให้ชีวิตและโลกมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สำหรับในเรื่องสติปัญญาของมนุษย์นั้น ทฤษฎีทางจิตวิทยาสมัยใหม่เรียกว่า ทฤษฎีสติปัญญาหลากหลาย (Theory of multiple intelligences) ของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) ซึ่งเสนอไว้เมื่อปี ค.ศ. 1993 ทำให้ความคิดเรื่องของสติปัญญาที่มีความกว้างขวางและสอดคล้องกับความเป็นจริงมากขึ้น ทฤษฎีนี้จำแนกสติปัญญาของมนุษย์ออกเป็น 8 ด้าน คือ สติปัญญาด้านภาษา สติปัญญาด้านตรรกและคณิตศาสตร์ สติปัญญาด้านจินตนาการและมโนทัศน์ สติปัญญาด้านดนตรี สติปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว สติปัญญาด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สติปัญญาและด้านเข้าใจตนเอง สติปัญญาด้านเข้าใจธรรมชาติ

สรุปได้ว่าเมื่อบุคคลมีศักยภาพและสติปัญญาที่แตกต่างกันมาก มนุษย์จึงมีความสามารถต่าง ๆ กัน การจัดการเรียนรู้จะต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความสามารถที่แตกต่างกันของแต่ละคน เพื่อให้ชีวิตมีคุณค่าสูงสุดเท่าที่สามารถกระทำได้ ขณะเดียวกันต้องสร้างจิตสำนึกในการร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อทำงานเป็นทีมในทางสร้างสรรค์

การเรียนรู้อย่างมีความสุขนั้น ในการจัดการเรียนรู้แต่เดิมได้สร้างปัญหาแก่เด็ก คือ เรานำนักเรียนมาเรียนรวมกัน ท่องจำเนื้อหาวิชาต่าง ๆ มากมาย โดยสิ่งที่ท่องไม่สอดคล้องสัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริงในชีวิต และเด็กไม่ทราบว่าจะนำไปใช้ประโยชน์ได้เมื่อไร อย่างไร ระบบการแข่งขันกันเรียน แข่งขันกันสอบ ทำให้เด็กมองบุคคลอื่นเป็นคู่แข่งหรือคู่แข่งที่ต้องเอาชนะ

ส่งผลให้เด็กเรียนรู้ด้วยความเครียด ถูกบีบบังคับ เกือบการเรียน และขาดความเอื้ออาทรต่อกัน นักการศึกษาจึงเกิดความคิดที่จะเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนเสียใหม่ เป็นรูปแบบที่นักเรียนได้เรียนในบรรยากาศของความรัก ความเมตตา ได้รับการยอมรับ เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ได้เรียนในสิ่งที่สนใจตามความจำเป็น และสิ่งที่เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตได้จริง เป็นการเรียนที่ก่อให้เกิดความสุขและสร้างมิตรไมตรี

กิตติขัติ บุญชื้อ และคณะ (2541 : 15 - 29) ได้เสนอแนวคิดและหลักการจัดการเรียนรู้ อย่างมีความสุข สามารถสรุปได้ดังนี้

แนวคิดของการเรียนรู้อย่างมีความสุข องค์ประกอบที่ช่วยให้การเรียนของเด็กดำเนินไป อย่างมีความสุข มี 6 ประการ ดังนี้

1. เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีหัวใจและสมองคือ มีความรู้สึก รัก โกรธ เสียใจ ดีใจ มีความคิด มีศักยภาพในตนเอง เด็กควรมีโอกาสได้เรียนรู้อย่างมีความสุข ได้เรียนตามความต้องการ ตามความถนัดของตนเอง มีโอกาสพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ตามที่แต่ละคนมีอยู่อย่างเต็มที่

2. ครูมีความเมตตา จริงใจ และอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง หมายถึงครูจะต้องเข้าใจหลักการพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย มีความรัก เอื้ออาทรต่อเด็กทุกคน โดยเสมอภาคและมี สติกำกับ กำหนดการรู้ความคิดของตนเองอยู่ตลอดเวลา องค์ประกอบทั้งสามส่วนนี้ จะช่วยให้ ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครูเป็นไปด้วยดี นอกจากนี้ครูจะต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์อยู่ในตนเอง จึงจะทำให้ครูทำหน้าที่อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

3. เด็กเกิดความรัก และภูมิใจในตนเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกที่ ทุกเวลา หมายความว่า ความรัก ความภูมิใจในตนเอง ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีค่า ความรู้สึกนี้จะเกิดขึ้นเมื่อเด็ก ๆ ทำงานประสบความสำเร็จ และได้รับการยอมรับจากเพื่อน ๆ รวมทั้งครู ความรู้สึกที่เกิดขึ้น ต่อเนื่องจากนี้ก็คือ ความรักตนเอง รักงานที่ตนทำ รักเพื่อน ๆ รักครู รักโรงเรียนและมีความสุข เมื่อเด็กได้มีต้นไม้มแห่งความรักเจริญงอกงามอยู่ในหัวใจแล้ว การที่ครูจะสอนหรือชี้แนะเรื่องอะไรก็ตามย่อมกระทำได้อย่างสะดวก ดังนั้นหน้าที่ของครูในส่วนนี้ก็คือ ต้องหาวิธีการให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในตนเองและได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น ซึ่งจะเกิดเป็นสายโซ่ของความรักและความสุข เชื่อมโยงกันไปอย่างไม่มีจุดสิ้นสุดก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากมาย

4. เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ ถ้าเปรียบการเจริญเติบโตของเด็กกับต้นไม้จะเห็นได้ชัดเจนว่า ต้นไม้ที่ปลูกในกระถาง การเจริญเติบโตย่อมมีขอบเขตจำกัดไม่เจริญเติบโตเหมือนต้นไม้ที่ขึ้นอยู่อย่างอิสระในป่า ระบบการอบรมเลี้ยงดูและการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนทั่ว ๆ ไป ทำหน้าที่ขยับยั้งและขัดขวางศักยภาพการเจริญงอกงามของ

เด็กเหมือนกับกระดาษที่ทำให้ไม้ใหญ่กลายเป็นไม้แคระ การจัดการเรียนการสอนที่มีความหลากหลายและบรรยากาศการเรียนการสอนที่เด็กมีอิสรภาพ จะเป็นตัวกระตุ้นและปลดปล่อยความสามารถพิเศษ พลังความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการและธรรมชาติที่ดั่งามบริสุทธิ์ทั้งหลาย ออกมาจากจิตใจของเด็ก ทำให้เด็กค้นพบตนเองและสามารถสร้างประโยชน์ได้นานับประการ

5. บทเรียนสนุก แปลกใหม่ จูงใจให้ติดตามและเฝ้าใจให้อย่างคั่นกว่าหาความรู้เพิ่มเติม ในสิ่งที่สนใจด้วยตนเอง หมายถึง การจัดบทเรียนให้สนุก มีความแปลกใหม่ สร้างความพิศวง ประหลาดใจให้กับเด็ก ขณะเดียวกันมีส่วนกระตุ้นจิตสำนึกในเรื่องความอยากรู้อยากเห็น หรือ จิตวิญญาณของนักเดินทางแสวงหาความรู้ใหม่ให้กับเด็กไปด้วย ถ้าครูสามารถทำได้แบบนี้ การจัดการเรียนการสอนไม่ว่าจะเป็นในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน นักเรียนจะเรียนอย่างมีความสุข

6. สิ่งที่เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ หมายถึง สิ่งที่เรียนมีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกับชีวิต สังคม และสภาพแวดล้อมของผู้เรียน ดังนั้นครูกับนักเรียนควรจะร่วมกันพิจารณา จัดบทเรียนแต่ละเรื่องเพื่อให้นักเรียนมองเห็นคุณค่า ความหมายของสิ่งที่เรียนและสามารถนำไปใช้ ในชีวิตจริงได้

หลักการจัดการเรียนรู้อย่างมีความสุข จะใช้บทเรียนจัดลำดับจากง่ายไปยาก มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย มีลักษณะความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความรู้ แขนงอื่น ๆ และเชื่อมโยงกับชีวิต สังคม และสภาพแวดล้อมของเด็ก วิธีการเรียนการสอนเต็มไปด้วย ความสนุก สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน มีความลงตัวพอดี เหมาะสมกับเด็กกระบวนการ เรียนรู้มุ่งพัฒนาส่งเสริมความสามารถในการคิดหลาย ๆ ด้าน เช่น การคิดแก้ปัญหา การคิดแบบใช้ เหตุผล การคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการต่าง ๆ เป็นต้น

กระบวนการเรียนรู้มีความสอดคล้องกับธรรมชาติ เด็ก ๆ ได้สัมผัสกับความคิด ความงาม จากสรรพสิ่งรอบตัว เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยความรู้สึก เช่น สัมผัสบุคคล ธรรมชาติ คนตรี ศิลปวัตถุ การแสดงวัฒนธรรมต่าง ๆ ทำให้จิตใจของเด็กอ่อนโยน มีความซาบซึ้งในความดีงาม เป็นการเปิดโอกาสให้คุณธรรมด้านต่าง ๆ ค่อย ๆ ซึมซาบเข้ามายังจิตใจของเด็กได้อีก เด็ก ๆ ได้ ปฏิบัติกิจกรรมอย่างหลากหลาย

การประเมินผล ให้ความสำคัญของการพัฒนาการของเด็กในทุก ๆ ด้าน คือ ทางกาย ทางสังคม ทางสมอง และสติปัญญาและทางด้านจิตสำนึกในเรื่องต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชนและสภาพแวดล้อม

แนวคิดและหลักการการเรียนรู้อย่างมีความสุข จึงมีความสำคัญสำหรับการพัฒนาศักยภาพ ของเด็กแต่ละคน เพื่อการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีมีประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง สังคม สภาพแวดล้อมและ ธรรมชาติ

2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนแบบร่วมมือ

2.1 ความหมายของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

คำว่า “Cooperative learning” มีนักการศึกษาหลายท่านได้บัญญัติศัพท์เป็นภาษาไทยไว้ อย่างหลากหลาย เช่น การเรียนรู้แบบร่วมมือ การเรียนแบบร่วมมือเป็นกลุ่ม และการเรียนแบบร่วมแรงร่วมใจ เป็นต้น สำหรับผู้วิจัยจะใช้คำว่า การเรียนแบบร่วมมือ นอกจากคำศัพท์ที่ใช้แตกต่างกันแล้ว ความหมายยังให้แตกต่างกัน ดังนี้

อาทซท์ และนิวแมน (Artzt and Newman. 1990 : 448-452) ได้กล่าวถึงการสอนแบบร่วมมือว่าเป็นแนวทางที่เกี่ยวกับการที่ผู้เรียนทำการแก้ปัญหาาร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งสมาชิกทุกคนในกลุ่มประสบความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายร่วมกัน สมาชิกในกลุ่มทุกคนต้องระลึกเสมอว่าตนเป็นส่วนสำคัญของกลุ่ม ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลุ่ม เป็นความสำเร็จหรือความล้มเหลวของทุกคนในกลุ่ม เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย สมาชิกทุกคนต้องพูดคุยอธิบายแนวคิดกันและช่วยเหลือกันให้เกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหา ครูไม่ใช่แหล่งเรียนรู้ที่คอยป้อนให้แก่แก่นักเรียนแต่จะมีบทบาทเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือ จัดหาและชี้แนะแหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ของนักเรียนตัวนักเรียนเองจะเป็นแหล่งเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

จอห์นสัน, จอห์นสัน และฮอลูเบค (Johnson, Johnson and Holubec. 1990 : 4) กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ร่วมมือ และช่วยเหลือกันในการเรียนรู้ โดยแบ่ง นักเรียนออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสามารถแตกต่างกันทำงานร่วมกัน เพื่อ เป้าหมายกลุ่ม สมาชิกมีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งในส่วนตนและส่วนรวม มีการฝึกและใช้ทักษะการทำงานกลุ่มร่วมกัน ผลงานของกลุ่มขึ้นอยู่กับผลงานของสมาชิกแต่ละบุคคลในกลุ่ม สมาชิกต่างได้รับความสำเร็จร่วมกัน

วรรณทิพา รอดแรงคำ (2541 : 135) ได้ให้ความหมายของการเรียนแบบร่วมมือว่า การเรียนแบบร่วมมือเป็นการเรียนการสอนที่แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อให้ให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกันและทำให้นักเรียนแต่ละคนเกิดการเรียนรู้สูงสุด

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2533 : 4) กล่าวถึง การเรียนรู้แบบร่วมมือว่า เป็นการเรียนที่มีการจัดกลุ่ม 4-6 คน มีเด็กหลายสติปัญญาละกัน เพื่อให้มีโอกาที่จะช่วยเหลือกัน

พรพรรณศรี เก้าธรรมสาร (2533 : 35) กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเรียนเป็นกลุ่มเล็ก สมาชิกในกลุ่มจะมีความสามารถที่แตกต่างกัน

ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นช่วยเหลือซึ่งกันและกันและรับผิดชอบการทำงานของตนเองเท่า ๆ กัน รับผิดชอบ การทำงานของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มด้วย

จากความหมายของการเรียนรู้แบบร่วมมือข้างต้น สรุปได้ว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นการจัดการเรียนที่แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ สมาชิกในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน และมีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งในส่วนตัว และส่วนรวม เพื่อให้กลุ่มประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด

2.2 แนวคิดและหลักการของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

หลักการพื้นฐานของการเรียนแบบร่วมมือ ของ จอห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson and Johnson) วิจิตมา อุ่นใจ (2538 : 36) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนแบบร่วมมือ ดังนี้

1. ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ในทางบวก (Positive interdependence) หมายถึง การที่สมาชิกในกลุ่มทำงานอย่างมีเป้าหมายร่วมกัน มีการทำงานร่วมกัน โดยที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงานนั้น มีการแบ่งปันวัสดุ อุปกรณ์ ข้อมูลต่าง ๆ ในการทำงาน ทุกคนมีบทบาท หน้าที่และประสบความสำเร็จร่วมกัน สมาชิกในกลุ่มจะมีความรู้สึกว่าคุณประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกทุกคนในกลุ่มประสบความสำเร็จด้วย สมาชิกทุกคนจะได้รับผลประโยชน์ หรือ รางวัลจากผลงานกลุ่มโดยเท่าเทียมกัน เช่น ถ้าสมาชิกทุกคนช่วยกัน ทำให้กลุ่มได้คะแนน 90% แล้วสมาชิกแต่ละคนจะได้คะแนนพิเศษเพิ่มอีก 5 คะแนน เป็นรางวัล เป็นต้น

2. การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน (Face to face promotive interaction) เป็นการติดต่อสัมพันธ์กัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การอธิบายความรู้ให้แก่เพื่อนในกลุ่มฟัง เป็นลักษณะสำคัญของการติดต่อปฏิสัมพันธ์โดยตรงของการเรียนแบบร่วมมือ ดังนั้นจึงควรมีการแลกเปลี่ยน ให้ข้อมูลย้อนกลับ เปิดโอกาสให้สมาชิกเสนอแนวความคิดใหม่ ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนในสิ่งที่เหมาะสมที่สุด

3. ความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละบุคคล (Individual accountability) ความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละบุคคล เป็นความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของสมาชิกแต่ละบุคคล โดยมีการช่วยเหลือส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายกลุ่ม โดยที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีความมั่นใจ และพร้อมที่จะได้รับการทดสอบเป็นรายบุคคล

4. การใช้ทักษะระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย (Interdependence and small group skills) ทักษะระหว่างบุคคล และทักษะการทำงานกลุ่มย่อย นักเรียนควรได้รับการฝึกทักษะเหล่านี้เสียก่อน เพราะเป็นทักษะสำคัญที่จะช่วยให้การทำงานกลุ่มประสบผลสำเร็จ นักเรียนควรได้รับการฝึกทักษะในการสื่อสาร การเป็นผู้นำ การไว้วางใจผู้อื่น การตัดสินใจ การแก้ปัญหา ครูควรจัดสถานการณ์ที่จะส่งเสริมให้นักเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. กระบวนการกลุ่ม (Group process) หมายถึง การให้นักเรียนมีเวลาและได้มีกระบวนการในการวิเคราะห์ว่ากลุ่มทำงานได้เพียงใด และสามารถใช้ทักษะสังคมและมนุษยสัมพันธ์ได้เหมาะสม กระบวนการกลุ่มนี้จะช่วยให้สมาชิกในกลุ่มทำงานได้ผลในขณะที่สัมพันธภาพระหว่างกลุ่มก็จะเป็นไปด้วยดี กล่าวคือ กลุ่มจะมีความเป็นอิสระ โดยสมาชิกในกลุ่มสามารถจัดกระบวนการกลุ่มและสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตัวของพวกเขาเอง ทั้งนี้ข้อมูลป้อนกลับจากครูหรือเพื่อนที่เป็นผู้สังเกตจะช่วยให้นักเรียนดำเนินการได้ดีและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

นาตยา ปิรันธนาพันธ์ (2537 : 210-212) กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือเป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาที่เน้นความสำคัญของการทำงานร่วมกัน ให้ผู้เรียนสนุกกับการทำงานด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนตื่นตัวในการช่วยเหลือกันอย่างจริงจัง การจัดกิจกรรมควรแสดงให้เห็นว่าจากการช่วยกันเรียนช่วยกันสอน พวกเขาจะได้รับผลตอบแทนอย่างไร พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนการวัดประเมินผลให้เห็นความสำคัญในการสร้างความสำเร็จให้ตนเอง และกลุ่มไปพร้อมๆกันหลักในการจัดกลุ่มควรให้สมาชิกที่มีความสามารถ และมีลักษณะต่างๆคละกัน ให้ผู้เรียนช่วยกันเรียนช่วยกันสอนเพื่อให้เข้าใจเหมือนที่ตนเองเข้าใจ เมื่อทุกคนทำคะแนนได้ดีก็จะกลับคืนมาเป็นประโยชน์ที่สมาชิกทุกคนได้รับ ความสำเร็จในการช่วยเหลือกันเรียนเช่นนี้จะทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการช่วยเหลือกันร่วมมือกันมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการส่งเสริมความร่วมมือช่วยเหลือกันสามารถทำได้ในลักษณะการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ อีกซึ่งควรจะทำคู่ขนานกันไปกับการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนในห้องเรียน

จากการศึกษาหลักการพื้นฐานของการเรียนแบบร่วมมือ สรุปได้ว่าเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้โอกาสนักเรียนแสดงบทบาทในการแก้ปัญหาและทำงานให้สำเร็จโดยครูวางแผนการสอนอย่างมีระบบ มีการกระตุ้นความมานะ ความพยายามของนักเรียนเป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่ม

ทักษะพื้นฐานของผู้เรียนในการเรียนแบบร่วมมือ ของ จอห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson and Johnson) (พรรณศรีศรี เก้าธรรมสาร. 2533 : 35-36) ได้กำหนดลักษณะสำคัญเบื้องต้นของการเรียนแบบร่วมมือ ไว้ดังนี้

1. สมาชิกกลุ่มมีความรับผิดชอบต่อกลุ่มร่วมกัน อยู่ด้วยกันช่วยกันทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน แบ่งข้อมูล อุปกรณ์ระหว่างสมาชิกกลุ่ม
2. สมาชิกกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ ต่อกัน อภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

3. สมาชิกกลุ่มแต่ละคนมีความรับผิดชอบในตัวเองต่องานที่ได้รับมอบหมายจุดมุ่งหมายที่สำคัญ การที่แต่ละคนทำงานอย่างเต็มความสามารถ

4. สมาชิกกลุ่มมีทักษะในการทำงานกลุ่มและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ครูสอนทักษะการทำงานกลุ่มและการประเมินการทำงานกลุ่มของนักเรียนการที่จับให้นักเรียนที่ขาดทักษะการทำงานกลุ่มมาทำงานกลุ่มร่วมกัน จะไม่ประสบความสำเร็จดังนั้นการเรียนแบบทำงานรับผิดชอบร่วมกันไม่ได้หมายถึงแต่เพียงการจัดให้นักเรียนมานั่งทำงานเป็นกลุ่มเท่านั้น

อรพรรณ พรสีมา (2540 : 67) กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือ เป็นวิธีการเรียนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถต่างกัน แต่ละคนต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการเรียนรู้และความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันทรัพยากร การเรียนรู้ รวมทั้งการเป็นกำลังใจแก่กันและกัน คนที่เรียนเก่งจะช่วยเหลือคนที่เรียนอ่อนกว่าสมาชิกในกลุ่มไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองเท่านั้น แต่จะต้องรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ความสำเร็จในแต่ละคนคือความสำเร็จของกลุ่ม

สุมณฑา พรหมบุญ (2540 : 66 - 68) ได้กล่าว ระบุว่าแรกที่นำเทคนิควิธีการเรียนแบบร่วมมือมาใช้ ครูจะต้องดูแลให้นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะทางสังคม สร้างความเป็นกันเอง ความคุ้นเคย และความไว้วางใจระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนกันเองในชั้นสองและชั้นทำกิจกรรมกลุ่ม นอกเหนือจากการเรียนรู้ด้านเนื้อหาวิชาแล้วครูต้องสนใจการพัฒนาทางสังคมของนักเรียน เพื่อพัฒนานักเรียนไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสมและเพื่อการพัฒนาให้นักเรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

การพัฒนาทางสังคมเพื่อความสำเร็จของการเรียนแบบร่วมมือทักษะทางสังคมที่ควรพัฒนาประกอบด้วย

1. ทักษะการติดต่อสื่อสารและมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่
 - 1.1 การสื่อสารที่ถูกต้องและมั่นคง
 - 1.2 การใช้เสียงค่อย ๆ
 - 1.3 ใช้ภาษาที่สุภาพและเหมาะสมกับโอกาส
 - 1.4 การแสดงความคิดเห็นและการรับฟังความคิดเห็น
 - 1.5 การแยกแยะและสรุปความคิดเห็นของผู้อื่น
 - 1.6 การเชื่อมโยงความรู้เก่ากับใหม่
 - 1.7 การตั้งคำถามและการตอบคำถาม
 - 1.8 การวิจารณ์ความคิดเห็นโดยไม่วิจารณ์เจ้าของความคิด

- 1.9 การให้กำลังใจในการทำงานร่วมกันด้วยคำพูด หรือ
- 1.10 การแสดงความสนใจ
2. ทักษะการอยู่ร่วมกันและการทำงานเป็นกลุ่ม ได้แก่
- 2.1 การให้ความสำคัญและเอาใจใส่ต่อทุกคนเท่าเทียมกัน
- 2.2 สามารถหลีกเลี่ยงข้อขัดแย้ง
- 2.3 ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- 2.4 มีน้ำใจและความกระตือรือร้นในการช่วยเหลือผู้อื่น
- 2.5 รู้จักให้กำลังใจเพื่อน ๆ
- 2.6 การเป็นผู้นำที่ดี การชี้แนะการทำงานของกลุ่ม
- 2.7 การเป็นผู้ตามที่ดี
3. การรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ได้แก่
- 3.1 การทำงานในหน้าที่ให้สำเร็จด้วยดี
- 3.2 ดูแลเพื่อน ๆ ให้ปฏิบัติตามหน้าที่
- 3.3 ไม่ก้าวร้าวหน้าที่ผู้อื่น
- 3.4 การรักษากฎระเบียบในการทำงานและการรักษาเวลา
- แนวทางในการพัฒนาทักษะทางสังคม ประกอบด้วย
1. ผู้เรียนเห็นความจำเป็นของทักษะทางสังคม ประกอบด้วย
2. ให้ผู้เรียนรู้อาจจะใช้ทักษะใด เมื่อใด
3. ใช้บทบาทสมมติ เกม สถานการณ์จำลองในการฝึกทักษะสังคม เช่น การฝึกเป็นผู้ให้กำลังใจ ผู้สรุป และผู้ประนีประนอมในกลุ่ม การฝึกควรผลัดเปลี่ยนบทบาทกันให้ทุกคนได้มีโอกาสเล่นบทบาทต่างกัน
4. ให้ผู้เรียนทบทวนว่าบทบาทที่ตนทำไปแล้วเป็นอย่างไร ควรมีการอภิปราย แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ทักษะ เช่น ให้บอกสามสิ่งทีกลุ่มรู้สึกว่าได้ทำอยู่แล้ว บอกหนึ่งสิ่งทีคิดว่าคราวหน้าจะทำให้ดีขึ้น
5. ให้ผู้เรียนฝึกทักษะอยู่เสมอและนานพอที่จะเกิดความชำนาญ และใช้ทักษะได้โดยอัตโนมัติ ครูควรให้ผู้เรียนได้รู้ผลของการใช้ทักษะดังกล่าวสรุปทักษะพื้นฐานของผู้เรียนในการเรียนแบบร่วมมือ ผู้สอนจะต้องทำให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความจำเป็นของทักษะความเป็นผู้นำ ทักษะการร่วมมือ ทักษะการทำงานกลุ่ม และทักษะทางสังคมที่จะต้องอยู่ร่วมกับผู้คนมากมายในชีวิตจริง มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และได้รับข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับทักษะต่าง ๆ ดังกล่าว

2.3 รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ

รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ ที่นิยมใช้ในปัจจุบัน มี 6 รูปแบบ ดังนี้

1. เทคนิคการแบ่งกลุ่มสัมฤทธิ์ (Student Teams Achievement Decision หรือ STAD) เป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแรกที่ได้รับการพัฒนาที่ Johns Hopkins University (Slavin, 1995) ประกอบด้วยกิจกรรม 4 ขั้นตอน คือ 1) ครูสอนบทเรียน 2) นักเรียนในกลุ่มกลุ่มละ 4 คน ซึ่งมีความสามารถต่างกัน ร่วมกันทำงานกลุ่มตามที่ครูกำหนดให้ ซักถาม ตรวจสอบซึ่งกันและกัน 3) นักเรียนทำแบบทดสอบย่อยเป็นรายบุคคล 4) หลังจากครูตรวจสอบแบบทดสอบ มีการบันทึกความสำเร็จของกลุ่มคะแนนรายบุคคล นักเรียนที่ได้คะแนนสูงสุดจะได้รับคำชมเชย หรือประกาศติดไว้ให้ทราบ

รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบนี้ สามารถใช้ได้กับทุกวิชา และกับนักเรียนเกรด 2 ถึงระดับมหาวิทยาลัย และเหมาะสำหรับใช้สอนเรื่องที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ชัดเจนมีคำตอบถูกเพียงคำตอบเดียว เช่น คณิตศาสตร์ คอมพิวเตอร์ การใช้ภาษา ภูมิศาสตร์ ฯลฯ

2. เทคนิคการแข่งขันระหว่างกลุ่มด้วยเกม (Teams – Games – Tournament หรือ TGT) มีลักษณะเหมือนกับการเรียนแบบเทคนิคการแบ่งกลุ่มสัมฤทธิ์ ในทุกด้านต่างกันอยู่ตรงมีการใช้การแข่งขัน แทนการทดสอบ เป็นการเรียนรู้ที่มีการใช้เกม และการแข่งขัน โดยจะต้องมีเป้าหมายของกลุ่ม และมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อความสำเร็จของกลุ่ม กิจกรรมการเรียนรู้ แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน 1) ครูสอนบทเรียน 2) กลุ่มศึกษางาน รับผิดชอบร่วมกัน ช่วยเหลือกัน 3) การแข่งขันให้เล่นเกม การแข่งขันทางวิชาการ โดยแข่งตามลำดับความสามารถเดียวกัน 4) บันทึกของกลุ่มคะแนนกลุ่มขึ้นอยู่กับคะแนนแข่งขันรายบุคคล

3. เทคนิคการสอนเป็นกลุ่มที่ช่วยเหลือเป็นรายคน (Team Assisted Individualization หรือ TAI) เป็นการสอนที่ผสมผสานระหว่างการเรียนรู้แบบร่วมมือ และการสอนรายบุคคลเข้าด้วยกันเป็นวิธีการเรียนการสอนที่เน้นการสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยให้นักเรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสามารถจากแบบฝึกทักษะและส่งเสริมความร่วมมือภายในกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

มีการกำหนดให้นักเรียนที่มีความสามารถแตกต่างกัน ทำงานร่วมกัน โดยแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 – 5 คน คะแนนทดสอบของนักเรียนเป็นคะแนนเฉลี่ยของกลุ่ม และคะแนนรายบุคคล ในการทดสอบนักเรียนต่างคนต่างทำ แต่ในเวลาเรียนต้องร่วมมือกัน นักเรียนเก่ง ช่วยนักเรียนอ่อน เพราะ

จะช่วยให้คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มดีขึ้น ครูเสริมแรงโดยการให้รางวัลแก่กลุ่ม การเสริมแรงนี้เพื่อกระตุ้นการร่วมมือในการทำงานของนักเรียน

การเรียนแบบเทคนิคการสอนที่เป็นที่ช่วยเหลือเป็นรายคนนี้ ออกแบบใช้เฉพาะสอนในวิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนเกรด 3-6

4. โปรแกรมการร่วมมือในการอ่านและเขียน (Cooperative Integrated Reading and Composition หรือ CIRC) เป็นรูปแบบการเรียนที่ใหม่ที่สุด ใช้สำหรับสอนการอ่าน การเขียน ในระดับที่สูงกว่าประถมศึกษา โดยแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มเก่ง กับกลุ่มอ่อนให้จับคู่กัน ครูสอนแยกทีละกลุ่ม ขณะที่ครูสอนกลุ่มหนึ่งกลุ่มที่เหลือให้จับคู่กันทำงาน ทำกิจกรรมที่ครูกำหนดให้ เช่น ฝึกอ่านออกเสียง เขียนสะกดคำ สรุปเรื่อง ตอบคำถาม

นักเรียนจะเรียนตามแผนการสอนที่ครูกำหนดให้มีการฝึกปฏิบัติ ทดสอบก่อนการทดสอบจริง นักเรียนจะไม่ทดสอบจนกว่าทั้งคู่ประเมินกันว่าพร้อมที่สอบ นักเรียนคู่ใดที่ทำคะแนนเฉลี่ยทั้งในด้านการอ่าน การเขียน สูงกว่าเกณฑ์ จะได้รับรางวัล คำชมเชย

5. เทคนิคการแบบจิกซอร์ การเรียนแบบนี้จะแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม เช่น STAD ทุกกลุ่มจะได้รับมอบหมายให้ทำกิจกรรมเดียวกัน ครูแบ่งเนื้อหาของเรื่องที่จะเรียนออกเป็นหัวข้อย่อยเท่าจำนวนสมาชิกแต่ละกลุ่ม และมอบหมายให้นักเรียนแต่ละกลุ่มค้นคว้าคนละหัวข้อ สมาชิกต่างกลุ่มที่ได้รับมอบหมายหัวข้อเดียวกัน ร่วมกันศึกษา จากนั้นแต่ละคนจะกลับเข้ากลุ่มเดิมของตนเพื่ออธิบายหัวข้อที่ตนศึกษาให้เพื่อนร่วมกลุ่มฟัง เพื่อให้เพื่อนทั้งกลุ่ม ได้รู้เนื้อหาครบทุกหัวข้อ ครูให้นักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบ ซึ่งถามเกี่ยวกับบทเรียนทั้งหมด

6. เทคนิคการตรวจสอบเป็นกลุ่ม (Group investigation) เทคนิคนี้เดิมออกแบบโดยเฮอริ์เบิร์ต เทอร์เลน (Hebert Thelen) ต่อมาได้รับการพัฒนาโดย ชารน (Sharan) เป็นรูปแบบที่ซับซ้อน เป็นการวางแผนการจัดชั้นเรียนในการทำงาน โดยแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อยใช้การสืบสอบร่วมกัน การอภิปรายกลุ่ม และการวางแผนร่วมกัน กลุ่มประกอบด้วยสมาชิก 2-6 คน หลังจากเลือกหัวข้อย่อยแล้ว กลุ่มจะไปแบ่งหัวข้อย่อยลงอีกเป็นงานรายบุคคล แต่ละบุคคลไปศึกษาค้นคว้า จากนั้นแต่ละกลุ่มเตรียมเสนอผลงานกลุ่ม โดยใช้การสื่อสารที่ชัดเจนในการนำเสนอ

เทคนิคการตรวจสอบเป็นกลุ่มนี้ เหมาะสำหรับการใช้สอนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของประเทศ หรือ ชีววิทยา เป็นต้น

รูปแบบการเรียนที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นรูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือที่ได้รับการพัฒนามาเป็นหลายรูปแบบ แต่ยังคงลักษณะสำคัญที่ร่วมกัน คือ การจัดแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อย ประมาณ 2-6 คน มีการช่วยเหลือกันและกันสมาชิกกลุ่มมีทักษะใน การทำงานกลุ่มมีการตรวจสอบรายบุคคล

ซึ่งแต่ละรูปแบบครูสามารถนำไปปรับและเลือกใช้ให้เหมาะสมกับระดับชั้นสภาพห้องเรียน ตลอดจนเนื้อหา อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนเป็นอย่างมาก

ดังนั้นการเรียนแบบร่วมมือเป็นการเรียนที่นักเรียนในกลุ่มมีระดับความรู้ต่างกัน เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ให้นักเรียนทำกิจกรรม เช่น การศึกษาเนื้อเรื่องย่อย การค้นคว้าหาคำตอบ นักเรียนจะช่วยกันอธิบายบทเรียนให้เพื่อนในกลุ่มมีความเข้าใจ เพื่อเตรียมการประเมินผล โดยครูจะใช้การถามคำถาม หรือให้เสนอผลงานของแต่ละกลุ่ม คະแนนที่สมาชิกแต่ละคนทำได้จะรวมเป็นคะแนนของกลุ่ม ซึ่งนักเรียนจะต้องมีความรับผิดชอบในการเรียนร่วมกัน

2.4 การเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอร์

ความหมายของการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอร์ เป็นกิจกรรมการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอร์ เป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนแบบร่วมมือ ซึ่งนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอร์ไว้ ดังนี้

อรอนสัน (Aronson) (นาตยา ปีลันธานานท์. 2537 : 209-210) ได้กล่าวถึงความหมายของการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอร์ ไว้ว่า เป็นแนวทางการศึกษาโดยเอาแนวคิดการต่อภาพจิกซอร์ มาใช้ โดยผู้สอนแบ่งนักเรียนในห้องออกเป็นกลุ่มๆ ละ 5-6 คน แต่ละกลุ่มให้มีสมาชิกเท่ากันทุกกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มมีความสามารถละกัน ผู้สอนจะกำหนดงานแยกเป็นส่วน ๆ เท่ากับจำนวนสมาชิกที่มีอยู่ของแต่ละกลุ่ม ให้สมาชิกแต่ละคนทำงานของตนไป

สลาวิน (Slavin. 1995 : 26) ได้กล่าวถึงความหมายของการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอร์ไว้ว่า การเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอร์ ได้รับการพัฒนาโดย อรอนสัน (Aronson) ซึ่งมีลักษณะคล้ายจิกซอร์ 2 แต่มีลักษณะแตกต่างกันที่สำคัญหลายอย่างด้วยกันทั้งนี้ วิธีสอนโดยใช้เทคนิคจิกซอร์ นักเรียนจะได้อ่านเนื้อหาที่แตกต่างกันไปจากเพื่อน ๆ ในกลุ่มทั้งนี้การเรียนแบบจิกซอร์ เนื้อหาที่ใช้ศึกษาจะถูกเขียนเรียบเรียงเป็นบทย่อย ๆ ขึ้นมาใหม่เพื่อให้ เข้าใจง่าย ซึ่งตรงข้ามกับจิกซอร์ 2 ซึ่งเนื้อหาที่ใช้ศึกษามีความสัมพันธ์กัน ไม่ถูกแบ่งออกเป็นเนื้อหาย่อย ๆ

สุมณฑา พรหมบุญ (2540 : 70-71) ได้กล่าวถึงการเรียนแบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิคจิกซอร์ (Jigsaw) ไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่ครูมอบหมายให้สมาชิกในกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มศึกษาเนื้อหาในบทเรียนหรือเอกสารที่กำหนดให้ สมาชิกแต่ละคนจะถูกกำหนดให้ศึกษาเนื้อหาคนละตอนแตกต่างกัน คนเรียนเร็วและอ่านเร็วอาจจัดให้ศึกษาเนื้อหามากกว่าคนเรียนช้า อ่านช้านักเรียนที่ศึกษาหัวข้อเดียวกันจากทุก ๆ กลุ่มจะร่วมกันเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ หลังจากที่ทุกคนศึกษาเนื้อหาจนเข้าใจ และร่วมกันคิดหาวิธีอธิบายให้เพื่อนนักเรียนในกลุ่มประจำของตนฟังแล้ว นักเรียนแต่ละคนจะกลับมายังกลุ่มประจำของตน สมาชิกที่ได้รับมอบหมายให้ศึกษาหน้าต้นๆ หรือ โจทย์ข้อแรกจะเป็นคนเล่าเรื่องที่ตนศึกษาให้สมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มฟัง ทำเช่นเดียวกันนี้โดยการเรียงลำดับไปจนถึงหน้า

สุดท้ายหรือโจทย์ข้อสุดท้าย จึงขอให้สมาชิกคนใดคนหนึ่งสรุปเนื้อหาของสมาชิกทุกคนเข้าด้วยกัน ครูควรทดสอบความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนในช่วงสุดท้ายของการเรียนและให้รางวัล

กนกพร แสงสว่าง (2540 : 26) ได้กล่าวถึงการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ว่าหมายถึง เป็นการจัดให้ผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันกลุ่มละ 5 - 6 คน เรียนรู้ร่วมกันโดยผู้สอนแบ่งบทเรียนเป็นเรื่องย่อย ๆ เมื่อได้รับมอบหมายให้ผู้เรียนแบ่งภารกิจไปศึกษาเรื่องย่อย ๆ และนำผลการศึกษามานำเสนอต่อกลุ่ม

จากการศึกษาความหมายของการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ พอสรุปได้ว่าเป็นการจัดให้ผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกัน กลุ่มละ 3 - 5 คน เรียนรู้ร่วมกัน โดยครูแบ่งบทเรียนออกเป็นเรื่องย่อย ๆ เท่ากับจำนวนสมาชิกของแต่ละกลุ่ม สมาชิกแต่ละกลุ่มแบ่งหัวข้อในการศึกษาค้นหาหัวข้อ แล้วให้สมาชิกที่ศึกษาหัวข้อเดียวกันของทุกกลุ่มไปศึกษาและอภิปรายร่วมกันจนเกิดความเข้าใจดีแล้ว จึงกลับไปรายงานผลให้สมาชิกในกลุ่มฟังที่ละหัวข้อจนครบถ้วน เมื่อจบบทเรียนครูจะทำการทดสอบความรู้ และให้รางวัลเป็นการเสริมแรง

ขั้นตอนของการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนแบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิคจิกซอว์ (กนกพร แสงสว่าง. 2540 : 27) ได้เสนอขั้นตอนของการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ สรุปได้ดังนี้

1. ครูบอกวัตถุประสงค์การเรียนรู้แก่นักเรียนว่าการเรียนครั้งนี้ นักเรียนจะร่วมมือกันเรียน เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจได้ดีได้อย่างไร
 2. ครูสอนเนื้อหาและอภิปรายร่วมกับนักเรียน เพื่อทบทวนความรู้เดิมกับเรื่องที่จะเรียน
 3. จัดนักเรียนในห้องเป็นกลุ่มๆละ 5-6 คน โดยให้นักเรียนในแต่ละกลุ่มเป็นนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันทั้งเก่ง ปานกลาง และอ่อน
 4. มอบหมายให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทำการศึกษาเรื่องที่ครูเตรียมไว้
 5. นักเรียนแต่ละกลุ่มจัดแบ่งเนื้อหาเป็นเรื่องย่อย และแบ่งภาระให้สมาชิกในกลุ่มไปศึกษาเรื่องย่อยเหล่านั้นร่วมกับสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ
 6. หลังจากศึกษาค้นคว้าแล้ว นักเรียนกลับมาพบกลุ่มเพื่อรายงานผลการศึกษาและสรุปความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่แต่ละคนรับผิดชอบ
 7. ทดสอบความรู้เป็นรายบุคคล และคำนวณเป็นคะแนนรายบุคคล และเฉลี่ยเป็นของกลุ่ม
 8. สรุปผลงาน ผลของการทดสอบ และการเสริมแรงจากครู
- กรมสามัญศึกษา (2540 : 42-43) ได้เสนอขั้นตอนในการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนร่วมมือ โดยใช้เทคนิคจิกซอว์ ดังนี้

1. ครูแบ่งหัวข้อที่จะเรียนเป็นหัวข้อย่อยๆให้เท่ากับจำนวนสมาชิกของแต่ละกลุ่ม

2. จัดกลุ่มนักเรียนกลุ่มละประมาณ 4 คน โดยให้สมาชิกของกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกัน กลุ่มนี้เรียกว่า กลุ่มประจำ

3. มอบหมายให้สมาชิกแต่ละคน อ่าน/ศึกษาหัวข้อย่อยที่จัดแบ่งไว้ เช่น ในกลุ่ม A มีสมาชิกเป็นจำนวน A1, A2, A3 และ A4

นักเรียน A1 อ่านเฉพาะหัวข้อย่อยที่ 1

นักเรียน A2 อ่านเฉพาะหัวข้อย่อยที่ 2

นักเรียน A3 อ่านเฉพาะหัวข้อย่อยที่ 3

นักเรียน A4 อ่านเฉพาะหัวข้อย่อยที่ 4

กลุ่มอื่น ๆ ที่เหลือก็ดำเนินการมอบหมายรับผิดชอบในลักษณะเดียวกัน

4. ให้นักเรียนที่อ่านหัวข้อ/หัวเรื่องเดียวกัน แยกออกมารวมกันเป็นกลุ่มชั่วคราว เพื่ออภิปราย ซักถามและทำกิจกรรมร่วมกันให้เกิดความรอบรู้ในหัวข้อเรื่องนั้นๆ กลุ่มใหม่นี้เราเรียกว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Expert) ในกรณีนี้ถ้ามีกลุ่มประจำอยู่ 4 กลุ่ม คือ กลุ่ม A, B, C, D และ

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 1 ก็จะประกอบด้วยสมาชิก A1, B1, C1, และ D1

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 2 ก็จะประกอบด้วยสมาชิก A2, B2, C2, และ D1 อย่างนี้ไปเรื่อย ๆ

5. มอบหมายหน้าที่ให้นักเรียนในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เช่น

นักเรียนคนที่ 1 อ่านคำถาม/คำสั่ง/คำชี้แจง

นักเรียนคนที่ 2 จดบันทึกข้อมูลสำคัญที่กำหนดให้ และอธิบายว่ากลุ่มจะต้องทำอะไร

นักเรียนคนที่ 3 หาคำตอบ/เหตุผล/คำอธิบาย

นักเรียนคนที่ 4 สรุปบททวนและตรวจสอบคำตอบอีกทีหนึ่ง

เมื่อนักเรียนทำแต่ละข้อ (ประเด็น) เสร็จแล้วให้นักเรียนหมุนเวียนเปลี่ยนหน้าที่กันครบทุกข้อ (ประเด็น)

6. นักเรียนในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแยกตัวกลับไปยังกลุ่มประจำของตน แล้วผลัดกันอธิบายความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรม(ในข้อ5)ให้เพื่อนสมาชิกในกลุ่มฟังตามลำดับหัวข้อย่อย โดยเริ่มจากหัวข้อที่ง่ายและเป็นความรู้พื้นฐานก่อน

7. นักเรียนทุกคนทำแบบทดสอบย่อย เพื่อวัดความรู้ทุกหัวข้อย่อย (เป็นการสอบเดี่ยว) แล้วนำคะแนนของสมาชิกแต่ละคนมารวมกันเป็น คะแนนของกลุ่ม

8. กลุ่มที่ได้คะแนนรวม (หรือค่าเฉลี่ย) สูงสุด จะได้รับการยกย่อง ชมเชยอาจจะเขียนติดป้ายประกาศ ไว้ที่บอร์ดของห้อง และบันทึกสถิติไว้เพื่อมอบรางวัลเป็นระยะ ๆ

สุมณฑา พรหมบุญ (2540 : 71) ได้สรุปขั้นตอนของการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค จิกซอว์ไว้ดังนี้

1. นำสู่เรื่อง
2. แบ่งงานในกลุ่มประจำ
3. เข้ากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ
4. รายงานผลการศึกษาในกลุ่มประจำ
5. ทดสอบ
6. ให้รางวัล

วนิช สุวรัตน์ (2544 : 215-716) ได้รวบรวมรูปแบบการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้หลาย ๆ แบบ เช่น การเรียนแบบร่วมมือ การเรียนแบบประสบการณ์ การเรียนแบบ อภิปัญญา การเรียนแบบความคิดสร้างสรรค์และการเรียนแบบทำโครงการ โดยบางรูปแบบสามารถแบ่งออกเป็นรูปแบบย่อยต่อไปได้อีก

ขั้นตอนของการเรียนโดยวิธีการเรียนแบบร่วมมือเทคนิคจิกซอว์ มีดังนี้

1. กำหนดความคิดรวบยอดและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน โดยให้มีขอบข่ายครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัยคือการพัฒนาความคิด ด้านทักษะพิสัย คือการอ่าน การพูด และการจดบันทึก รวมทั้งด้านจิตพิสัย คือ การมีปฏิสัมพันธ์กันในทางสร้างสรรค์ การร่วมมือกันทำงาน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การยอมรับความสามารถ และการช่วยกันสร้างความสุขในการเรียน
2. ในส่วนของสาระเนื้อหาที่จะนำมาสอน ครูกับนักเรียนควรจะช่วยกันกำหนด หรือให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกเนื้อหาสาระที่ตรงกับความต้องการของตนเองด้วย โดยทั่วไปเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับการเรียนมักจะเป็นเนื้อหาสาระที่สามารถแยกออกเป็นส่วน ๆ หรือเป็นตอน ๆ ได้
3. แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย ให้มีสมาชิกกลุ่มละประมาณ 4-5 คน จำนวนสมาชิกในกลุ่มควรจะสอดคล้องกับจำนวนเนื้อหาสาระเนื้อหาที่แบ่งไว้ หลักการสำคัญในการจัดสมาชิกเข้ากลุ่มก็คือ จะต้องเฉลี่ยความสามารถของสมาชิกในแต่ละกลุ่มให้ใกล้เคียงกัน จะได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำงาน
4. สมาชิกในแต่ละกลุ่มได้มีโอกาสศึกษาสาระเนื้อหาโดยรวมก่อนเพื่อจะได้เห็นภาพรวมของสาระเนื้อหาทั้งหมดก่อน แล้วให้สมาชิกแต่ละคนพิจารณาเลือกสาระเนื้อหาตอนที่ตนเองชอบหรือต้องการ หลังจากนั้นจึงแยกย้ายกันไปเข้ากลุ่มใหม่เรียกว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
5. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญแต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษาสาระเนื้อหาตามที่ตนเองได้เลือกไว้ ในส่วนนี้ครูควรมีข้อมูลหรือแหล่งความรู้เสริมให้กับแต่ละกลุ่มเป็นพิเศษ และอาจจะเพิ่มเติมประเด็นรายละเอียดหรือตั้งคำถามให้กลุ่มช่วยกันค้นหาคำตอบ สมาชิกแต่ละคนจะต้องทำกิจกรรม คือ การอ่าน การพูด การฟัง การประชุม และเปลี่ยนความรู้ ความคิด และการจดบันทึกข้อมูล เพื่อ

นำไปเสนอต่อกลุ่มเดิมของตน เพื่อให้การทำกิจกรรมในขั้นนี้เกิดขึ้นด้วยดี ครูควรทำใบงานประกอบการทำกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน

6. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญกลับมารวมกันยังกลุ่มของตนเอง พร้อมนำสิ่งที่ได้จากการประชุมกลุ่มในตอนต้นกลับมาเสนอแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เชี่ยวชาญอื่นๆ ในขั้นนี้สมาชิกจะมีการพัฒนาการอ่าน การพูด การฟัง การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพิ่มเติม

7. แต่ละกลุ่มช่วยกันสร้างองค์ความรู้ จากสาระการเรียนรู้ที่ได้ นำเสนอต่อชั้นเรียน

8. นักเรียนแต่ละคนทำแบบทดสอบแล้วนำคะแนนของสมาชิกแต่ละคนมารวมกันเป็นคะแนนกลุ่ม กลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุด จะได้รับรางวัล หรือการชมเชย สรุปลงงาน ผลการทดสอบ และการเสริมแรงจากครู

สรุปการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิกซอว์ มีขั้นตอนดังนี้

1. ครูบอกวัตถุประสงค์การเรียนรู้

2. นำเข้าสู่เรื่องที่จะเรียน

3. จัดแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆ ละ 4 คน โดยให้นักเรียนแต่ละกลุ่มมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันทั้ง เก่ง ปานกลาง และอ่อน จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 เรียกว่า กลุ่มประจำ

4. แบ่งงานในกลุ่มประจำ

5. ให้นักเรียนที่ศึกษาหัวเรื่องเดียวกันแยกมารวมกันชั่วคราวเรียกว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่ออภิปรายซักถามและทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การนำเสนอข้อมูล การสรุปความ การถามตอบ ให้เกิดความรู้ในเรื่องนั้น ๆ

6. นักเรียนกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ แยกตัวกลับไปยังกลุ่มประจำของตน แล้วยังผลัดกันอธิบายความรู้ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมให้สมาชิกในกลุ่มฟังตามลำดับ

7. ทดสอบรายบุคคล แล้วนำคะแนนของสมาชิกแต่ละคนมารวมกันเป็นคะแนนของกลุ่ม สมาชิกทุกคนในกลุ่มได้คะแนนเท่ากัน

8. ให้รางวัลกลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุด

9. การสร้างองค์ความรู้ครูกับนักเรียน ความคิดรวบยอดสรุปลงงาน ผลการทดสอบ และการเสริมแรงจากครู

บทบาทของครูที่สอน โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นการเรียนแบบร่วมมือเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ ที่เน้นการปฏิบัติโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง บทบาทของครูมีความสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาการเรียนของตนได้ดียิ่งขึ้น นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงบทบาท ที่สำคัญของครูไว้ดังนี้

พรรณศรี มี เก้าธรรมสาร (2533 : 37) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูผู้สอนในกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือไว้ว่า บทบาทของครูเปลี่ยนจากเป็นผู้ควบคุมชั้น เป็นเพียงผู้แนะนำให้นักเรียนใช้ข้อมูลทั้งหลาย ดำเนินการบรรลุตามจุดประสงค์ที่ต้องการครูเป็นผู้จัดบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนของนักเรียน ผลงานวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่านักเรียนจะเรียนได้ดีในบรรยากาศที่เป็นกันเอง ที่ทุกคนไม่ว่าจะเป็นนักเรียนหรือครูก็สามารถทำผิดได้ ครูและนักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึกซึ่งกันและกัน ครูเป็นบุคคลสำคัญในการสร้างบรรยากาศเช่นนี้ ซึ่งอาจกระทำโดย

1. ให้งานที่ทำท้าทายความสามารถของนักเรียนมากกว่าที่จะเป็นงานที่แข่งขันกัน
2. ให้นักเรียนได้มีโอกาสเลือกและตัดสินใจในงานที่ทำ
3. นับถือความคิดและสนใจความรู้สึกของนักเรียน
4. เห็นว่าความคิดเห็นของนักเรียนมีความหมายและมีคุณค่าถึงแม้ว่าจะเป็นความคิดที่จำกัด
5. ส่งเสริมให้นักเรียนแสดงออกซึ่งความคิดของตนเอง ซึ่งอาจจะออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การวาดภาพระบายสี การแสดงบทบาทสมมติ ละคร การเขียนบรรยายและอื่น ๆ
6. ยอมรับความผิดพลาดของนักเรียน
7. เผยแพร่ข้อเขียนหรือผลงานของนักเรียนในรูปแบบของจดหมายข่าว หนังสือของห้อง หรือหนังสือพิมพ์ของโรงเรียน
8. กระตุ้นส่งเสริมทักษะทางด้านความคิดแก่นักเรียน โดยใช้แหล่งข้อมูลต่าง ๆ และสื่อการสอน เช่น หนังสืออ้างอิงทั้งหลาย ภาพยนตร์ วารสาร

ชูศรี สนิทประชากร (2534 : 48-49) ได้กล่าวถึง บทบาทสำคัญของครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนแบบร่วมมือไว้ดังนี้ ครูจะต้องตั้งจุดมุ่งหมายในการสอนทั้งด้านวิชาการและอื่น ๆ ไว้ด้วย ซึ่งจุดมุ่งหมายส่วนหลังนี้จะเป็นลักษณะของการทำงานร่วมกันว่าต้องการให้มีลักษณะอย่างไร อาจเป็นทักษะการทำงานกลุ่ม หรือการเข้าสังคมนอกจากการที่ครูตั้งจุดมุ่งหมายของการสอนให้ชัดเจนแล้วครูควรเอาใจใส่ในเรื่องของการจัดกลุ่มด้วย ซึ่งเรื่องการจัดกลุ่มนี้นับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการเรียนแบบร่วมมือ เพราะการจัดกลุ่มที่ไม่เหมาะสมนั้นจากการวิจัยพบว่าส่งผลต่อการเรียนรู้อย่างยิ่ง ครูควรพิจารณาองค์ประกอบของการจัดกลุ่มลักษณะใด กลุ่มอาจจัดเป็นกลุ่มเดียวกัน หรือลักษณะคละกัน ลักษณะดังกล่าวได้แก่ เพศ อายุ เชื้อชาติ สีผิว ความสามารถ ความสนใจ หรืออื่น ๆ จะจัดแบบใดอย่างไรขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของครูว่าต้องการจุดมุ่งหมายอื่น ๆ อะไรอีกบ้าง นอกเหนือจากจุดมุ่งหมายทางวิชาการ เช่น

1. การจัดกลุ่มจะวางอย่างไร เช่น จะวางแบบ

- 1.1 การจัดกลุ่มแบบ 2 คน
- 1.2 การจัดกลุ่มแบบ 3 คน
- 1.3 การจัดวางกลุ่มแบบ 4 คน
- 1.4 การจัดกลุ่มแบบ 5 คน
2. สมาชิกของกลุ่มใครจะเป็นผู้เลือก ให้ครูเลือกหรือเด็กเลือกเอง แต่โดยทั่วไปจากการวิจัยพบว่าการเรียนรู้จะดีครูควรเป็นผู้เลือกให้
3. ระยะเวลาที่กลุ่มอยู่ด้วยกันควรยาวนานแค่ไหนการเรียนรู้อาจประสบผลดีควรพิจารณาตามความเหมาะสม
4. การเตรียมเอกสารหรืออุปกรณ์สำหรับผู้เรียน ว่าควรมีชุดเดียวสำหรับของกลุ่มเพื่อใช้ร่วมกันหรือจัดแบ่งเป็นหลายส่วนหลายชุด แยกตามสมาชิกกลุ่มแล้วมาร่วมกันใช้ทีหลังก็ได้แต่ครูว่าแบบไหนจะเหมาะสม

นอกจากเรื่องของกลุ่มและเรื่องของอุปกรณ์ สำหรับการเรียนการสอนแล้ว การที่ครูกำหนดบทบาทของสมาชิกกลุ่ม นับว่าเป็นสิ่งสำคัญมากเพราะทุกคนจะต้องรับรู้และเรียนรู้เพื่อเป็นจุดหมายของการเรียนร่วมกัน สมาชิกในกลุ่มจึงควรต้องมีหน้าที่และบทบาทโดยเสมอภาคกัน ซึ่งครูไม่กำหนดบทบาทหน้าที่ให้กับนักเรียนแล้ว นักเรียนบางคนในกลุ่มอาจจะไม่ทำอะไรเลย ซึ่งจะเกิดปัญหาและความขัดแย้งอยู่เสมอ เช่น กรณีปัญหานักเรียนมารายงาน หรือฟ้องครูว่าใครทำใครไม่ทำ ใครเอาเปรียบในกลุ่มอาจจะไม่ทำอะไรเลย ซึ่งจะเกิดปัญหาและความขัดแย้งอยู่เสมอ เช่น กรณีปัญหานักเรียนมารายงาน หรือฟ้องครูว่าใครทำใครไม่ทำ ใครเอาเปรียบในกลุ่ม ซึ่งเป็นการไม่ยุติธรรมในการให้คะแนนที่จะต้องเท่ากันทุกคนในกลุ่ม การให้บทบาทที่เหมาะสมนี้จะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ได้

งานของกลุ่มนั้นครูอาจใช้วิธีการทดสอบหรืออาจถามจากสมาชิกคนใดคนหนึ่งซึ่งย่อมส่งผลรวมถึงคนอื่น ๆ ด้วย เพราะเขาจะเป็นตัวแทนของกลุ่ม ครูอาจประเมินซักถามการได้มาซึ่งผลงาน วิธีการทำงานของกลุ่มแล้วจึงให้คะแนน แต่อย่างไรก็ตามวิธีตัดสินด้วยคะแนนอาจจะใช้ได้ไม่เหมาะสมทุกกรณี ครูควรอาจใช้การให้รางวัลอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย อย่างไรก็ตามบทบาทของครูที่สำคัญก็คือ ครูควรกำกับดูแลให้ความสนใจกระบวนการทำงานกลุ่มให้มีประสิทธิภาพ เน้นการให้นักเรียนได้ร่วมมือกันโดยครูไม่รีบร้อนบอกผลของการเรียนรู้เสียก่อน ซึ่งครูอาจใช้วิธีการช่วยเหลือแนะนำเสริมทักษะต่าง ๆ ที่ทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนจากกลุ่มเองและสุดท้ายควรวัดผลทั้งในด้านวิชาการ และคุณภาพของผู้เรียนที่ใช้วิธีการเรียนแบบร่วมมือ

สุมณฑา พรหมบุญ (2540 : 63) กล่าวถึงบทบาทของครูในการเรียนแบบร่วมมือไว้ดังนี้

1. ครูควรแบ่งนักเรียนในห้องออกเป็นกลุ่มย่อย ซึ่งอาจประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มละ 2-5 คน แต่ละกลุ่มควรประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสามารถ เพศ ฐานะครอบครัวและเชื้อชาติ ใกล้เคียงกัน
 2. ควรเลือกใช้เก้าอี้ที่มีน้ำหนักเบาเพื่อสะดวกในการจัดกลุ่ม การเลื่อนเข้าหากันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อุปกรณ์และวัสดุกับสมาชิกคนอื่นๆของกลุ่ม นอกจากนี้การจัดเก้าอี้ของกลุ่มก็ควรให้ครูสะดวกในการที่จะสังเกตและติดตามความก้าวหน้าในการทำงานของกลุ่ม
 3. ครูควรชี้แจงกรอบกิจกรรมให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม และช่วยให้นักเรียนทุกคนเข้าใจข้อกำหนดเกี่ยวกับวิธีการเรียนแบบร่วมมือ
 4. ครูต้องสร้างบรรยากาศที่เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อุปกรณ์และวัสดุ การเรียน และส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแบ่งหน้าที่รับผิดชอบให้แก่สมาชิกในกลุ่ม
 5. ครูควรทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของกลุ่มย่อยและคอยติดตามความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของกลุ่มและสมาชิกของแต่ละกลุ่มย่อย ครูต้องเคลื่อนไหวไปรอบ ๆ ชั้นเรียนเพื่อให้สามารถสังเกตความก้าวหน้าของกลุ่มได้อย่างทั่วถึง
 6. ครูควรยกย่องเมื่อเห็นนักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม รางวัลและคำชมเชยที่ให้แก่ นักเรียน ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานความสำเร็จของกลุ่ม
 7. ครูเป็นผู้กำหนดว่านักเรียนควรทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มนานเพียงใด งานวิจัยส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่านักเรียนควรทำงาน และเรียนร่วมกันในกลุ่มเดิมติดต่อกันอย่างน้อยหนึ่งภาคเรียนจึงจะเกิดผลดี ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกเรียนรู้ละสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน
 8. ครูควรร่วมกันเป็นทีมในการนำเทคนิคการเรียนแบบร่วมมือมาใช้ในโรงเรียนครูในทีมควรช่วยเหลือร่วมมือกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และอุปกรณ์ซึ่งกันและกันในการพัฒนาสื่อ การเรียนการสอนและการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการนำเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือมาใช้ในโรงเรียน
 9. ครูที่ใช้เทคนิคการเรียนแบบร่วมมือต้องตระหนักเสมอว่าเราสามารถสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ได้ แต่ไม่สามารถเรียนแทนนักเรียนได้
- สรุปบทบาทของครูในการสอนโดยการเรียนรู้แบบร่วมมือ มีดังนี้
1. ครูจะต้องตั้งจุดมุ่งหมายในการสอนทั้งด้านวิชาการและด้านอื่น ๆ ไว้ด้วยเช่นทักษะการทำงานกลุ่ม การทำงานร่วมกัน และการเข้าสังคม เป็นต้น
 2. ครูควรกำหนดสมาชิกในกลุ่มอย่างเหมาะสมและจัดกลุ่มนักเรียนคละกัน ทั้งความสามารถ ความสนใจ เพศ ฐานะทางครอบครัว และเชื้อชาติ

3. กำหนดบทบาทของสมาชิกในกลุ่มให้ชัดเจน เช่น บทบาทผู้นำกลุ่ม ผู้สรุปตรวจสอบผู้กระตุ้นเตือน เป็นต้น

4. ครูควรสร้างบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ช่วยชี้แนะแหล่งข้อมูลรวมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึกกับนักเรียนอย่างเป็นกันเอง

5. ครูควรสนใจทั้งกระบวนการทำงานกลุ่มให้มีประสิทธิภาพ เน้นการให้ความร่วมมือช่วยเหลือกัน แนะนำเสริมทักษะต่างๆที่จะทำให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนจากกลุ่ม

6. การวัดและประเมินผลควรคำนึงความรู้ทางวิชาการและทักษะทางสังคมหรือบทบาทและพฤติกรรมการทำงานร่วมกัน โดยพิจารณาทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่มควบคู่กันไปรางวัลหรือคำชมเชยที่ให้แก่ นักเรียน ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานความสำเร็จของกลุ่ม

จากข้อคิดของนักการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า การเรียนการสอนแบบร่วมมือ เป็นวิธีการสอนที่ชี้ให้นักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆจึงเป็นบทบาทของนักเรียน นักเรียนจะต้องทำกิจกรรมร่วมกัน ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทุกคนต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการทำกิจกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มร่วมกัน

บทบาทของนักเรียนที่เรียน โดยการเรียนแบบร่วมมือ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบร่วมมือ นักเรียนจะมีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติตามกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการเรียน ซึ่ง สุมณฑา พรหมบุญ (2540 : 62) ได้กล่าวถึงบทบาทของนักเรียนในการเรียนแบบร่วมมือมีดังต่อไปนี้

1. นักเรียนตั้งใจไว้วางใจซึ่งกันและกันและพัฒนาทักษะการสื่อสารความหมายของตนให้ดี
2. ในการทำกิจกรรมการเรียนแต่ละกิจกรรม สมาชิกของกลุ่มคนหนึ่งจะต้องประสานงาน คนหนึ่งจะทำหน้าที่เป็นเลขานุการกลุ่ม ส่วนสมาชิกที่เหลือทำหน้าที่เป็นผู้ร่วมทีม สมาชิกแต่ละคนจะต้องได้รับมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ ทุกคนในกลุ่มต้องเข้าใจเรื่องที่กำลังเรียน และสามารถตอบคำถามได้เหมือนกันทุกคน จะไม่มีสมาชิกคนใดของกลุ่มถูกทอดทิ้งผู้ประสานงานกลุ่มต้องกระตุ้นให้สมาชิกทุกคนมีส่วนเสริมสร้างความสำเร็จของกลุ่ม

3. นักเรียนควรให้เกียรติและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกทุกคน สมาชิกในกลุ่มอาจวิจารณ์ความคิดเห็นของเพื่อนได้ แต่จะไม่วิจารณ์ตัวบุคคล และควรเป็นไปเพื่อความชัดเจนในความคิดเห็น

4. นักเรียนเป็นผู้รับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเองและเพื่อนๆในกลุ่มนักเรียนจะร่วมทำกิจกรรม การกำหนดเป้าหมายของกลุ่ม และแลกเปลี่ยนความรู้และอุปกรณ์การให้กำลังใจซึ่งกันและกันและการดูแลให้ทุกคนได้ปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ และการช่วยกันควบคุมเวลาในการทำงาน

สรุปบทบาทของนักเรียนในการเรียนแบบร่วมมือ นักเรียนควรไว้วางใจซึ่งกันและรู้จักให้เกียรติและรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น วิเคราะห์ความคิดเห็นได้แต่ไม่วิจารณ์ตัวบุคคล กระตุ้นให้สมาชิกทุกคนตระหนักในการมีส่วนร่วมเสริมสร้างความสำเร็จของกลุ่ม

ประโยชน์และความสำคัญของการเรียนแบบร่วมมือ เป็นการเรียนแบบร่วมมือจะช่วยให้ นักเรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การแก้ปัญหา การตัดสินใจ การแสวงหา ความรู้ใหม่ และการยอมรับซึ่งกันและกันสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข พร้อมกับ การพัฒนาความดีงามและความรู้ ความสามารถ ซึ่งมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงประโยชน์ของการ เรียนแบบร่วมมือ ไว้ดังนี้

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2531 : 5) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนแบบร่วมมือไว้ดังนี้

1. นักเรียนเก่งที่เข้าใจคำสอนของครูได้ดี จะเปลี่ยนคำสอนของครูเป็นภาษาพูดของ นักเรียนแล้วอธิบายให้เพื่อนฟังได้ และทำให้เพื่อนเข้าใจได้ดีขึ้น
2. นักเรียนที่ทำหน้าที่อธิบายบทเรียนให้เพื่อนฟังจะเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้นคือยิ่งสอน ยิ่งเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น
3. การสอนเพื่อนเป็นการสอนแบบตัวต่อตัว ทำให้นักเรียนได้รับความเอาใจใส่และ มีความสนใจมากยิ่งขึ้น
4. นักเรียนทุกคนต่างก็พยายามช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะครูคิดคะแนนเฉลี่ยของ ทั้งกลุ่มด้วย
5. นักเรียนทุกคนเข้าใจดีว่าคะแนนของตนมีส่วนช่วยเพิ่มเติมหรือลดค่าเฉลี่ยของกลุ่ม ดังนั้นทุกคนต้องพยายามอย่างเต็มที่ที่จะคอยอาศัยเพื่อนอย่างเดียวยังไม่ได้
6. นักเรียนทุกคนมีโอกาสฝึกทักษะทางสังคม มีเพื่อนร่วมกลุ่มและเป็นการเรียนรู้ วิธีการทำงานเป็นกลุ่มหรือทำงานเป็นทีมงาน ซึ่งจะเป็ประโยชน์มากเมื่อเข้าสู่ระบบการทำงาน อย่างแท้จริง
7. นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้กระบวนการกลุ่มเพราะในการปฏิบัติงานร่วมกันนั้นก็ ต้องมีการทบทวนกระบวนการทำงานกลุ่ม เพื่อให้มีประสิทธิภาพการปฏิบัติงานหรือคะแนนของ กลุ่มดีขึ้น
8. นักเรียนเก่งจะมีบทบาททางสังคมในชั้นมากขึ้น เขาจะรู้สึกว่าเขาไม่ได้เรียนหรือ หลบไปท่องหนังสือเฉพาะตน เพราะเขาต้องมีหน้าที่ต่อสังคมด้วย

9. ในการตอบคำถามในห้องเรียนถ้าหากตอบผิดเพื่อนจะหัวเราะ แต่เมื่อทำงานเป็นกลุ่มนักเรียนจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าหากตอบผิดก็ถือว่าผิดทั้งกลุ่ม คนอื่น ๆ ก็อาจให้ความช่วยเหลือบ้างทำให้เด็กในกลุ่มมีความผูกพันกันมากขึ้น

ซูศรี สนิทประชากร (2534 : 46-47) ได้กล่าวถึงประโยชน์และความสำคัญของการเรียนแบบร่วมมือไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้นและความรู้นั้นจะคงทนถาวร
2. รู้จักการใช้เหตุผลมากขึ้น มีความเข้าใจในเรื่องนั้นลึกซึ้งและมีความคิดสร้างสรรค์มากมาย
3. มีแรงจูงใจทั้งภายในและภายนอกที่จะเรียนรู้มากขึ้น
4. สนใจในการทำงานและลดความไม่เป็นระเบียบวินัยของห้องเรียนลงได้มากเพราะทุกคนทำงานร่วมกัน
5. ได้รับแนวความคิดและความสามารถมากขึ้นจากเพื่อน
6. มีการยอมรับในความแตกต่างระหว่างเพื่อนในด้านต่างเช่น ลักษณะนิสัย เพศ ความสามารถ และระดับของสังคม และลักษณะแตกต่างอื่นๆของเพื่อนแม้กระทั่งสีผิวในสหรัฐอเมริกา ซึ่งเมื่อใช้วิธีนี้แล้วทำให้เกิดความเข้าใจกันดียิ่งขึ้น
7. มีการช่วยเหลือสนับสนุนกันทางด้านต่าง ๆ
8. มีสุขภาพจิต การปรับตัว และการทำงานในสถานที่เป็นธรรมชาติไม่ตึงเครียด
9. ใช้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ที่จะให้กับเพื่อน
10. มีทักษะทางด้านสังคมมากขึ้น
11. มีทัศนคติที่ดีต่อผู้สอน
12. มีทัศนคติที่ดีมากขึ้นต่อการเรียนวิชานั้นๆและต่อเพื่อนร่วมงานชั้น
13. มีทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียน

สุริย์ บาวเออร์ (2535 : 19-20) ได้กล่าวถึงประโยชน์และความสำคัญของการเรียนแบบร่วมมือไว้ดังนี้

1. นักเรียนมีทักษะในการสื่อสาร การเข้าสังคม การเป็นผู้นำ และการอภิปรายกลุ่ม
2. นักเรียนมีความนับถือตนเอง เพราะว่าได้ช่วยกันแก้ปัญหาของกลุ่ม
3. การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จากหลาย ๆ ทัศนะ
4. มีแรงจูงใจในการเรียน เนื่องจากทุกคนมีโอกาสประสบความสำเร็จในการเรียนสูง
5. ให้ผลทางด้านจิตพิสัย เพราะว่่านักเรียนสามารถอภิปรายตามที่ตนเองรู้สึก

6. นักเรียนอ่อนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำกิจกรรม และประสบผลสำเร็จในการเรียน
7. ส่งเสริมด้านความคิด นักเรียนรู้จักใช้เหตุผล และรู้จักใช้ความคิดอย่างรอบคอบ
8. ให้ผลทางด้านสุขภาพจิต และนักเรียนรู้สึกว่าได้รับการยอมรับ
9. นักเรียนในชั้นเรียนมีทักษะที่ดีต่อกัน

กุลยา เบญจกาญจน์ (2538 : 18) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนแบบร่วมมือไว้ดังต่อไปนี้

1. โดยการอภิปรายสิ่งที่เรารู้หรือคิดร่วมกับผู้อื่นแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้กับผู้อื่น โดยการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ การแลกเปลี่ยนข้อมูลช่วยสร้างความคิดซึ่งก่อให้เกิดทัศนคติ และคุณค่าต่อพฤติกรรมของมนุษย์ การเรียนแบบร่วมมือกันจึงช่วยให้นักเรียน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับทัศนคติพื้นฐาน และคุณค่าในการรู้จักคิดอย่างอิสระทั้งในและนอกห้องเรียน

2. ปัญหาสังคมในปัจจุบันเกิดจากการที่เด็กอยู่ห่างกับบุคคลในครอบครัวความจำเป็นทางเศรษฐกิจทำให้บิดามารดาต้องออกไปทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว เด็กจึงห่างเหินและขาดความอบอุ่น ปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวช่วยให้เด็กเรียนรู้สิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำผู้ใหญ่จะเป็นผู้ชี้แนะผลของการกระทำต่อเด็ก แนวทางการสร้างพฤติกรรมทางสังคมต่อครอบครัว เพื่อน และชุมชน

ในกรณีเด็กห่างเหินจากทางบ้านห้องเรียนจะเป็นแหล่งทดแทน หากครูวางแผนให้นักเรียนร่วมปฏิบัติด้วยกันเป็นอย่างดีก็จะเป็นแหล่งที่สร้างสรรค์พฤติกรรมทางสังคม

3. ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักสร้างสรรค์ความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิด ยอมรับและปรับเปลี่ยนความคิดของตนเองกับสมาชิกภายในกลุ่ม การทำงานร่วมกันอาจจะประสบสิ่งที่ชอบและไม่ชอบ ผู้เรียนจะได้ปรับตัวเข้าหากัน

4. ปฏิสัมพันธ์ในสังคมช่วยให้มองเห็นตนเอง รู้จักทัศนคติ คุณค่าและความสามารถของตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ สร้างบุคลิกภาพความเชื่อมั่นและรู้จักตนเองมากขึ้น

5. การเรียนแบบร่วมมือกันช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้และความคิดสร้างสรรค์รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลและเรียนรู้ทักษะการแก้ปัญหา เป็นกระบวนการทางความคิดระดับสูง ซึ่งจะนำผู้เรียนไปสู่การสร้างภาระงานแบบผู้ใหญ่

สมศักดิ์ ขจรเจริญกุล (2538 : 21-22) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนร่วมมือไว้ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น
2. มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

3. เรียนด้วยความเพลิดเพลิน
4. พัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ
5. ส่งเสริมเจตคติที่ดี
6. ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นคุณค่าของตนเองและมีความภาคภูมิใจในตนเอง
7. การเรียนรู้เป็นไปอย่างกว้างขวาง
8. มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม
9. ใช้ในการดำเนินชีวิต

สุเมธธา พรหมบุญ (2540 : 59) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนแบบร่วมมือไว้ดังนี้

1. การเรียนแบบร่วมมือช่วยเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีนักเรียนในกลุ่มทุกคนจะช่วยเหลือ แลกเปลี่ยน และให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในบรรยากาศที่เป็นกันเองและเปิดเผย สมาชิกในกลุ่มทุกคนกล้าถามคำถามที่ตนเองไม่เข้าใจ บรรยากาศเช่นนี้นำไปสู่การอภิปรายซักถาม ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน อันจะนำไปสู่การเรียนรู้แบบไร้พรมแดน

2. เทคนิคการเรียนแบบร่วมมือจะทำให้เกิดการเรียนรู้ในกลุ่มย่อย การทำความเข้าใจในความคิดรวบยอดหรือหลักการที่สำคัญนั้นครูอาจแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้พูดคุย อภิปราย และซักถามจนเกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งชัด คนที่เรียนเร็วสามารถช่วยเหลือคนที่เรียนช้าเพื่อให้ตามเพื่อนได้ทัน ในบางโอกาสครูอาจทำงานอย่างใกล้ชิดกับนักเรียนบางคนหรือบางกลุ่ม ในขณะที่มอบงานให้สมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ในชั้นทำงานกับโครงการพิเศษของตน หรืออาจมอบหมายให้อ่านตำราหรือทำแบบฝึกหัด

3. เทคนิคการเรียนแบบร่วมมือจะช่วยลดปัญหาวินัยในชั้นเรียน ทุกคนในห้องเรียนจะให้ความสนใจ ยอมรับร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกในกลุ่มจะรับผิดชอบในความสำเร็จของกลุ่ม จึงจำเป็นต้องร่วมมือกันพัฒนาเสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นในกลุ่ม การขาดเรียน พฤติกรรมก้าวร้าวอย่างรุนแรง การโต้เถียงในชั้นเรียนจึงไม่ปรากฏให้เห็น

4. เทคนิคการเรียนแบบร่วมมือจะช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยของทั้งการที่นักเรียนเก่งช่วยเหลือนักเรียนช้า นักเรียนเก่งจะเรียนรู้ความคิดรวบยอดของหัวข้อที่กำลังเรียนได้ชัดเจนขึ้นในขณะที่เดียวกันนักเรียนที่เรียนช้าย่อมจะเรียนรู้ความคิดรวบยอดจากเพื่อนซึ่งใช้ภาษาใกล้เคียงกันได้ง่ายขึ้นกว่าเรียนจากครู ซึ่งอาจใช้ภาษาวิชาการชั้นสูงและเข้าใจยาก

5. เทคนิคการเรียนแบบร่วมมือส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์ ได้ศึกษาค้นคว้าทำงาน และแก้ปัญหาด้วยตนเอง ผู้เรียนมีอิสระที่จะเลือกยุทธศาสตร์การเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเอง

6. นักเรียนที่มีประสบการณ์ในการเรียนแบบร่วมมือส่วนใหญ่มีทักษะในการบริหารจัดการ การเป็นผู้นำ การแก้ปัญหา มนุษย์สัมพันธ์ การสื่อความหมายดีกว่านักเรียนที่ไม่มีประสบการณ์จากการเรียนแบบร่วมมือ ทักษะดังกล่าวถูกพัฒนาขึ้นจากการที่นักเรียนได้ทำงานอภิปราย ซักถาม ช่วยเหลือ แลกเปลี่ยน และให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน

7. เทคนิคการเรียนแบบร่วมมือ ช่วยเตรียมผู้เรียนให้ออกไปใช้ชีวิตในโลกของความเป็นจริง ซึ่งเป็นโลกที่อาศัยความร่วมมือมากกว่าการแข่งขันแบบเผชิญหน้า ห้องเรียนแบบร่วมมือจะสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตจริงในอนาคตของผู้เรียนภายหลังการสำเร็จการศึกษา

เอปส์เตียน (Epstein, 1991 : 13) ได้กล่าวถึงประโยชน์และความสำคัญของการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ ไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมความเป็นอิสระของนักเรียน
2. ส่งเสริมการเรียนรู้เป็นกลุ่ม
3. สามารถนำไปใช้สอนได้หลายระดับ
4. สามารถนำไปใช้สอนในวิชาที่มีเนื้อหาหลายรูปแบบ
5. สามารถนำมาปรับปรุงใช้ในการสอนนักเรียนได้หลายกลุ่มอายุ
6. ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อกลุ่ม
7. หลีกเลี่ยงการครอบงำของสมาชิกคนใดคนหนึ่งในกลุ่ม ทำให้เกิดการยอมรับและความเข้าใจซึ่งกันและกันของสมาชิกในกลุ่ม

นฤมล ยุตาคม (2541 : 35-36) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ที่ได้จากการเรียนแบบร่วมมือไว้ดังนี้ คือ

1. เป็นการจำลองประสบการณ์จริงในการทำงานร่วมกันของกลุ่มคนในอาชีพต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาที่ยาก นักเรียนที่ทำงานเป็นกลุ่มจะได้ทั้งความสนุกสนานและความวิตกกังวลที่เกี่ยวข้องกับงานการแก้ปัญหานั้น การเรียนแบบร่วมมือจะช่วยให้ห้องเรียนเป็นที่รวมของความคิดและแนวทางการแก้ปัญหาใหม่
2. นักเรียนจะได้พัฒนาทักษะทางสังคมและพัฒนาความรู้สึกเชื่อมั่นในความสามารถตนเอง นักเรียนได้ใช้พลังงานของตนเองในการทำงานที่สร้างสรรค์ขณะเดียวกันก็สนองความต้องการขั้นพื้นฐานในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
3. ช่วยทำให้นักเรียนที่มีพื้นฐานทางสังคมต่างกันได้ร่วมมือกันทำงาน เมื่อนักเรียนเข้าร่วมอยู่ในกลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน นักเรียนจะรู้สึกในทางที่ดีมากขึ้นต่อกันและกันนักเรียนจะตระหนักถึงความรู้สึกอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

4. ช่วยให้นักเรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันได้ทำงานร่วมกันในวิถีทางที่เป็นทางบวกนักเรียนที่มีความรู้พื้นฐานน้อยสามารถจะมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนนักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยและเกณฑ์สูงได้ด้วยวิธีเรียนแบบร่วมมือ นักเรียนจะรู้สึกว่าคุณเองมีส่วนทำงานและแบ่งปันให้กับคนอื่นอีกด้วย

5. การเรียนแบบร่วมมือเป็นการให้ความสำคัญกับนักเรียนและให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมทำให้นักเรียนมั่นใจในตัวเอง เนื่องจากเขาได้เรียนรู้บางสิ่งบางอย่างด้วยตัวเองจากการร่วมมือทำงานกันมากกว่าจะได้รับความรู้ที่เตรียมมาพร้อมแล้ว ช่วยทำให้นักเรียนเป็นผู้พอใจตนเอง เป็นผู้นำตัวเอง และเป็นผู้เรียนต่อเนื่องตลอดชีวิต

สรุปความสำคัญและประโยชน์ของการเรียนแบบร่วมมือ เป็นการเรียนรู้อย่างกว้างขวางทำให้นักเรียนมีความเข้าใจลึกซึ้ง เรียนด้วยความเพลิดเพลิน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของตนเองและมีความภาคภูมิใจในตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อกัน พัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ การสื่อสาร และการเข้าสังคม

2.5 ความแตกต่างระหว่างการเรียนแบบร่วมมือกับการเรียนเป็นกลุ่มเดิม

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบร่วมมือกับกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกลุ่มแบบเดิมมีความแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้ (พรรณรัตน์ เถาธรรมสาร. 2533 : 35 – 36)

1. การสอนโดยการเรียนรู้แบบร่วมมือ นั้น สมาชิกกลุ่มมีความรับผิดชอบในการเรียนร่วมกันสนใจการทำงานของตัวเองเท่า ๆ กับการทำงานของสมาชิกกลุ่มส่วนการสอนโดยเรียนเป็นกลุ่มแบบเดิมนั้น สมาชิกกลุ่มไม่มีความรับผิดชอบร่วมกัน
2. สมาชิกแต่ละคนรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย มีการให้คำแนะนำชมเชยเสนอแนะ การทำงานกลุ่มของสมาชิกในการสอนเป็นกลุ่มแบบเดิมนั้นสมาชิกกลุ่มแต่ละคนไม่รับผิดชอบการทำงานของตนเองเสมอไป บางครั้งก็ใส่ชื่อของตัวเองโดยที่ไม่ได้ทำงาน
3. การสอนโดยการเรียนรู้แบบร่วมมือ นั้น สมาชิกมีความสามารถที่แตกต่างกันแต่การสอนโดยการเรียนรู้เป็นกลุ่มแบบเดิมนั้น สมาชิกมีความสามารถใกล้เคียงกันมาก
4. มีการแลกเปลี่ยนบทบาทผู้นำภายในกลุ่มการสอน โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือในขณะทีผู้นำหรือหัวหน้าจะได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกในกลุ่มแบบเดิมสมาชิกกลุ่มในการสอนโดยการเรียนรู้แบบร่วมมือ ช่วยเหลือสนับสนุนให้กำลังใจในการทำงานกลุ่ม ช่วยกันรับผิดชอบการเรียนของสมาชิกกลุ่มและแน่ใจว่าสมาชิกกลุ่มทุกคนทำงานกลุ่ม ในการสอนโดยการเรียนรู้เป็นกลุ่มแบบเดิมนั้นสมาชิกรับผิดชอบงานของตนเองเท่านั้น อาจแบ่งกันไปทำงานและนำผลงานมารวมกัน
5. จุดมุ่งหมายของการสอนโดยการเรียนรู้แบบร่วมมือ คือ การให้สมาชิกทุกคนใช้

ความสามารถอย่างเต็มที่ในการทำงานกลุ่ม โดยยังคงรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อสมาชิกกลุ่ม ในการสอนโดยเรียนเป็นกลุ่มแบบเดิมนั้นจุ่มมุ่งหมายอยู่ที่การทำงานให้เสร็จเท่านั้น

6. นักเรียนจะได้รับการสอนทักษะทางสังคม (Social skills) ที่จำเป็นต้องใช้ในขณะทำงานกลุ่มแต่ทักษะเหล่านี้จะถูกเฉลยสำหรับการสอนโดยเรียนเป็นกลุ่มแบบเดิม

7. ครูในการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือจะเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือสังเกตการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ในขณะที่ครูสอนโดยการเรียนเป็นกลุ่มแบบเดิม นักเรียนไม่สนใจในขณะที่ทำงานกลุ่ม

8. ในการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือ ครูเป็นผู้กำหนดวิธีการในการทำงานกลุ่มเพื่อให้กลุ่มดำเนินงานไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนการสอนโดยการเรียนเป็นกลุ่มแบบเดิมครูไม่สนใจ

วิธีการในการดำเนินการภายในกลุ่ม ให้สมาชิกกลุ่มจัดการกันเอง

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ดังตาราง 1

ตาราง 1 การเปรียบเทียบการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือ กับการสอนโดยการเรียนเป็นกลุ่มแบบเดิม

การสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative learning)	การสอนโดยการเรียนเป็นกลุ่มแบบเดิม (Traditional learning)
1. สมาชิกมีความรับผิดชอบร่วมกัน	1. สมาชิกไม่มีความรับผิดชอบร่วมกัน
2. สมาชิกแต่ละคนรับผิดชอบในงานของตนเอง และของสมาชิกในกลุ่ม	2. สมาชิกแต่ละคนอาจจะไม่รับผิดชอบในงานของตนเองและของสมาชิกในกลุ่ม
3. สมาชิกมีความสามารถที่แตกต่างกัน	3. สมาชิกมีความสามารถใกล้เคียงกัน
4. สมาชิกผลัดเปลี่ยนกันเป็นหัวหน้า	4. สมาชิกเลือกหัวหน้า
5. สมาชิกแบ่งความรับผิดชอบซึ่งกันและกัน	5. สมาชิกรับผิดชอบเฉพาะตัว
6. เน้นที่วิธีการและผลงาน	6. เน้นที่ผลงาน
7. มีการสอนทักษะทางสังคม	7. ทักษะทางสังคมถูกเฉลยไม่ได้มีการสอน
8. ครูสังเกตการณ์แนะนำการทำงาน	8. ครูเฉลยไม่สนใจในการทำงานกลุ่มของนักเรียน
9. เน้นวิธีการทำงานกลุ่ม	9. ไม่เน้นวิธีการทำงานกลุ่ม

3. การจัดการเรียนรู้แบบปกติ

จากหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนตามปกติจะกล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับความหมายของวิธีการสอนตามปกติ การจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการสอนตามปกติ และขั้นตอนการสอนตามปกติ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ความหมายของวิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติ

วีระพันธ์ สิทธิพงศ์ (2540 : 228) ได้กล่าวว่า วิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติ เป็นการสอนที่จัดขึ้นในสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นการดำเนินการสอนตามหลักสูตรรายวิชาที่สถาบันการศึกษา กำหนดไว้เพื่อใช้สอนในแต่ละวิชาและเพื่อให้ทราบถึง โครงร่างของวิชาที่แบ่งย่อยเป็นหัวข้อใหญ่ หัวข้อย่อย วัตถุประสงค์ทางการศึกษาของแต่ละหัวข้อใหญ่ และหัวข้อย่อย วิธีการสอน และวิธีการประเมิน

วรพร ชาวสุทธิ (2542 : 13) ให้ความหมายว่า วิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติเป็นการจัดการเรียนรู้ โดยมีการดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้คือ ขั้นนำ เป็นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจ และความพร้อมที่จะเชื่อมโยงเข้าสู่การเรียนขั้นสอน เป็นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม โดยผู้สอนจะสอนและแนะนำการสอน และให้ผู้เรียนทำแบบฝึกหัด ขั้นสรุป ผู้สอนและผู้เรียนทั้งชั้นเรียนร่วมกันสรุปสาระสำคัญ เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนมากยิ่งขึ้น และสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ และขั้นการวัดและการประเมินผล ผู้สอนให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบ

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 41) ได้กล่าวไว้ว่า วิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติบางครั้งอาจเรียกว่า วิธีการจัดการเรียนรู้แบบบรรยาย ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ที่อาศัยความสามารถของผู้สอนในการเรียบเรียงเนื้อหาสาระและการใช้เทคนิคในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระให้น่าสนใจ

จากความหมายของวิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติสามารถสรุปได้ว่า วิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกตินั้นเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่โรงเรียนได้กำหนดไว้ ซึ่งประกอบด้วย ขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป และขั้นการวัดและการประเมินผล วิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติที่ใ้หมักจะใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย

3.2 การจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติ

การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่จัดขึ้นในโรงเรียนซึ่งเป็นการดำเนินการสอนตามหลักสูตร มีลักษณะดังต่อไปนี้ วีระพันธ์ สิทธิพงศ์ (2540 : 228)

1. การเรียนการสอนยึดตามหลักสูตร โดยใช้เนื้อหาเป็นหลัก
2. กำหนดเวลาเรียนแน่ชัด ใช้เวลาเรียนพร้อม ๆ กันทั้งกลุ่ม
3. เน้นการตอบสนองความต้องการของกลุ่ม
4. ใช้ตำรา แบบฝึกหัดเป็นอุปกรณ์ในการสอน
5. จำกัดขอบเขตการเรียนรู้
6. สอนโดยวิธีบรรยายหรือสาธิตเป็นหลัก
7. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้แบบกว้าง ๆ
8. เกณฑ์การวัดขึ้นอยู่กับบุคคล
9. การประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนจะแยกออกจากการและเกิดขึ้นเกือบตลอดเวลา

ในช่วงของการทดสอบ

10. ยึดหลักคะแนนสอบเป็นหลัก

จากที่กล่าวมานี้วิธีการเรียนรู้แบบปกติจะยึดหนังสือหรือตำราเป็นหลัก ครูเป็นผู้ป้อนความรู้ให้นักเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนจำไปทำข้อทดสอบ โดยนักเรียนเองไม่มีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และนักเรียนก็ไม่กล้าแสดงออก จะเห็นว่าวิธีสอนแบบปกติครูจะมีบทบาทแต่เพียงผู้เดียว

3.3 ขั้นตอนการสอนโดยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติ

วิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 1. 2547 : 5-6)

1. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมที่จะเรียน โดยครูกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทายปัญหา ซักถาม ทบทวนบทเรียนที่ผ่านมา ฯลฯ
2. ขั้นสอน เป็นการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ครูเสนอบทเรียนใหม่ในการสนทนาซักถาม แล้วให้นักเรียนศึกษาเนื้อหาในบทเรียนหรือหนังสือเสริมบทเรียน หลังจากนั้นร่วมอภิปรายกลุ่ม ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามกำหนดในแผนการจัดการเรียนรู้ เช่น ดำเนินการทดลอง การอภิปราย การเสนอผลการทดลอง
3. ขั้นสรุปผลและประเมินผล เป็นการสรุปเนื้อหาสาระและความคิดรวบยอดของบทเรียน โดยครูเลือกใช้กิจกรรมการสรุปในลักษณะต่าง ๆ เช่น ให้นักเรียนรายงานผลการทดลองหน้าชั้นเรียน ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายผลการทดลองร่วมกัน การสังเกตและตอบคำถาม การให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด เป็นการตรวจสอบพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์ของการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง

สรุปได้ว่า ขั้นตอนวิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติ เป็นขั้นตอนการสอนตามหลักสูตรที่โรงเรียนได้กำหนดไว้ ซึ่งมักจะประกอบด้วย ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน และขั้นสรุป วิธีการสอนตามปกติส่วนใหญ่ มักจะใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย หรือวิธีการเสนอใหม่ในการสนทนาซักถามในบทเรียน การอภิปราย แล้วแต่ลักษณะรายวิชาที่โรงเรียนกำหนด

จากการเปรียบเทียบขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิกซอว์กับวิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติ สามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ 2

วิธีการจัดการเรียนแบบร่วมมือเทคนิคจิกซอว์	วิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติ

ขั้นที่ 1 ครูแบ่งหัวข้อที่จะเรียนเป็นเรื่องย่อย ๆ ให้ เท่ากับจำนวนสมาชิกของแต่ละกลุ่ม โดยที่นักเรียน มีส่วนร่วมในการเลือกเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการของตนเอง ขั้นที่ 2 จัดกลุ่มให้นักเรียนมีความสามารถละกัน ภายในกลุ่มเป็น สมาชิกแต่ละคนจะศึกษาเฉพาะหัวข้อย่อยที่ตนได้รับมอบหมายเท่านั้น ขั้นที่ 3 นักเรียนอ่านหัวข้อย่อยเดียวกันมา รวมกลุ่มกันเพื่อทำงานซักถามและทำกิจกรรมในกลุ่ม ขั้นที่ 4 นักเรียนแต่ละคนในกลุ่ม กลับมายังกลุ่มเดิมของตนเอง แล้วผลัดเปลี่ยนกันอธิบายให้สมาชิกในกลุ่มฟัง ขั้นที่ 5 ทำการทดสอบแล้วนำคะแนนของสมาชิก ทุกคนในกลุ่มมารวมกันเป็นคะแนนกลุ่ม ขั้นที่ 6 กลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุดในการสอบนี้จะติดประกาศไว้ที่บอร์ดหน้าห้องเรียน ให้รางวัลเป็นการสร้างกำลังใจให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม	ขั้นที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมที่จะเรียน โดยครูกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทายปัญหา ซักถาม ทบทวน บทเรียน ที่ผ่านมาแล้ว ขั้นที่ 2 ขั้นสอน เป็นการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ครูเสนอบทเรียนใหม่โดยการสนทนาซักถามแล้วให้นักเรียนศึกษาในบทเรียนหรือหนังสือเสริมบทเรียน หลังจากนั้นร่วมกันอภิปรายในกลุ่ม ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามกำหนดในแผนการจัดการเรียนรู้ เช่น ดำเนินการอภิปราย การเสนอผลการศึกษาค้นคว้า ขั้นที่ 3 ขั้นสรุปและประเมินผล เป็นการสรุปเนื้อหาสาระ และความคิดรวบยอดของบทเรียน โดยครูเลือกใช้กิจกรรมการสรุปในลักษณะต่างๆ เช่น ให้นักเรียนรายงานผลการศึกษาค้นคว้าหน้าชั้นเรียน ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย สรุปร่วมกัน การสังเกต และการตอบคำถาม การให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด เป็นการตรวจสอบพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์ของการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง

ภาพประกอบ 2 การเปรียบเทียบขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม
กับวิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติ

4. กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

4.1 วิสัยทัศน์กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

วิสัยทัศน์กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม หลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 7-8) ได้กำหนด ดังนี้

1. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นศาสตร์บูรณาการที่มุ่ง
ให้เยาวชนเป็นผู้ศึกษา พร้อมทั้งจะเป็นผู้นำ เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมและเป็นพลเมืองที่ดีมีความรับผิดชอบ
ประกอบด้วย 1) นำความรู้จากอดีต มาสร้างความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ เพื่อ
การตัดสินใจเป็นพลเมืองดี 2) นำความรู้เกี่ยวกับโลกของเรามาสร้างความเข้าใจในกระบวนการ
ก่อเกิดสภาพแวดล้อม เพื่อการตัดสินใจในการดำรงชีวิตในสังคม 3) นำความรู้เรื่องการเมือง
การปกครอง มาตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครอง ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศของตน 4) นำความรู้
เรื่องการผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการมาตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่
อย่างจำกัดเพื่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการอยู่ในสังคม 5) นำความรู้เกี่ยวกับคุณค่า
จริยธรรม ศาสนา มาตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติตน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น 6) นำวิธีการทาง
สังคมศาสตร์ มาค้นหาคำตอบเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในสังคม และกำหนดแนวทางประพฤติปฏิบัติ
ที่สร้างสรรค์ต่อส่วนรวม

2. กลุ่มสาระการเรียนรู้ทางสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้บูรณาการสรรพความรู้
กระบวนการและปัจจัยต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้ตามเป้าหมายของท้องถิ่นและประเทศชาติ การเรียน
การสอนต้องใช้ข้อมูล ความรู้ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศชาติ และระดับโลกเชื่อมโยงเข้าหากัน

3. ผู้เรียนได้อภิปรายประเด็นปัญหาพร้อมสมัย ร่วมกับเพื่อนและผู้ใหญ่ สามารถแสดง
จุดยืนในค่านิยม จริยธรรมของตนอย่างเปิดเผยและจริงใจ ขณะเดียวกันก็รับฟังเหตุผลของ ผู้คนที่
แตกต่างจากตนเองอย่างตั้งใจ

4. กลุ่มสาระการเรียนรู้ทางสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมมีการจัดเตรียมโครงการ
ที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคม ที่ให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่เรียนไปใช้ได้จริงในการดำเนิน
ชีวิต

4.2 ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้ทางสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 1-2) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของกลุ่มสาระสังคมศึกษา
ศาสนาและวัฒนธรรมไว้ว่า สาระการเรียนรู้นี้เป็นสาระการเรียนรู้ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการ
เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา และเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย
การปรับตัวเองกับบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม
มีความรู้ ทักษะ คุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสมโดยให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามในแต่ละด้าน
ดังนี้

1. ด้านความรู้ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะให้ความรู้แก่ ผู้เรียน ในเนื้อหาสาระความคิดรวบยอดและหลักการสำคัญ ๆ ในสาขาต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษาและ สิ่งแวดล้อมศึกษาตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้น โดยจัดการเรียนรู้ใน ลักษณะบูรณาการ หรือสหวิทยาการ

2. ด้านทักษะและกระบวนการ ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาให้เกิดทักษะและกระบวนการต่าง ๆ ประกอบด้วย 1) ทักษะการคิด เช่น การสรุปความคิด การแปลความ การวิเคราะห์หลักการ และการนำไปใช้ ตลอดจนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 2) ทักษะการแก้ปัญหาตาม กระบวนการทางสังคม กระบวนการสืบสวน เช่น ความสามารถในการตั้งคำถามและการตั้งสมมติฐานอย่างมีระบบ การรวบรวม และการวิเคราะห์ข้อมูล การทดสอบสมมติฐาน และสรุปเป็นหลักการ 3) ทักษะการเรียนรู้ เช่น ความสามารถในการแสวงหาข้อมูลความรู้ โดยการอ่านการฟัง และการสังเกต ความสามารถในการสื่อสารโดยการพูด การเขียน และการนำเสนอ ความสามารถในการตีความ การสร้างแผนภูมิ แผนที่ ตารางเวลา และการจัดบันทึก รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีสื่อสารสนเทศต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้ และ 4) ทักษะกระบวนการกลุ่ม เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำและผู้ตามในการทำงานกลุ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการทำงานของกลุ่ม ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ สร้างสรรค์ผล ช่วยลดข้อขัดแย้ง และแก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ด้านเจตคติและค่านิยม กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยพัฒนาเจตคติ และค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตย และความเป็นมนุษย์ เช่น รู้จักตนเอง ฟังตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู รักเกียรติภูมิแห่งตน มินิสัยในการเป็นผู้ผลิตที่ดี มีความพอดีในการบริโภคเห็นคุณค่าของการทำงาน รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม เคารพสิทธิของผู้อื่น และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม มีความผูกพันกับกลุ่มรักท้องถิ่น รักประเทศชาติ เห็นคุณค่าอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

4. ด้านการจัดการและการปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม สามารถนำความรู้ทักษะ ค่านิยมและเจตคติที่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยมาใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้

กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เชื่อมโยงได้ดีกับการเรียนภาษา ผู้เรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ต้องใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้เป็น

อย่างดี ใช้ภาษาในการให้เหตุผลและแก้ปัญหา ปกป้องรักษาวัฒนธรรมให้คงไว้การพัฒนาทักษะทางภาษาในการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้แก่ การอ่าน การเขียน การพูด การฟังวรรณกรรมต่าง ๆ จะช่วยเปิดโลกทัศน์ให้ผู้เรียนได้เข้าใจโลกด้วยการศึกษาวรรณกรรมเหล่านี้ในเชิงประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม วรรณกรรมจากสิ่งพิมพ์ที่ปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนมีมากมาย ที่พัฒนาทักษะทางภาษาได้ มิใช่แต่เฉพาะจากหนังสือเรียน ทั้งนี้เพื่อขยายประสบการณ์ทางสังคมที่เป็นจริงของผู้เรียนให้กว้างขวางขึ้น สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ และคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมืออีกทางหนึ่ง ที่ทำให้ผู้เรียนพัฒนาภาษาเพื่อการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สาระการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงได้กับการเรียนศิลปะ ช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจมุมมองต่าง ๆ เกี่ยวกับโลก งานศิลปะสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงของสังคมการเมือง เศรษฐกิจในยุคสมัยต่าง ๆ ได้ ศิลปะ สะท้อนความคิดจิตวิญญาณความหวังของมนุษยชาติ ศิลปะเป็นเสมือนบันทึกลึกฐานว่ามนุษย์เรามีชีวิต มีความคิดอย่างไร ด้วยการนำเสนอมุมมองที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้สร้างงานศิลปะ นั้น ศิลปะจึงช่วยให้ผู้เรียนรู้โลกกว้างที่เขาอาศัยอยู่ การศึกษาสังคมจากงานศิลปะยังทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์อีกด้วย

การเรียนคณิตศาสตร์ คณิตศาสตร์เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบ และแก้ปัญหาต่าง ๆ ผู้เรียนได้ใช้แนวคิดทางคณิตศาสตร์ในการจัดระบบวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์หรือประเด็นปัญหาในสังคมได้ ทั้งยังเชื่อมโยงให้ผู้เรียนได้นำวิธีแก้ปัญหามาใช้เพื่อประเมินความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในอดีตกับเงื่อนไขในปัจจุบันและผลที่เกิดขึ้นในอนาคตด้วย

การเรียนสุขศึกษาและพลศึกษา ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาเจตคติ ค่านิยม จริยธรรม และวิธีการต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการแก้ปัญหา และการตัดสินใจในเรื่องราวต่าง ๆ ได้ ผู้เรียนสามารถใช้ทักษะและการปฏิบัติตนทางสุขศึกษาและพลศึกษามาดำรงชีวิต เพื่อพัฒนาร่างกาย อารมณ์ และจิตใจให้มีคุณภาพได้จึงเป็นการเชื่อมโยงระหว่างคุณค่าทางร่างกายและสติปัญญาเพื่อการส่งเสริมการดำรงชีวิตที่ดีต่อคุณภาพ

ทักษะการดำเนินชีวิตซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่เน้นการดำรงชีวิตในสังคมบนพื้นฐานของสัมมาอาชีพที่ประกอบคุณธรรม จริยธรรมและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยถือว่าการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีส่วนหนึ่งต้องประกอบอาชีพที่สุจริต และเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมส่วนรวมด้วย กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้กับการเรียนการงานอาชีพและเทคโนโลยี การเรียนการงานอาชีพและเทคโนโลยีมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ในงานที่เป็นพื้นฐานของวิชาอาชีพ มีทักษะในการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ มีจริยธรรมคุณธรรมในการ

ทำงานและสามารถนำความรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงไม่ใช่ การเรียนแต่เนื้อหาความรู้ แต่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นนักวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหา นำความรู้ไปใช้ใน สถานการณ์ต่าง ๆ ได้ จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจความเป็นไปในสังคมและโลก พิจารณาวามมนุษย์ พุศ เขียน ประเมิน กำหนด วิเคราะห์ สร้างจินตนาการ ต่อสู้และพากเพียรพยายามในเรื่องต่าง ๆ กันอย่างไร สังคมศึกษาเชื่อมโยงกิจกรรมที่มนุษย์ทำ โดยเน้นทั้งเรื่องวรรณกรรม ศิลปะ เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ ทั้งในอดีตและปัจจุบันและอนาคตเข้าด้วยกัน

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงเน้นการเรียนการสอนที่ บูรณาการความรู้จากสาระวิชาต่าง ๆ มาหลอมรวมเข้าด้วยกันในประเด็นปัญหาหรือเรื่องที่จะศึกษา การจัดวางหลักสูตรและหน่วยการเรียนรู้ จึงมักเป็นประเด็นปัญหาที่เป็นการบูรณาการ (Intergrated thematic unit) ลักษณะหน่วยการเรียนรู้แบบนี้จะนำมาจากแนวคิดรวบยอดปัญหาหรือโครงการที่ ต้องการให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ที่เขาต้องแสวงหาและรวบรวมมาเป็นประเด็นปัญหา หรือโครงการเหล่านั้นอาจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสาระหลักต่าง ๆ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคม ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มภาษาไทย กลุ่มคณิตศาสตร์ กลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มศิลปะ กลุ่ม สุขศึกษาและพลศึกษา และกลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยี ตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ลักษณะนี้ เช่น เรื่องการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ความรับผิดชอบ การพึ่งพา ความขัดแย้ง ความสมดุล และ ความขาดแคลน เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การนำหน่วยการเรียนรู้มาให้ผู้เรียน เป็นเรื่องที่ครูต้องค้นหา ออกแบบเอง มิใช่ นำมาจากหัวข้อในหนังสือเรียน หน่วยการเรียนรู้ลักษณะนี้จะมีลักษณะสะท้อน ให้เห็นภาพรวมของแนวคิดต่างๆ ได้กว้างขวางและลึกซึ้งมองเห็นวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ได้ ความรู้ในหน่วยเรียนนั้นได้หลากหลายวิธี ไม่ว่าจะด้วยการเรียนเป็นกลุ่ม เป็นรายบุคคล การ ศึกษาวิจัย การลงมือปฏิบัติงาน การสำรวจภาคสนามการทดลองในห้องปฏิบัติการและการใช้ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เป็นต้น หน่วยการเรียนรู้ในลักษณะนี้จึงต้องใช้เวลาในการศึกษานาน พอสมควรอาจเป็น 2 สัปดาห์ ถึง 2 เดือน ก็มี มิใช่หน่วยการเรียนรู้ที่ใช้เวลาเรียนเพียง 3-4 คาบ สิ่ง ที่เรียนจึงมีความหมายต่อผู้เรียน

เมื่อมองในภาพรวมแล้วพบว่า ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมนั้น นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทั้ง ทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมแล้วยังมีทักษะและกระบวนการต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ประกอบ ในการตัดสินใจได้อย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิต และการมีส่วนร่วมในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ตลอดเวลาในฐานะพลเมืองดี ตลอดจนนำความรู้ทางจริยธรรมหลักธรรมทางศาสนา มาพัฒนาตนเอง และสังคม ทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

4.3 เป้าหมายและความคาดหวัง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีเป้าหมายและความคาดหวังที่สำคัญ คือ ให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี ในวิถีประชาธิปไตย ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การที่จะบรรลุตามเป้าหมายดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ 1) ความรู้ 2) ทักษะและกระบวนการ และ 3) คุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยม

4.4 คุณภาพผู้เรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐานที่ผู้เรียนต้องเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วยศาสตร์ต่าง ๆ หลายสาขา มีลักษณะเป็นสหวิทยาการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ กระบวนการ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์จากองค์ประกอบดังกล่าว ทำให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมมีจุดเน้นในการสร้างคุณภาพผู้เรียนดังนี้

1. ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือสามารถนำหลักธรรม คำสอนไปใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเอง อยู่เสมอรวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์กับสังคมส่วนรวม

2. ยึดมั่นศรัทธาและธำรงไว้ ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมไทย รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามไว้เป็นมรดกของชาติ เพื่อสันติสุขของสังคมไทย และสังคมโลก

3. มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพเพื่อการดำรงชาติอย่างมีคุณภาพ และสามารถนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาควิชาใจในความเป็นไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้

5. มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตลอดระยะเวลาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้มีส่วนส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและมีจุดเน้นเมื่อผู้เรียนเรียนจบปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น

4.5 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนมีดังนี้

1. ช่วงชั้นที่ 1 ประกอบด้วย 1) ได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่อยู่อาศัยและเชื่อมโยงประสบการณ์ไปสู่โลกกว้าง 2) ได้รับการพัฒนาให้มีทักษะกระบวนการ และมีข้อมูลที่เป็นต่อการพัฒนาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดีมีความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันและการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียนและได้ฝึกการตัดสินใจ 3) ได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียนและชุมชนในลักษณะการบูรณาการ ผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจได้ ข้อคิดเกี่ยวกับรายรับรายจ่าย ของครอบครัว เข้าใจถึงการผลิตผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้นและหลักเศรษฐกิจพอเพียง 4) ได้รับการพัฒนา แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจ ความรู้ในขั้นต่อไป

2. ช่วงชั้นที่ 2 ประกอบด้วย 1) ได้เรียนรู้เรื่องราวของจังหวัดภาคและประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมือง การปกครองและสภาพเศรษฐกิจโดยเน้นความเป็นประเทศไทย 2) ได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจในเรื่องศาสนา ศิลธรรม จริยธรรมปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมในศาสนพิธีกรรมทางศาสนามากขึ้น 3) ได้ศึกษาและปฏิบัติตามสถานภาพบทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่นจังหวัดภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองมากขึ้น 4) ได้ศึกษาเปรียบเทียบ เรื่องราวของจังหวัดและภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน และ 5) ได้รับการพัฒนา แนวคิดทางสังคมศาสตร์เกี่ยวกับศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำ ความเข้าใจในภูมิภาคซีกโลก ตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

3. ช่วงชั้นที่ 3 ประกอบด้วย 1) ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปของการศึกษาประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลกเพื่อพัฒนาแนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข 2) ได้เรียนรู้และพัฒนาให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมี วิจารณ์ญาณ 3) ได้รับการพัฒนาแนวคิดและขยายประสบการณ์เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทย กับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก ได้แก่ เอเชีย โดเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกา ได้ในด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี

วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้รับการพัฒนาแนวคิด และความสามารถในการวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

4. ประกอบด้วย 1) ได้เรียนรู้และศึกษาความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น 2) ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนาตนเองเป็นพลเมืองดี มีคุณธรรม จริยธรรมปฏิบัติ ตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนเองนับถือ รวมทั้งมีค่านิยมที่พึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในขั้นสูงตามความประสงค์ได้ 3) ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจในความเป็นไทย ประวัติศาสตร์ชาติไทยยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 4) ได้รับการส่งเสริมให้มีนิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกลงและตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีจิตสำนึกและมีความในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมไทย สิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่นและประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้แก่สังคม และ 5) เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ชี้นำตนเองได้และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ในสังคมได้ตลอดชีวิต

4.6 ตารางการเรียนรู้

สาระที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย 5 สาระ คือ ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

สาระที่ 1 ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม สาระนี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม ปรัชญา ประวัติศาสตร์สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ที่มุ่งศึกษามาตรฐาน ความประพฤติกของพลเมือง และการยกระดับภาวะทางจิต ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ และทักษะเกี่ยวกับจริยธรรมคุณธรรม ที่ว่าด้วยหลักความประพฤติของคนดีและอุดมคติตามแนว ความเชื่อของศาสนาที่บุคคลนับถือ

สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงต้องให้ผู้เรียน ได้แสวงหาความรู้และ ประสบการณ์เกี่ยวกับหลักจริยธรรมในการควบคุมความประพฤติสามารถนำความคิดความเชื่อและ ความศรัทธาทางศาสนามาแนะแนวทางให้ผู้เรียนมีอุดมคติในการดำเนินชีวิต และปฏิบัติตาม หลักธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาตนให้เป็นคนดี บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม สาระนี้เป็นขอบข่าย หลักที่มีแนวความคิดรวบยอดเกี่ยวข้องกับสังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ โดย

ศึกษาระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมมีวัฒนธรรม มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นกลุ่มศึกษาสถาบันทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม มุ่งให้เกิดความเข้าใจต่อระบบการเมือง การปกครอง โดยเฉพาะบทบาทและหน้าที่ในฐานะพลเมืองของประเทศ ในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ศึกษาความยุติธรรมด้วยความคิดรวบยอดเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจึงต้องให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม ชุมชน สังคม ที่มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงและแตกต่างกัน มีการขัดเกลาทางสังคม ทั้งทางตรงและทางอ้อมในฐานะเป็นสมาชิกที่อยู่ร่วมกันอันมีบรรทัดฐานทางสังคมมีระบบ ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณีทางสังคม สถาบันต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางสังคม รวมทั้งความสามารถวิเคราะห์สภาพทางสังคมวัฒนธรรม และความเป็นอยู่ระหว่างสังคมไทยกับสังคมอื่นในโลก เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน

นอกจากนี้ ผู้เรียนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะต้องเรียนรู้ และแสวงหาประสบการณ์ทางด้านระบบการเมืองการปกครองประเภทต่าง ๆ ในโลกโดยเฉพาะระบบการเมืองการปกครองของประเทศไทยภายใต้รัฐธรรมนูญ ทั้งต้องเรียนรู้และเข้าใจรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ระบบการปกครองท้องถิ่น และกฎหมายสำคัญเกี่ยวข้องในชีวิตของคนไทย เพื่อจะได้ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย และมีส่วนร่วมต่อสังคมอย่างมีเหตุผล

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระหลักนี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา และสิ่งแวดล้อมศึกษา ที่มุ่งให้มีความเข้าใจว่ามนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองความต้องการและความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างไร ทั้งนี้ เพราะมนุษย์มีความต้องการ และความจำเป็นที่ไม่จำกัดในขณะที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคมท่ามกลางทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงต้องให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ตลอดจนบทบาทของเทคโนโลยีที่มีต่อการตัดสินใจทางเศรษฐกิจมีความสามารถที่จะฉลาดเลือก ประเมิน คัดพิจารณาผลที่เกิดจากทางเลือกและตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ สาระหลักนี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ปรัชญา มานุษยวิทยา สังคมวิทยา และโบราณคดี ที่มุ่งให้มีความเข้าใจว่าพัฒนาการ การดำเนินชีวิตของมนุษยชาตินี้ มีการสั่งสมมาตามกาลเวลาอย่างต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การศึกษาเรื่องราวในอดีต ทำให้เกิดการเรียนรู้ว่ามนุษย์ในอดีตเผชิญปัญหาต่าง ๆ ในขณะดำรงชีวิตอยู่อย่างไร

มีวิธีการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ทั้งที่ประสบความสำเร็จและความผิดพลาดอย่างไร เหตุการณ์ และการกระทำในอดีตมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในเวลาต่อมาอย่างไร อันจะเป็นการสร้างประสบการณ์ และทางเลือกในการดำรงชีวิตแก่คนรุ่นหลังต่อไป

สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงต้องให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับความเป็นมาของตนเองของสังคมและของประเทศชาติว่ามีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง และเปลี่ยนแปลงมาสู่ปัจจุบันอย่างไรมีความสามารถในการตีความ และอธิบายนัยสำคัญของเหตุการณ์ปัญหาและแบบแผนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เชิงประวัติศาสตร์ของประเทศและสังคมอื่น จากอดีตมาทำความเข้าใจปัจจุบันและที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคต

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ สาระหลักนี้ เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมศึกษาประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยาที่มุ่งให้มีความเข้าใจในเรื่อง มิติสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์กับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในโลก ความสัมพันธ์ต่อกันและกัน และต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงต้องให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และประสบการณ์ในการศึกษาความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในเชิงมิติสัมพันธ์ ทั้งในส่วนของประเทศไทย กับโลกที่เราอาศัยอยู่มีความสามารถที่จะอธิบายลักษณะตำแหน่งแหล่งที่แบบแผนและกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปรากฏการณ์ของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม คติวิเคราะห์ และตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ ที่มีผลต่อสังคม คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชาติและผลกระทบที่มีต่อโลก

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

เรื่องราวของตัวผู้เรียน ครอบครัว โรงเรียน เพื่อนบ้าน และชุมชนที่อยู่อาศัยเชื่อมโยงกับสังคมอื่นทั้งในประเทศไทยและในโลก

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

เรื่องราวของจังหวัดและภาคที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ในประเทศไทยและภูมิภาคใกล้เคียงในโลก

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

เรื่องราวของประเทศไทย และภูมิภาคต่าง ๆ ในโลกตะวันออก และตะวันตก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกา อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้

ช่วงชั้นที่ 4 มัธยมศึกษาปีที่ 4-6

ประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์โลกภูมิศาสตร์ประเทศไทย ภูมิศาสตร์โลก การเมืองการปกครองของไทย เศรษฐกิจประเทศไทย ศาสนา และจริยธรรมโดยเชื่อมโยงกับความรู้และประสบการณ์ในสังคมโลก

อย่างไรก็ตามการจัดสาระการเรียนรู้แกนร่วมทั้ง 4 ช่วงชั้นนี้ สามารถยืดหยุ่นได้ในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 และในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ไม่ได้มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในศาสตร์สังคมทุกสาขาเพื่อพัฒนาความก้าวหน้าทางวิชาการเฉพาะสาขาแต่อย่างใด แต่เป็นการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสิ่งแวดล้อมทุก ๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับตน ดังนั้นกิจกรรมการเรียนการสอน สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงต้องเน้นประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กโดยถือว่ากลุ่มผู้เรียนมีความสำคัญมีครูเป็นแม่คอุเทศก์ที่เชี่ยวชาญนำทางรวมทั้งการใช้การสอนหลายวิธีเป็นต้นว่าการสอนแบบสืบสวนสอบสวน การสอนแบบหน่วยการสอนแบบสถานการณ์จำลอง การสอนแบบแก้ปัญหา รวมทั้งให้นักเรียนได้มีโอกาสอภิปรายและแสดง ความคิดเห็นทั้งโดยการทำงานเป็นกลุ่ม

4.7 การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นอกจากจะใช้เป็นทิศทางในการจัดทำหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามมาตรฐานแล้ว ยังใช้เป็นกรอบในการวัดผลประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีพัฒนาการ มีความสามารถ และมีความสำเร็จทางการเรียนในระดับใด เพื่อนำผลมาใช้ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ ซึ่งสถานศึกษา จะต้องมีการเรียนของนักเรียนทั้งในระดับชั้น ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับชาติ รวมทั้งการประเมินภายนอกด้วย

1. การประเมินผลระดับชั้นเรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาความก้าวหน้าของผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ วิธีการประเมินดำเนินการควบคู่ไปในกิจกรรมการเรียนรู้ผู้ใช้ผลการประเมินคือ ตัวผู้เรียน ผู้สอน และพ่อแม่ ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการและเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สามารถสะท้อนภาพสัมฤทธิ์ผล ความก้าวหน้าและความต้องการของผู้เรียน ทั้งนี้โดยผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา

2. การประเมินผลระดับสถานศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้าน การเรียนรู้เป็นรายปีและช่วงชั้น รวมทั้งนำผลการประเมินรายช่วงชั้น ไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น การผ่านแต่ละช่วงชั้นมีเกณฑ์ คือ 1) ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และผ่านเกณฑ์ตามที่สถานศึกษากำหนด 2) ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน ให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด 3) ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ ที่สถานศึกษากำหนด 4) ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด และ 5) การประเมินระดับชาติ เป็นการประเมินผู้เรียนที่เรียนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้นในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

5. การจัดการเรียนรู้สาระสังคมศึกษา

5.1 การจัดการเรียนรู้สาระสังคมศึกษา

สภาพของสังคมในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ด้วยเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเจริญทางเทคโนโลยี เป็นโลกยุคไร้พรมแดน (โลกาภิวัตน์) เป็นโลกยุคข้อมูลข่าวสารสังคมไทยได้รับผลต่อเนื่องมาด้วย ทั้งในรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น และในรูปของปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมามากมาย ครูจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของเด็กทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจทางวิชาการ ทักษะ ทักษะคิด และลักษณะนิสัย พฤติกรรมต่าง ๆ จึงกล่าวได้ว่าการเรียนการสอนสังคมศึกษาในปัจจุบันจะให้แต่ความรู้ด้านเนื้อหาวิชาเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เป็นการเพียงพอ ดังนั้น ประพนธ์ เดชชัย (2531 : 1) ได้กล่าวไว้ว่า เด็กจะต้องเรียนรู้และต้องประสบการณ์อื่น ๆ เพื่อนำไปปรับตัวให้สามารถอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้เพราะการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมนั้นต้องเผชิญกับเหตุการณ์ และปัญหา ต่าง ๆ มากมาย เช่นปัญหาเศรษฐกิจสังคม การเมืองการปกครอง และปัญหาด้านศีลธรรม ฯลฯ ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในการแก้ปัญหา และเลือกปฏิบัติ พฤติกรรมต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เช่นเดียวกับที่ สันต์ ธรรมบำรุง (2533 : 78) เคยกล่าวไว้ว่า การเรียนการสอนสังคมไม่ได้มุ่งให้นักเรียนได้เรียนในศาสตร์ทางสังคมทุกวิชา เพื่อพัฒนาความก้าวหน้าวิชาการเฉพาะสาขาแต่อย่างใด แต่เป็นการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ในสิ่งแวดล้อม ทุก ๆ ด้าน ที่เกี่ยวกับตน

วิเชียร อัมพารักษ์ (2535 : 59-62) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนการสอนสังคมศึกษาเกิดจากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงของสภาพการณ์ต่าง ๆ และได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสอนสังคมศึกษาที่ดี ที่สอดคล้องกับสังคมไทยไว้ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการสอนสังคมศึกษาควรให้ตรงกับความต้องการของสังคมไทย โดยรวบรวมให้เหมาะสมกับลักษณะ โครงสร้างของสังคมไทย
2. การสอนสังคมศึกษาที่ดีจะต้องให้เด็กรู้จักตนเองว่า มีความสามารถต่อสังคมเพียงไร และเขาจะมีบทบาทในสังคมอย่างไรบ้าง
3. ต้องสอนให้คุ้นเคยกับวิธีการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสังคมไทย และรู้จักแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล
4. ให้เป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นอยู่เสมอ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง
5. การสอนที่ดีควรเน้นถึงสติปัญญาของเขาให้สามารถวางแผนอนาคตของเขาได้
6. การสอนที่ดีควรนำวิธีการสอนที่มีประโยชน์ในการแสดงออกมาในรูปของพฤติกรรม

ที่ดีที่สังคมต้องการ นำอดีตมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันและอนาคตให้ถูกต้อง

7. การสอนที่ดี คือการมีความรู้สึกในคุณค่าของแต่ละคนในสังคม

8. การสอนนั้นต้องให้เด็กรู้จักใช้วิจารณญาณ และรู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล

จากสภาพการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่เปลี่ยนไป เฟนตัน (Fenton. 1976 : 25-58) ได้เสนอวิธีการสอนวิชาสังคมศึกษาซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การสอนแบบสืบสวนสอบสวน ครูอาจใช้วิธีการแก้ปัญหาซึ่งเป็นวิธีการที่เน้นให้นักเรียนรู้จักคิด โดยผ่านกระบวนการสืบสวน วิธีการนี้จะทำให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ รู้จักใช้เหตุผล มีวิจารณญาณมากกว่าการสอนแบบเก่าที่เน้นให้นักเรียนท่องจำซึ่งครูเป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุด เป็นผู้คอยจ้ำจี้จ้ำไชให้ความรู้แก่นักเรียน ส่วนนักเรียนก็เป็นผู้รับความรู้ การเรียนแบบนี้ทำให้นักเรียนเสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์เพราะความรู้ที่ครูให้มันเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ในที่สุดนักเรียนจะกลายเป็นผู้ไม่รู้อะไรเลย เพราะขาดประสบการณ์ในการใช้ความคิด ดังนั้นการสอนวิชาสังคมศึกษาจึงเน้นในเรื่องการใช้ความคิดซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของนักเรียนในอนาคต

2. การสอนแบบบรรยายจำเป็นที่จะต้องใช้ในการสอนวิชาสังคมศึกษาอยู่บ้าง แต่ครูไม่ควรใช้การสอนแบบบรรยายตลอดเวลา ควรหาวิธีการสอนอื่นมาใช้ด้วย การสอนแบบบรรยายนั้นเป็นที่ยอมรับกันว่า เป็นวิธีการสอนที่ทำให้นักเรียนได้รับความรู้และเนื้อหามาก ถ้าครูบรรยายดีแต่นำไปใช้กับสภาพห้องเรียนตลอดเวลาไม่ได้ การนำไปใช้ควรอยู่ในดุลยพินิจของครู

3. การสอนแบบอภิปราย วิธีการสอนอีกประเภทหนึ่งที่นำมาสอนวิชาสังคมศึกษา คือ การสอนแบบอภิปรายเรื่องที่จะนำมาอภิปรายนั้นไม่จำเป็นว่าต้องเป็นความรู้ที่ถูกต้องในลักษณะที่เป็นข้อเท็จจริงเสมอไป เพราะข้อเท็จจริงเหล่านั้นนักเรียนสามารถจะอ่านได้ด้วยตนเอง ครูอาจจะใช้คำถามให้นักเรียนตอบปากเปล่า เพื่อตรวจสอบดูว่านักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในข้อมูลที่สำคัญบางเรื่องเพียงใดในขณะที่มีการอภิปราย ครูอาจจะมีการบรรยายสั้น ๆ ซึ่งจะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ใหม่อยู่เสมอ

4. การสอนแบบแก้ปัญหาเป็นวิธีการสอนที่ใช้กันมากในการสอนวิชาสังคมศึกษาทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ นักเรียนอาจจะเริ่มต้นด้วยการถามปัญหาหรือคำถามที่เขาสงสัย และมีความหมายอย่างแท้จริงต่อชีวิตของเขา ด้วยแรงกระตุ้นที่อยากจะเรียนรู้จะทำให้เขาเกิดความเข้าใจได้ดีขึ้น จำได้นานและสามารถถ่ายทอดสิ่งที่เขาไปแล้วนั้นได้ง่ายในสถานที่แห่งใหม่ นักเรียนจะรู้จักการคิดแก้ปัญหาซึ่งสามารถสรุปเป็นทฤษฎีได้

จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นว่าการเรียนการสอนสังคมศึกษามีได้มุ่งให้ผู้เรียนรับแต่ความรู้ด้านเนื้อหาวิชาแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เป็น

ประโยชน์ต่อการเผชิญกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา รูปแบบวิธีการสอนรวมทั้งเทคนิคการสอนจึงควรเน้นการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นบุคคลสำคัญ

5.2 ทักษะที่ควรฝึกให้นักเรียนในวิชาสังคมศึกษา

จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาของยุคสมัย การเรียนการสอนนอกจากการเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนให้ทันกับการขยายตัวของความรู้ และความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีแล้ว การเรียนการสอนสังคมศึกษาต้องเน้นความสำคัญของการพัฒนา “ทักษะ” ที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างฉลาด และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพิจารณาหาทางเลือกเพื่อตัดสินใจปัญหาข้อขัดแย้งทั้งของตนเองและส่วนรวมได้อย่างเหมาะสม ในเรื่องนี้ ประพนอม เดชชัย (2536 : 30-37) กล่าวว่า ทักษะที่ควรพัฒนาแก่ผู้เรียนแบ่งได้เป็น 2 ประการ ได้แก่ ทักษะทางวิชาการ และทักษะทางด้านสังคม

ทักษะทางวิชาการ (Academic skill) หมายถึง ทักษะในการศึกษาวิชาสังคมศึกษา โดยเฉพาะ ได้แก่

1. ทักษะในการอ่าน เป็นทักษะพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ เพื่อความสำเร็จในการศึกษาและการดำรงชีวิตในสังคม การพัฒนาการอ่านในวิชาสังคมศึกษาควรเน้นการพัฒนา คำศัพท์ อรรถาการอ่าน การสร้างความสัมพันธ์ของเรื่องที่อ่าน
2. ทักษะในการสื่อความหมายด้วยการพูดและเขียน จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา มีส่วนช่วยในการผลิตพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมที่สามารถพูดภาษาประจำชาติของตนได้อย่างถูกต้อง คล่องแคล่ว และสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ส่วนทักษะในการเขียนจะมีประโยชน์คือช่วยสื่อความหมาย ความเข้าใจกับตนเอง ผู้อื่น เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน ในวิชาสังคมศึกษาผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนให้จดจำด้วยตนเอง เป็นและฝึกฝนการเขียนในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งร้อยแก้ว ร้อยกรอง เช่น การฝึกให้สรุปทบทวน
3. การพัฒนาทักษะในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ในวิชาสังคมศึกษา เพื่อสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตจริงได้ ทักษะในการใช้เครื่องมือดังกล่าว ได้แก่
 - 3.1 ทักษะในการใช้แผนที่ และลูกโลก
 - 3.2 ทักษะในการอ่านและตีความหมายวัสดุกราฟิก
4. การพัฒนาทักษะในการใช้แหล่งความรู้และทักษะในการรวบรวมความรู้ เช่น ทักษะที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีความรอบรู้หลาย ๆ ด้าน ในการศึกษาเล่าเรียน ผู้เรียนจะต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และต้องแสวงหาความรู้และรวบรวมความรู้เพื่อประกอบการเรียน ผู้เรียน

ต้องรู้แหล่งหรือที่มาของข้อมูลที่นำมาใช้ประโยชน์เพื่อตอบคำถามหรือแก้ปัญหานั้นและควรเป็นแหล่งที่เชื่อถือได้ดังนี้

4.1 แหล่งความรู้ประเภทวัสดุสารเพื่อการอ่าน ได้แก่ ตำรา หรือบทความทางวิชาการ หนังสืออ่านประกอบ หนังสืออ้างอิง และสารานุกรม วารสารประเภทต่าง ๆ เอกสารต่าง ๆ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ เป็นต้น

4.2 แหล่งความรู้ที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียน สไลด์ วิทยุ เครื่องบันทึกเสียง และวัสดุที่เกี่ยวกับภาพและเสียงต่าง ๆ

4.3 แหล่งวิชาในห้องถิ่น ได้แก่สถานที่ราชการต่าง ๆ พิพิธภัณฑ์ วัด โรงพยาบาล โบราณสถาน ฯลฯ

4.4 แหล่งความรู้ที่เป็นบุคคลากร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ หรือบุคคลสำคัญ ๆ ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นบุคคลดีเด่นในสาขาอาชีพต่าง ๆ

4.5 การพัฒนาทักษะในการค้นคว้าวิจัย (Research skill) เป็นทักษะเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้ากำหนดสมมติฐาน พิสูจน์ ทดลองข้อมูล เรียบเรียง และประเมินความรู้ ทักษะนี้ควรฝึกตั้งแต่ขั้นต้นในการเรียนวิชาสังคมศึกษา

4.6 การพัฒนาทักษะในการคิดให้เกิดความรู้ชั้นปัญญา (Intellectual skill) เป็นทักษะในการแก้ปัญหา และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นหัวใจของการเรียนวิชาสังคมศึกษาในปัจจุบันเป็นทักษะที่ลึกซึ้งไปกว่าการมีความรู้ (Knowledge) ตามปกติธรรมดา

4.7 การพัฒนาทักษะในการทำความเข้าใจกับเวลา และการลำดับเหตุการณ์ (Situation series in history skill) เป็นทักษะที่จะช่วยให้ผู้เรียนเป็นคนเข้าใจสถานการณ์ในปัจจุบันได้ดีสามารถพยากรณ์อนาคตได้อย่างค่อนข้างถูกต้อง และสามารถวางแผนเพื่อชีวิตในอนาคตได้

ทักษะทางสังคม (Social skill) เป็นทักษะที่จะใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมเพื่อสามารถปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้อง และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ได้แก่

1. ทักษะในการดำเนินชีวิตในสังคม (Social living skills) ประกอบด้วยความสามารถในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ การปฏิบัติอย่างมีความรับผิดชอบ มีมารยาทเป็นที่ยอมรับทางสังคม เคารพต่อระเบียบของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ พัฒนาความคิดด้วยการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น และความสามารถในการวางแผนงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ทักษะกระบวนการกลุ่ม (Group process skills) ได้แก่ ความสามารถในการทำงาน

กลุ่ม หรือสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยไม่มีปัญหา และสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้เขายังได้กล่าวถึงกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะในวิชาสังคมศึกษาไว้ว่า อาจทำได้หลายลักษณะ คือ

1. กิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะเป็นกลุ่ม เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกคน ลักษณะของการมอบหมายงานให้ทำอาจเป็นกลุ่มใหญ่ หรือกลุ่มย่อยก็ได้ สมาชิกในกลุ่มทุกคนต้องมีส่วนร่วมกันดำเนินกิจกรรมสัมพันธ์กัน

2. กิจกรรมพัฒนาทักษะเป็นรายบุคคล เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาทักษะของผู้เรียนตามความสามารถ ซึ่งบุคคลมีความสามารถแตกต่างกัน ผู้เรียนจะพัฒนาทักษะได้อย่างอิสระด้วยตนเอง สรุปได้ว่าทักษะที่ควรฝึกและพัฒนาเป็นรายบุคคล เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาทักษะของผู้เรียนตามความสามารถ ซึ่งบุคคลมีความสามารถแตกต่างกัน ผู้เรียนจะพัฒนาทักษะได้อย่างอิสระด้วยตนเอง

5.3 การวัดผลและประเมินผลวิชาสังคมศึกษา

การประเมินผลวิชาสังคมศึกษาแนวใหม่วัดทักษะ เจตคติและความสามารถเชิงพฤติกรรม ไม่ได้วัดความรู้แต่เพียงอย่างเดียว วิธีการวัดทำได้หลายวิธี (จิรัชส์ บั้วสุวรรณ, 2543 : 14)

1. การสังเกต สังเกตจากความพฤติกรรม การเล่น การทำงานร่วมกันกับเพื่อน การรักษาสาธารณสมบัติ การไม่ดูค้ายในการทำงาน การแสดงออกทางความคิด ความรับผิดชอบ และความสำเร็จในการทำงาน

2. การตรวจผลงานในภาคปฏิบัติ การทำแผนที่ แผนที่ ภาพจำลอง การจัด ชั้นเรียน การปรับปรุงบริเวณโรงเรียน การรายงาน การตรวจสอบผลงาน และกิจกรรมทุกอย่างในการเรียนการสอนสังคมศึกษา

3. การสัมภาษณ์เมื่อจบเรื่อง หรือกิจกรรมหนึ่ง ๆ โดยใช้วิธีซักถามเพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ความคิดเห็น และการประเมินตนเอง กิจกรรมต่าง ๆ

4. การทดสอบข้อเขียน ทดสอบด้วยการตั้งคำถามให้ครอบคลุมสิ่งที่เรียนไปแล้วใน ระยะหนึ่ง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นของผู้เรียน

วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนในวิชาสังคมศึกษานั้น จะเห็นได้ว่าไม่ได้มุ่งวัดความรู้เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องวัดทักษะ และเจตคติด้วย ดังนั้น การวัดผลการเรียนจึงสามารถทำได้หลายวิธี ตามความเหมาะสมของเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งวิธีการวัดและประเมินผล ที่ได้รับความนิยมในวงการศึกษปัจจุบัน ก็คือการวัด และประเมินผลตามสภาพจริง

6. เจตคติต่อสาระวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

6.1 ความหมายของเจตคติ

เจตคติ (Attitude) เป็นคำที่บัญญัติในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539) อ่านว่า เจ-ตะ-คะ-ติ คือท่าทีหรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีนักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ดังนี้

กู๊ด (Good, 1973 : 49) ได้กล่าวถึงเจตคติไว้ว่า เป็นความพร้อมที่จะกระทำ ปฏิบัติหรือมีปฏิกิริยาต่อบุคคล สิ่งของ และสภาพการณ์ใด ๆ ทั้งทางบวกและลบ

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2541 : 366) ได้กล่าวไว้ว่า เป็นแนวโน้มที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสนองตอบต่อสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเร้าซึ่งอาจจะเป็นได้ทั้งคน วัตถุ สิ่งของ หรือความคิด ที่อาจจะเป็นบวกหรือลบ ถ้าบุคคลมีทัศนคติบวกก็จะมีพฤติกรรมที่เผชิญกับสิ่งนั้น แต่ถ้ามีทัศนคติทางลบก็จะหลีกเลี่ยงกับสิ่งนั้น

ไพบูลย์ เทวรักษ์ (2540 : 65) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ทัศนคติ หมายถึง การเรียนรู้พฤติกรรม ความพร้อม หรือความโน้มเอียงที่จะกระทำในลักษณะของความรู้สึกชอบ หรือไม่ชอบซึ่งคนมีอารมณ์ผสมกับความเชื่อของตนเองต่อสิ่งของหรือบุคคลหรือเหตุการณ์

พรพิมล เจียมนาครินทร์ (2539 : 198) ได้กล่าวถึงเจตคติหรือทัศนคติตามความหมายของเทอร์สโตน (Thurstone) หมายถึง ความรู้สึกที่ดีและไม่ดีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

พรรณี ช เจนจิต (2538 : 195) ได้กล่าวว่า เจตคติเป็นเรื่องของความรู้สึกทั้งที่พอใจและไม่พอใจที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลทำให้แต่ละคนตอบสนองต่อสิ่งเร้าแตกต่างกันไป

สุนีย์ ชีรดากร (2530 : 108) ได้ให้ความหมายของเจตคติว่าเป็นสภาพทางจิตที่เกิดจากประสบการณ์ อันทำให้บุคคลมีท่าทีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อาจแสดงออกมาในทางที่พอใจ เห็นด้วย หรือไม่พอใจ ไม่เห็นด้วยก็ได้

ตามที่นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายเกี่ยวกับเจตคติพอสรุปได้ดังนี้ เจตคติ หมายถึง ความรู้และความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในด้านที่ดีและไม่ดี อาจเป็นลักษณะบวกหรือลบพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ

6.2 องค์ประกอบของเจตคติ

โดยทั่วไปเจตคติประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive component) เป็นองค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้านั้นๆ เพื่อเป็นเหตุผลที่จะสรุปความและรวบรวมเป็นความเชื่อหรือช่วยในการประเมินสิ่งเร้านั้นๆ

2. องค์ประกอบด้านความรู้หรืออารมณ์ (Affective component) เป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเร้า ต่างเป็นผลต่อเนื่องมาจากการที่บุคคลประเมินผลสิ่งเร้านั้นแล้วว่าพอใจหรือไม่พอใจต้องการหรือไม่ต้องการ ดีหรือเลว

องค์ประกอบทั้งสองด้านนี้มีความสัมพันธ์กัน เจตคติบางอย่าง ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจมาก แต่ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านความรู้สึกหรืออารมณ์น้อย แต่เจตคติบางอย่างก็มีลักษณะตรงกันข้ามตัวอย่างเช่นเจตคติที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษจะมีองค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจสูง แต่มีองค์ประกอบด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ต่ำ ส่วนเจตคติทางนิยมแฟชั่นเสื้อผ้าจะมีองค์ประกอบด้านความรู้สึกหรืออารมณ์สูงแต่องค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจต่ำ ด้วยเหตุนี้จึงอยู่ที่ครูจะเน้นองค์ประกอบด้านใดเป็นสำคัญ และเหมาะกับธรรมชาติของการเรียนรู้นั้น

3. องค์ประกอบพฤติกรรม (Behavioral component) เป็นองค์ประกอบทางด้านความพร้อม หรือความโน้มเอียง ที่บุคคลจะประพฤติปฏิบัติ หรือตอบสนองต่อสิ่งเร้าในทิศทางที่จะสนับสนุนหรือคัดค้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อ หรือความรู้สึกของบุคคลที่ได้จากการประเมินผลพฤติกรรมที่คิดจะแสดงออกมา จะสอดคล้องกับความรู้สึกที่มีอยู่ เช่น คนที่มีเจตคติที่ไม่ดีต่อศาสนา ก็จะไม่สนใจเข้าวัดฟังธรรมหรือผู้ที่มิเจตคติต่อการเรียนดีก็จะมานะพยายามที่จะเรียนให้ดีและเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไป

เจตคติที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใด จะต้องประกอบด้วยทั้งสามองค์ประกอบนี้เสมอ แต่จะมีปริมาณมากน้อยแตกต่างกันไป โดยปกติ บุคคลมักจะแสดงพฤติกรรมในทิศทางที่สอดคล้องกับเจตคติที่มีอยู่ แต่ก็ไม่ได้เสมอไปทุกกรณี ในบางครั้งเรามีเจตคติอย่างหนึ่งแต่ก็ไม่ได้แสดงพฤติกรรมตามเจตคติที่มีอยู่ เช่น เจตคติไม่ดีต่อเพื่อนบางคนจนอยากจะแกล้ง แต่ก็ไม่ได้ทำเพราะเป็นสิ่งที่ถูกตำหนิได้ ดังนั้นการที่เราจะได้ทราบถึงความคิด ความรู้สึก ความเชื่อหรือเจตคติของบุคคล จึงไม่ใช่แน่นอนและอาจจะไม่ถูกต้องเสมอไป

พฤติกรรมที่มีส่วนสัมพันธ์กับเจตคติมีอยู่ 3 ส่วน คือ

1. พฤติกรรมด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive domain) ซึ่งพฤติกรรมด้านนี้เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ การจำ ความคิดข้อเท็จจริงต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาความสามารถและทักษะทางปัญญา การใช้วิจารณญาณเพื่อประกอบการตัดสินใจพฤติกรรมด้านความรู้ ความเข้าใจ จะประกอบด้วยความสามารถระดับต่าง ๆ ซึ่งเริ่มจากความรู้ในระดับง่าย ๆ และเพิ่มการใช้ความคิดและพัฒนาสติปัญญาขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีความรู้ความเข้าใจ การแปลความหมาย การให้ความหมาย การคาดคะเน และความสามารถในการนำไปใช้ รวมทั้งความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้

2. พฤติกรรมด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ (Affective domain) นี้เป็นความสนใจความรู้สึก ทำที่ความชอบ พฤติกรรมด้านนี้เกิดขึ้นภายในซึ่งต้องใช้เครื่องมือพิเศษในการวัดพฤติกรรม

3. การตอบสนอง (Response) เป็นการตอบสนองต่อสถานการณ์หรือสิ่งเร้าต่าง ๆ พฤติกรรมในขั้นการตอบสนองจะมีลักษณะของความยินดีเต็มใจและพอใจที่จะตอบสนองเจตคติ จึงมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม เป็นสาเหตุของพฤติกรรมและเป็นผลของพฤติกรรม เพราะเวลาที่บุคคลแสดงพฤติกรรมตามความคิดความต้องการของเขา เขาก็จะได้รับประสบการณ์ทำให้เขาเกิดมีความคิด ความรู้สึกบางอย่าง ต่อการกระทำนั้นด้วย เช่น นักเรียนที่ได้รับคำชมจากครูเมื่อทำข้อสอบได้ ก็จะรู้สึกพอใจและเจตคติต่อการทำงานนั้น จะพยายามตั้งใจในการสอบ ดังนั้น เจตคติจึงเป็นผลของพฤติกรรมก็มีอิทธิพลในการกำหนดรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลจะกระทำในครั้งต่อไป

6.3 งานวิจัยที่ศึกษาพบว่าเจตคติต่อวิชาสังคมศึกษามีความสัมพันธ์ต่อผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียน

อุดร ฤาชา (2532 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการอ่านเจตคติวิชาสังคมศึกษากับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขตการศึกษา 11 พบว่า เจตคติวิชาสังคมศึกษากับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.3196

สรุปได้ว่าลักษณะของเจตคติเป็นลักษณะที่เกิดจากการถูกหล่อหลอมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้มาตั้งแต่ยังเด็ก และการได้ประสบการณ์จากคนรอบข้าง ทั้งทางตรงและทางอ้อม จะมีผลทำให้เกิดความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ ขอมรับ หรือปฏิเสธที่เกิดกับบุคคลนั้น ๆ จากความล้มเหลวด้านการเรียนของนักเรียน อาจเป็นผลเนื่องมาจากปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น ตัวครูผู้สอน วิธีการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น ดังที่ มาลี จุฑา (2542 : 173-209) ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่ ภาวะปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ พรพิมล เจริญนาครินทร์ (2539 : 177-200) กล่าวว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ ได้แก่ การเลือกแผนการเรียนที่เหมาะสม การส่งเสริมการมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ส่งเสริมการมีวิธีการเรียนที่ดี สิ่งแวดล้อม ในโรงเรียน เจตคติที่ดีต่อการเรียน โดยเฉพาะพ่อแม่ ครูอาจารย์ มีความจำเป็นต้องสร้างเจตคติที่ดีให้แก่เด็กในเรื่องต่าง ๆ เช่น เจตคติเรื่องการเรียน ตัวอย่างเช่น เด็กนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อครูใจดี ก็จะชอบวิชาที่ครูใจดีสอน และจะไม่ชอบเรียนวิชาที่ครูใจร้ายสอนด้วย ซึ่งสัมพันธ์กับ สุรางค์ โคว์ตระกูล (2541 : 367) กล่าวว่า เจตคติเป็นแรงจูงใจที่จะทำให้บุคคลกล้าเผชิญกับสิ่งเร้าหรือหลีกเลี่ยงดังนั้นเจตคติจึงมีทั้งบวกและลบ เช่น ถ้านักเรียนมีเจตคติบวกต่อวิชาสังคมศึกษา นักเรียนจะชอบเรียนวิชาสังคมศึกษา

สรุปแล้วเจตคติเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา และอาจทำให้ผลการเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับต่าง ได้ถ้านักเรียนมีเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชานั้น ๆ ทำนองเดียวกัน ผลการเรียนของนักเรียนอาจสูง ถ้ามีเจตคติที่ดีต่อวิชาที่เรียน อย่างไรก็ตามเมื่อวิชาสังคมศึกษาช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ ดังนั้นการสอนจึงไม่ควรเน้นเพียงการให้ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องเท่านั้น การสร้างเจตคติที่ดีต่อวิชาสังคมศึกษาก็ควรได้รับการพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง เจตคติที่ดีต่อวิชาสังคมศึกษามีความสำคัญต่อการศึกษาระดับ ดังที่ สวาน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543 : 59) ได้กล่าวไว้ว่า การรู้เจตคติของคนจะใช้เพื่อทำนายพฤติกรรมที่เขาจะแสดงออกเป็นการรู้ไว้ก่อนเพื่อหาทางป้องกัน และแก้ไขได้ คนในสังคมที่มีเจตคติดีงามตามสังคมต้องการ เมื่อเป็นวงการศึกษายังมีความจำเป็นอย่างมาก ดังนั้นทางโรงเรียนควรศึกษาเจตคติของนักเรียน นักศึกษา หรือนิสิต ที่มีต่อวิชาที่เรียนหรือต่อครูอาจารย์ ผู้สอน เพื่อใช้ในการปรับปรุงแก้ไขวิธีการเรียนการสอนให้นักเรียนมีเจตคติดีขึ้น และการมีเจตคติที่ดีต่อวิชาจะทำให้การเรียนวิชานั้นดีด้วย

6.4 เครื่องมือวัดเจตคติที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้เครื่องมือวัดเจตคติที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับเจตคติที่มีต่อการเรียนสังคมศึกษาของนักเรียนจำนวน 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาสังคมศึกษา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผล (ปาริฉัตร ภูมุลนา. 2547 : 53-54) ดัดแปลงจาก มาตราลิเคิร์ท (Likert scale) ซึ่งเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) แบบวัดเจตคติ คำตอบมี 5 ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

7. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

7.1 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักเรียนสามารถที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนได้หลายรูปแบบโดยหลาย ๆ รูปแบบจะมีจุดมุ่งหมายร่วมกันคือ เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้หรือเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งนักการศึกษาได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ดังนี้

กูด (Good. 1973 : 9) ให้ความหมายของคำว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลของการสะสมความรู้ความสามารถในการเรียนทุกด้านเข้าไว้ด้วยกัน

ธาริณี วิทยานิเวรตน์ (2542 : 12) ให้ความหมายของคำว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ จากที่ไม่เคย

กระทำได้หรือกระทำได้น้อยก่อนที่จะมีการเรียนการสอน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สามารถวัดได้

สมสุข ศรีสุก (2542 : 64) ให้ความหมายของคำว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสำเร็จที่ได้รับจากความรู้ความสามารถ หรือทักษะหรือความหมายถึงผลของการเรียนการสอน หรือผลงานที่เด็กได้จากการประกอบกิจกรรมส่วนนั้น ๆ ก็ได้

จากความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดังกล่าว สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลของการเรียนการสอนที่รวมถึงความรู้ ความสามารถในการเรียนเข้าใจด้วยกัน และ แสดงออกเป็นพฤติกรรมที่สามารถวัดได้ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

7.2 การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การวัดผลสัมฤทธิ์ (Achievement) เป็นการมองการวัดความสามารถทางการเรียน หลังจากได้เรียนเนื้อหา (Content) ของวิชาใดวิชาหนึ่งแล้ว ผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้มากขึ้นเพียงใด นั่นคือ การวัดผลสัมฤทธิ์ ยึดเนื้อหาเป็นหลัก เช่น คณิตศาสตร์ อาจมีเนื้อหา การบวก การลบ การคูณ การหาร เศษส่วน ความเป็นไปได้ ฯลฯ การสอบวัดความรู้หลังจากเรียนเนื้อหาที่กำหนดไว้ในภาคเรียนหรือในชั้นหนึ่งนั้น เป็นการสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2541 : 18)

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ เป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้ ความเข้าใจ ตามพุทธิพิสัย (Cognitive domain) ซึ่งเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ แบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ

1. แบบทดสอบที่ครูสร้างเอง (Teacher made test) เป็นแบบทดสอบที่สร้างกันโดยทั่วไป เมื่อต้องการใช้ก็สร้างขึ้นใช้แล้วก็เลิกกันถ้าจะนำไปใช้อีกก็ดัดแปลง ปรับปรุงแก้ไข เพราะเป็นแบบทดสอบที่สร้างขึ้นใช้เฉพาะครั้ง อาจยังไม่มีกระบวนการวิเคราะห์หาคุณภาพ

2. แบบทดสอบมาตรฐาน (Standardized test) เป็นแบบทดสอบที่ได้รับการพัฒนา ด้วยการวิเคราะห์ทางสถิติมาแล้วหลายครั้งหลายหนจนมีคุณภาพสมบูรณ์ ทั้งด้านความตรง ความเที่ยง ความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนก ความเป็นปรนัย และมีเกณฑ์ปกติ ใช้เปรียบเทียบกับ รวมความแล้ว ต้องมีมาตรฐานทั้งด้านการดำเนินการสอบและแปลผลคะแนนที่ได้ (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. 2542 : 73)

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2542 : 757) ได้กล่าวถึงการสร้างแบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องจัดการ
2. เลือกชนิดและแบบของแบบทดสอบ
3. เขียน (ร่าง) ข้อคำถาม

4. จัดเรียงและทำรูปเล่ม
5. ตรวจสอบปรับปรุงและแก้ไข
6. ตรวจสอบคุณภาพ

ในส่วนพฤติกรรมความรู้ที่ต้องการวัดนั้น ต้องจำแนกแยกย่อยตามทฤษฎีใด ทฤษฎีหนึ่ง ถ้าเป็นการวัดความรู้พุทธิพิสัย ตามทฤษฎีของ บลูม (Bloom, 1976 : 21) ก็จะจำแนกพฤติกรรม ออกเป็น 6 ระดับ คือ

1. ความรู้ ได้แก่ พฤติกรรมความรู้ที่แสดงถึงการจำได้หรือระลึกได้
2. ความเข้าใจ ได้แก่ พฤติกรรมความรู้ที่แสดงว่า สามารถอธิบายได้ ขยายความด้วย คำพูดของตนเองได้
3. การนำไปใช้ ได้แก่ พฤติกรรมความรู้ที่แสดงว่า สามารถนำความรู้ที่มีอยู่ไปใช้ใน สถานการณ์ใหม่ ๆ และที่แตกต่างจากสถานการณ์เดิมได้
4. การวิเคราะห์ ได้แก่ พฤติกรรมความรู้ที่สามารถแยกสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นส่วนย่อย ๆ ได้อย่างมีความหมาย และเห็นความสัมพันธ์ของส่วนย่อย ๆ เหล่านั้นด้วย
5. การสังเคราะห์ ได้แก่ พฤติกรรมความรู้ที่แสดงถึงความสามารถในการรวบรวม ความรู้ และข้อมูลต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างมีระบบเพื่อให้ได้แนวทางใหม่ ที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา ได้
6. การประเมินค่า ได้แก่ พฤติกรรมความรู้ที่แสดงถึงความสามารถในการตัดสินคุณค่า ของสิ่งของหรือ ทางเลือกได้อย่างถูกต้อง

สรุปได้ว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควรคำนึงถึงจุดมุ่งหมายทางการเรียนครอบคลุม พฤติกรรมในการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมาย มีการวิเคราะห์ข้อสอบเพื่อหาค่าความยากง่าย ค่าอำนาจ จำแนกเพื่อปรับปรุงแก้ไขตามผลการวิเคราะห์แล้วจึงจัดทำแบบทดสอบเพื่อนำไปใช้จริง

7.3 การวัดผลและประเมินผลวิชาสังคมศึกษา

การวัดและประเมินผลวิชาสังคมศึกษาแนวใหม่วัดทักษะ เจตคติ และความสามารถเชิง พฤติกรรมไม่ได้วัดความรู้แต่เพียงอย่างเดียว วิธีการวัดทำได้หลายวิธี (จิรัชส์ บัวสุวรรณ, 2543 : 14)

1. การสังเกต สังเกตจากการประพฤติ การเล่น การทำงานร่วมกันกับเพื่อน การรักษา สาธารณสมบัติ การไม่ดูดายในการทำงาน การแสดงออกทางความคิด ความรับผิดชอบ และ ความสำเร็จในการทำงาน

2. การตรวจผลงานในภาคปฏิบัติ การทำแผนที่ แผนที่ ภาพจำลอง การจัดชั้นเรียน การปรับปรุงบริเวณโรงเรียน การรายงาน การตรวจสอบจุดงาน และกิจกรรมทุกอย่างในการเรียน การสอนสังคมศึกษา

3. การสัมภาษณ์เมื่อจบเรื่อง หรือกิจกรรมหนึ่ง ๆ โดยใช้วิธีซักถามเพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ความคิดเห็น และการประเมินตนเอง กิจกรรมต่าง ๆ

4. การทดสอบข้อเขียน ทดสอบด้วยการตั้งคำถามให้ครอบคลุมสิ่งที่เรียนไปแล้วใน ระยะเวลาหนึ่ง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นของผู้เรียน

วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนในวิชาสังคมศึกษานั้น จะเห็นได้ว่าไม่ได้มุ่งวัดความรู้ เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องวัดทักษะ และเจตคติด้วย ดังนั้นการวัดผลการเรียนจึงสามารถทำได้หลาย วิธี ตามความเหมาะสมของเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งวิธีการวัดและประเมินผลที่ ได้รับความนิยมในวงการศึกษปัจจุบัน ก็คือการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

8. ความฉลาดทางอารมณ์

ความฉลาดทางอารมณ์ เป็นการประเมินคุณลักษณะของนักเรียนในการตระหนักรู้ถึง ความรู้สึก และภาวะอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอเป็น 3 ส่วน ดังนี้ คือ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ การศึกษาเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ และ แนวทางการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

8.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์

จากข้อมูลหลาย ๆ ด้านทั้งจากแพทย์ นักโภชนาการ นักจิตวิทยา นักการศึกษา ข้อมูล ทั้งจากการวิจัย รายงาน บทความ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันตามหน้าหนังสือพิมพ์ ทำให้เกิดความวิตกกังวลเป็นอย่างยิ่งว่า เด็กไทยดูเหมือนจะอยู่ในภาวะวิกฤตทางความคิด วิกฤต ทางสติปัญญา (I.Q.) แล้วยังมีสัญญาณอันตรายอีกหลายอย่างที่บอกว่า เด็กของเรามีปัญหาทาง อารมณ์และสังคมที่คนมาใช้คำว่า E.Q. (ความฉลาดทางอารมณ์)

รายงานจากการสำรวจสภาพสุขภาพประชาชนไทยของกระทรวงสาธารณสุขปี 2539- 2540 ที่ไปสำรวจไอคิวเด็กไทยก็พบว่าเด็กไทยมีไอคิวโดยเฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์สากล เด็กที่มีไอคิว สูงสุดคือ กรุงเทพมหานคร รองลงมาคือ ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคเหนือ ตามลำดับ

เด็กที่ไอคิวต่ำ คือ ร้อยละ 44 เป็นเด็กที่มีไอคิวต่ำกว่าปกติ และมีไอคิวต่ำอยู่ในเขตปัญญาอ่อนได้ ถึงร้อยละ 8.5

อาจจะไม่ใช่เพราะว่าคนไทยฉลาดน้อยลง แต่อาจเป็นเพราะคนอื่นเขาเห็นความสำคัญกับการพัฒนาประชาชนของเขาฉลาดยิ่ง ๆ ขึ้นไป ในขณะที่เรายังอยู่ที่เดิมหรือมีปัญหามากกว่าเดิม ดังนั้น สิ่งที่เราต้องรีบพัฒนาแก้ไขด่วนคือ ครูต้องตระหนักถึงภารกิจและความสำคัญของตนเองกับการพัฒนาความคิดของเด็กให้มากกว่าที่เป็นอยู่ พ่อแม่ต้องรู้ว่าตนเองมีบทบาทสำคัญยิ่งกับการเป็นแบบอย่างนำทางความคิดของลูก ลูกจะคิดไม่เป็นถ้าพ่อแม่ไม่สนับสนุน

ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ คำว่า ความฉลาดทางอารมณ์ ตรงกับคำว่า “Emotional intelligence” ในภาษาอังกฤษมีคำที่ใช้เรียกกันทั่วไปคือ E.Q. หรือ (Emotional Quotient) ในภาษาไทยยังไม่มีคำจำกัดความที่แน่นอน แต่มีคำแปลที่ใช้หลายคำ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้หลายถึง คำว่า E.Q. โดยตรง เพราะ E.Q. เป็นคำที่นำเสนอให้สอดคล้องกับ I.Q. (Intelligence Quotient) ซึ่งหมายถึง เขาวนปัญญาหรือดัชนีชี้วัดระดับสติปัญญาที่มีเกณฑ์ในการวัดเปรียบเทียบ E.Q. จึงอาจถือว่าเป็นเกณฑ์ในการวัดหรือตัวชี้วัดระดับความฉลาดทางอารมณ์ (Emoitional interlligence) ของบุคคล เป็นต้น

คูเปอร์ และซาวาฟ (Cooper and Sawaf, 1997 : 21) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์ เป็นความสามารถของบุคคลในการรับรู้ เข้าใจ และรู้จักใช้พลังทางอารมณ์ของตนไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและรู้ถึงวิธีที่จะโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นได้

กรมสุขภาพจิต (2544 : 1) ได้ให้ความหมายความฉลาดทางอารมณ์ไว้คือ ความสามารถทางอารมณ์ในการดำเนินชีวิตอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข

อุษณีย์ โพธิ์สุข (2542 : 19) กล่าวว่า E.Q. เป็นชื่อย่อมาจากคำว่า Emotional Quotient ปัจจุบันมักเรียกว่า Emotional intelligence แปลเป็นภาษาไทย ๆ ว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถที่จะรู้จัก และเข้าใจว่าอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้ รวมถึงความสามารถที่จะควบคุมอารมณ์ ใช้ความสามารถทางอารมณ์ สามารถปรับตัวปรับอารมณ์ให้เข้ากับสังคมได้เป็นอย่างดีและเป็นประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมทุกกาลเทศะ

ทศพร ประเสริฐสุข (2543 : 10) ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ คือ ความสามารถลักษณะหนึ่งของบุคคลที่จะตระหนักถึงความรู้สึก ความคิดและอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น และสามารถควบคุมอารมณ์แรงกระตุ้นภายใน ตลอดจนสามารถรอกอย การตอบสนอง ความต้องการของตนเองได้อย่างเหมาะสม ทุกกาลเทศะ สามารถให้กำลังใจตนเองที่จะเผชิญอุปสรรคและข้อขัดแย้งต่าง ๆ ได้อย่างไม่คับข้องใจ รู้จักจัดความเครียดที่จะขัดขวางความคิดริเริ่ม

สร้างสรรค์อันมีค่าของตนเองได้ สามารถชี้นำความคิดและการกระทำของตนเองในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทั้งในฐานะผู้นำ หรือผู้ตามได้อย่างมีความสุข จนประสบความสำเร็จในการเรียน ความสำเร็จในอาชีพ ตลอดจนประสบความสำเร็จในชีวิต

เทอดศักดิ์ เดชคง (2542 : 62-65) ได้ให้ความหมายความฉลาดทางอารมณ์ว่า เป็นความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่เน้นความรู้สึกรู้สึกการมีปฏิสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม

กล่าวโดยสรุป ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional intelligence) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการตระหนักรู้ถึงความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น สามารถบริหารจัดการกับอารมณ์ เพื่อให้แสดงพฤติกรรมอย่างเหมาะสม และให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถสร้างแรงจูงใจตนเองไปสู่เป้าหมาย

องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ นักจิตวิทยาหลาย ๆ ท่าน ได้สรุปองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ไว้ดังนี้

โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ นักจิตวิทยาจาก Haward School of Education จำแนกความฉลาดทางอารมณ์ใน 2 ลักษณะ คือ (กรมสุขภาพจิต. 2545 : 41) การรับรู้และตอบสนองต่ออารมณ์และความต้องการของผู้อื่น (Interpersonal intelligence) ได้อย่างเหมาะสม และการรับรู้อารมณ์ของตนเอง (Intrapersonal intelligence) สามารถแยกแยะ และสามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าใจตนเองดีขึ้น

คูเปอร์ และซาวาฟ (Cooper and Sawaf) (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. 2542 : 75 - 77) ได้เสนอโครงสร้างของความฉลาดทางอารมณ์ไว้เพื่อสะดวกแก่การวัดที่เรียกว่าแบบทดสอบการประเมินความฉลาดทางอารมณ์ (Mapping Your Emotional Intelligence : EQ Map) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. ความรอบรู้ในอารมณ์ ซึ่งจะเป็เป็นตัวที่ทำให้เกิดการรับรู้การ ควบคุมตัวเองและมีความเชื่อมั่นในตนเอง ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ในอารมณ์ คือรับรู้อารมณ์ตรงตามที่เป็น การสร้างพลังอารมณ์ รวบรวมอารมณ์ให้เกิดพลังสร้างสรรค์ ตระหนักรู้ในอารมณ์ รับผลย้อนกลับของอารมณ์ หยั่งรู้ด้วยตนเอง รับผิดชอบ และสร้างสัมพันธ์เชื่อมโยง
2. ความเหมาะสมทางอารมณ์ ประกอบด้วย สร้างความเชื่อถือได้ให้เกิดแก่น มีความเชื่อ ศรัทธาและมีความยืดหยุ่น สร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา ไม่พอใจที่จะอยู่กับที่ และความสามารถที่จะกลับสู่สภาพปกติ และเดินหน้า
3. ความลึกซึ้งทางอารมณ์ เป็นการสำรวจแนวทางที่จะปรับชีวิตและหน้าที่การงานให้เข้ากับศักยภาพและเป้าหมายของตัวเอง ประกอบด้วย ความผูกพันในงาน รู้รับผิดชอบและมีสติ

มีเป้าหมายและศักยภาพที่โดดเด่น และมีความซื่อตรง ทำงานอย่างซื่อสัตย์และยึดหลักจริยธรรม รักษามาตรฐานส่วนบุคคลทำตามทีพูด รักษาคำพูด ยอมรับข้อผิดพลาดที่ตนกระทำอย่างเปิดเผย

4. ความกลมกลืนและความไปกันได้ทางอารมณ์ โดยใช้สัญญาณด้านความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และสมรรถภาพที่จะเผชิญปัญหาและความกดดัน ประกอบด้วย การแสดงออกด้านการหยั่งรู้ สามารถคิดใคร่ครวญ การเล็งเห็นโอกาส และการสร้างอนาคต

ซาโลเวย์ และคณะ (Salovey and others. 1997 : 10-11) ได้แสดงโมเดลที่ปรับปรุงใหม่ โดยเสนอว่าความฉลาดทางอารมณ์ มีองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ

1. การรับรู้ (Perception) การประเมิน (Appraisal) การแสดงออก (Expression) ซึ่งอารมณ์ประกอบด้วย
 - 1.1 ความสามารถในการบอกอารมณ์และความรู้สึกของตนเองได้
 - 1.2 ความสามารถในการระบุอารมณ์ของผู้อื่นได้ โดยดูจากการอ่านงานออกแบบ งานศิลป์ ภาษาเสียง พฤติกรรมและรูปภาพต่าง ๆ
 - 1.3 ความสามารถในการแสดงอารมณ์ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม แสดงความต้องการได้สอดคล้องกับความรู้สึก
 - 1.4 ความสามารถในการจำแนกรู้สึกต่าง ๆ ที่ตรงกันข้าม ได้อย่างถูกต้องหรือผิดจริงหรือไม่จริง
2. การใช้อารมณ์เกื้อหนุนความคิด (Emotional facilitation of thinking) ประกอบด้วย
 - 2.1 การใช้อารมณ์ในการจัดลำดับความคิด โดยการชี้ให้เห็นความสำคัญก่อนหลัง
 - 2.2 การใช้อารมณ์เป็นประโยชน์ในการส่งเสริม และเกื้อหนุนต่อการตัดสินใจและจดจำความรู้สึกต่าง ๆ ได้
 - 2.3 การใช้อารมณ์ที่เปลี่ยนไปทำให้เกิดมุมมองที่กว้าง และหลากหลายมากขึ้น จากการมองสิ่งต่าง ๆ ที่ดีขึ้น ไปสู่การมองในด้านอื่น ๆ ด้วย
 - 2.4 การเกิดภาวะอารมณ์ที่หลากหลาย ทำให้สามารถมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหา ความรู้สึกเป็นสุข ทำให้เกิดการคิดสร้างสรรค์และมีเหตุผล
3. การเข้าใจ วิเคราะห์และใช้ความรู้จากอารมณ์ที่เกิดขึ้น ประกอบด้วย
 - 3.1 ความสามารถในการระบุอารมณ์ และสามารถเห็นความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ และการใช้ถ้อยคำที่เหมาะสม
 - 3.2 ความสามารถในการตีความหมายของอารมณ์ที่เกิดขึ้น สืบเนื่องมาจากอารมณ์ อีกรวมหนึ่ง เช่น ความเสียใจเนื่องจากความสูญเสียสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3.3 ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกที่ซับซ้อนเกิดขึ้น

3.4 ความสามารถในการเข้าใจความเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ เช่น เปลี่ยนจากความโกรธมาเป็นความพอใจ

4. การรับรู้และควบคุมอารมณ์ เพื่อส่งเสริมความงอกงามทางอารมณ์และสติปัญญา ประกอบด้วย

4.1 ความสามารถในการเปิดใจกว้างยอมรับต่อความรู้สึกที่ดีและไม่ดีเกิดขึ้น

4.2 ความสามารถในการปลดปล่อยตนเองจากสภาวะอารมณ์โดยพิจารณาจากข้อมูลและประโยชน์ที่ได้รับ

4.3 ความสามารถในการพิจารณาภาวะอารมณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับตนเองและผู้อื่น รู้ว่าความรู้สึกหรืออารมณ์เหล่านั้น มีความชัดเจน มีเหตุผล เป็นปกติ และส่งผลต่อตนเองและผู้อื่นอย่างไร

4.4 ความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ของตนเอง และผู้อื่นได้ สามารถลดควบคุมอารมณ์ที่ไม่ดีและแสดงออกซึ่งอารมณ์ที่ดีได้อย่างเหมาะสม ไม่บิดเบือนหรือแสดงออกเกินจริง

อุษณีย์ โพธิสุข (2542 : 20-21) กล่าวว่า ลักษณะของคนที่มี E.Q ดี

1. รู้จักแยกแยะเข้าใจอารมณ์ตนเองและของผู้อื่น ว่าคนนี้อารมณ์เป็นอย่างไรการแสดงออกทางอารมณ์ เราจะเรียนรู้ได้อย่างไร เช่น อารมณ์รัก อารมณ์โกรธ ไม่พอใจของคนแต่ละคนแสดงออกไม่เหมือนกัน ในสถานการณ์จริงนั้นการแสดงออกทางอารมณ์ของคนคงไม่ชัดเจน เกินจริงเหมือนในโทรทัศน์ ซึ่งมีอิทธิพลทางทีวีก็อาจจะเป็นสื่ออย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องการรู้จัก และเข้าใจอารมณ์ของคนอย่างผิดพลาดได้

2. ควบคุมอารมณ์ตนเองได้เป็นอย่างดี ไม่แสดงอารมณ์อย่างยับยั้งไม่ได้ ในสมัยก่อนกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้นำ นักการทูต จะต้องถูกเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อย่างมาก ที่จะทำให้รู้จักพูดแสดงออก ควบคุมสีหน้า แววตา ฯลฯ ให้เหมาะสม มิฉะนั้นจะส่งผลกระทบต่อการทำงาน หรือแม้แต่มั่นคงหรือสัมพันธ์ภาพของประเทศได้อย่างง่าย

3. สามารถควบคุมแรงผลักดันภายในได้อย่างมีทิศทาง เช่น ในเรื่องของแรงจูงใจภายใน (Motivation) ความมานะพยายามก็อาจจะเกิดจากความสามารถในการควบคุมอารมณ์ให้ไม่ล้มเลิกเปื่อง่าย นี้ก็จะเลิกก็เลิกนี้ก็จะทำก็ทำ ไม่สนใจว่าคนอื่นจะคิดอย่างไร จะรู้สึกอย่างไร งานจะเสียอย่างไร

4. มีความละเอียดอ่อนและไวต่อความรู้สึกนึกคิด เข้าใจจิตใจของผู้อื่น มีความเห็นอกเห็นใจ ห่วงใยอาทรผู้อื่น สามารถที่จะตอบสนองต่อความต้องการทางอารมณ์ของคนอื่นและตนเองได้อย่างเหมาะสม เพราะบางคนจะรู้ว่าผู้อื่นรู้สึกอย่างไร แต่แสดงออกไม่เป็นหรือหาวิธีช่วยให้คนอื่นคลายทุกข์ไม่ได้เลย

5. สามารถปรับตัวกับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ คนที่มี E.Q ดี ๆ เมื่อเผชิญปัญหาใด ๆ ก็จะมีความมั่นคงในจิตใจ ไม่อ่อนไหวง่าย ๆ คือ เป็นคนที่มีความยืดหยุ่นทางอารมณ์ได้สูงมาก อารมณ์ไม่แปราะบาง บางคนเจอปัญหาเล็กน้อยก็ไม่สามารถทำงานทำการได้แล้ว คนเช่นนี้จะจบลงด้วยอาการทางจิต ทางประสาท ซึ่งเป็นความเจ็บป่วยทางอารมณ์นั่นเอง ซึ่งเราจะเห็นได้มากในปัจจุบันที่คนไทยต้องเผชิญต่อวิกฤต แต่ก็มีหลายคนที่ไม่สามารถยอมรับในปัญหาได้ จึงใช้การจบชีวิตเป็นการแก้ปัญหา

มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี มีลักษณะเป็นที่ยอมรับของสังคม เพราะความเข้าใจคนอื่น รู้ความต้องการทางจิตใจของผู้อื่น รู้ว่าจะนั่งในใจผู้อื่นได้จะต้องทำอะไร เป็นที่พึงทางใจของคนอื่นเสมอ ๆ เพราะคนที่มี E.Q ดี มักจะมีความสุข ความมั่นคงในใจ ในการที่คนที่มี E.Q ไม่ดี จะเป็นปัญหาการปรับตัว พึ่งตนเองไม่ได้ ต้องพึ่งยาเสพติดบ้าง พึ่งเหล่า พึ่งบุหรื ฯลฯ

บาร์ออน (Bar-on) (ทศพร ประเสริฐสุข, 2542 : 15) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย 15 คุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. ความสามารถภายในตน ซึ่งเป็นความสามารถที่มีองค์ประกอบย่อยดังนี้
 - 1.1 ความสามารถในการเข้าใจภาวะอารมณ์ของตน
 - 1.2 มีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเอง
 - 1.3 การตระหนักรู้งาน คือ มีสติ
2. ทักษะด้านมนุษย์สัมพันธ์ ได้แก่
 - 2.1 ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น
 - 2.2 มีน้ำใจ เอื้ออาทร ห่วงใยผู้อื่น (Concern)
 - 2.3 ตระหนักรู้เท่าทันในความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น
3. ความสามารถในการปรับตัว ประกอบด้วย
 - 3.1 ความสามารถในการตรวจสอบความรู้สึกของตน
 - 3.2 เข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ และสามารถตีความได้ถูกต้อง ตรงความเป็นจริง
 - 3.3 มีความยืดหยุ่นในความคิด และความรู้สึกของตนเป็นอย่างดี
 - 3.4 มีความสามารถในการแก้ปัญหาและสถานการณ์เฉพาะหน้าได้

4. มียุทธวิธีในการจัดการกับความเครียด ประกอบด้วย
 - 4.1 การจัดการกับความเครียด บริหารความเครียด
 - 4.2 ควบคุมอารมณ์ได้เป็นอย่างดี แสดงออกได้อย่างเหมาะสม
5. การจงใจตนเอง และสภาวะทางอารมณ์ ได้แก่
 - 5.1 การมองโลกในแง่ดี
 - 5.2 การแสดงออกและมีความรู้สึกที่เป็นสุข ที่สามารถสังเกตเห็นได้
 - 5.3 สร้างความสนุกสนานให้เกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่น

นอกจากนี้กรมสุขภาพจิต (2545 : 55-56) ได้เสนอองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์เป็น 3 ด้าน คือ ความดี ความเก่ง และความสุข ซึ่งประกอบด้วยความสามารถต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ความดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง รู้จักเห็นใจผู้อื่น และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ประกอบด้วยความสามารถต่อไปนี้
 - 1.1 ควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเองได้ ประกอบด้วย รู้อารมณ์และความต้องการของตนเอง ควบคุมอารมณ์และความต้องการได้ และแสดงออกอย่างเหมาะสม
 - 1.2 เห็นใจผู้อื่น ประกอบด้วย ใส่ใจผู้อื่น เข้าใจและยอมรับผู้อื่น และแสดงความเห็นใจอย่างเหมาะสม
 - 1.3 รับผิดชอบ ประกอบด้วย รู้จักให้ รู้จักรับ รับผิดชอบ ให้อภัย และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
2. ความเก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเองมีแรงจูงใจสามารถตัดสินใจแก้ปัญหา และแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น ประกอบด้วยความสามารถต่อไปนี้
 - 2.1 รู้จักและมีแรงจูงใจในตนเอง ประกอบด้วย รู้ศักยภาพตนเอง สร้างขวัญและกำลังใจให้ตนเองได้ และมีความมุ่งมั่นไปสู่เป้าหมาย
 - 2.2 ตัดสินใจและแก้ปัญหา ประกอบด้วย รับรู้และเข้าใจปัญหา มีขั้นตอนในการแก้ปัญหา และมีความยืดหยุ่น
 - 2.3 มีสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น ประกอบด้วย สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม และแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์
3. ความสุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข ประกอบด้วย
 - 3.1 ภูมิใจในตนเอง ประกอบด้วย เห็นคุณค่าตนเอง และเชื่อมั่นในตนเอง

3.2 ฟังพอใจในชีวิต ประกอบด้วย มองโลกในแง่ดี มีอารมณ์ขัน และพอใจในสิ่ง
ที่ตนมีอยู่

3.3 มีความสงบทางใจ ประกอบด้วย มีกิจกรรมที่เสริมสร้างความสุข รู้จักผ่อนคลาย
และมีความสงบทางจิตใจ

จากแนวความคิดเชิงทฤษฎี ซึ่งมีลักษณะเป็น โครงสร้างทางจิตวิทยา (Psychological
constructs) ของนักจิตวิทยาหลาย ๆ ท่าน จะเห็นว่ามียุทธศาสตร์ประกอบคล้ายคลึงกัน พอที่จะสรุป
องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ได้ดังต่อไปนี้

1. การตระหนักรู้ในตนเอง เป็นความสามารถที่จะรับรู้และเข้าใจ ความรู้สึก ความคิด
และอารมณ์ของตนเอง ได้ตามความจริง สามารถประเมินตนเองได้อย่างตรงไปตรงมา มีความเชื่อมั่น
รู้จักจุดเด่น จุดด้อยของตนเอง เป็นคนซื่อตรง พูดแล้วรักษาคำพูด มีจรรยาบรรณ มีสติ เข้าใจตน

2. การบริหารจัดการกับอารมณ์ของตน เป็นความสามารถที่จะจัดการกับอารมณ์ต่าง ๆ
ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วย ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ (Self control) เป็นคน
ที่น่าไว้วางใจ (Trust worthiness) มีคุณธรรม (Conscientiousness) มีความสามารถในการปรับตัว
(Adaptability) และมีความสามารถในการสร้างแนวคิดใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต
(Innovation)

3. การจูงใจตนเอง เป็นความสามารถที่จะจูงใจตนเอง มองโลกในแง่ดี สามารถนำ
อารมณ์และความรู้สึกของตนเองมาสร้างพลังในการกระทำสิ่งต่าง ๆ และเป็นพลังในการให้กำลังใจ
ตนเอง ในการคิดและกระทำอย่างสร้างสรรค์

4. การรู้จักสังเกตความรู้สึกของผู้อื่น เป็นความสามารถเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น
มีความเห็นอกเห็นใจเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีจิตใจให้บริการ (Service orientation) สามารถแสดงออก
ทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม

5. การดำเนินการด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นความสามารถที่จะรู้เท่าทันอารมณ์ของ
ผู้อื่นเป็น ทักษะทางสังคมที่จะมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น อันจะส่งผลให้เกิดความเป็นผู้นำ
ความสามารถในลักษณะนี้จะประกอบไปด้วย การสื่อความที่ดี (Communication) การบริหารความ
ขัดแย้ง (Conflict management) เป็นต้น

คุณลักษณะของผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ มีนักวิชาการกล่าวไว้ดังนี้

พ่อพรหม เกิดพิทักษ์ (2542 : 16) ได้กล่าวว่าบุคคลที่มีความฉลาดทางอารมณ์ควรเป็นบุคคลที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. รู้จักและเข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น รู้จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง สามารถควบคุมจัดการและแสดงอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม มีสติที่สามารถรับรู้และตระหนักรู้ได้ว่า ขณะนี้กำลังทำอะไรอยู่ รู้สึกอย่างไร ตลอดจนสามารถรับรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม (Self-awareness)
2. มีพลังใจ มีแรงบันดาลใจที่จะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้บรรลุเป้าหมายในชีวิต (Self-motivation)
3. สามารถอดทนอดกลั้นต่อสภาพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ตลอดจนสามารถเผชิญต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความเครียดได้อย่างเหมาะสม (Stress tolerance)
4. มีความยืดหยุ่น (Flexibility) ไม่ยึดมั่นถือมั่น จนทำให้ปรับตัวไม่ได้
5. มีความสามารถที่จะควบคุมตนเอง (Impulse control)
6. มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (To have empathy for others)
7. มีสัมพันธภาพที่บ่งบอกถึงความไว้วางใจผู้อื่น (Trusting relationships) มีความจริงใจและซื่อสัตย์
8. มีความคิดริเริ่ม (Initiative) มีความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)
9. มองโลกในแง่ดี (Optimism)

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2542 : 140) ได้กล่าวว่า ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ที่ดี คือ ผู้ที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. รู้จักตนเอง รู้เท่าทันภาวะอารมณ์ของตนเอง รู้จุดเด่นจุดด้อยในความเป็นตัวเอง
2. ควบคุมอารมณ์ ความรู้สึก การแสดงออกของตนเองได้อย่างถูกต้องตามกาลเทศะ ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี
3. สามารถสร้างแรงจูงใจที่ดีให้แก่ตนเอง มองโลกในแง่ดี มีความคิดริเริ่ม ไม่ย่อท้อต่อความง่าย
4. แสดงความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ตระหนักรู้ในความรู้สึกความต้องการของผู้อื่น ได้ดี สร้างและรักษาสายสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น
5. มีทักษะทางสังคมที่ดี ทั้งนี้เป็นผลมาจากพัฒนาการในขั้นแรก ๆ ที่ทำให้ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงสามารถเข้ากับคนอื่นได้ดี มีมารยาท มีอารมณ์ขัน

ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ ในปัจจุบันนักวิชาการและบุคคลทั่วไปได้ให้ความสำคัญในเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ของบุคคลเป็นอย่างมาก ด้วยการที่ตระหนักว่าความฉลาดทางอารมณ์น่าจะเป็นตัวที่ส่งเสริมความสำเร็จ และเป็นความสามารถที่จะทำให้บุคคลทำงานหรือดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นและตนเองได้เป็นอย่างดีและมีความสุข

กรมสุขภาพจิต (2542 : 17) กล่าวว่า การให้ความสำคัญกับเรื่องของอารมณ์นั้นก็เพราะนักวิชาการได้ตระหนักว่า เดิมที่เราเคยคิดว่าคนที่เรียนเก่ง เขาวนปัญญาดีก็น่าจะประสบความสำเร็จมากกว่าคนที่เขาวนปัญญาน้อยกว่า แต่ความจริงมิได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป ที่ผ่านมานักวิจัยได้ตระหนักว่าเขาวนปัญญาเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถใช้ทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ถูกต้องแน่นอน นักวิจัยจึงหันมาสนใจตัวแปรที่ไม่ใช่เขาวนปัญญา เช่น คุณลักษณะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ในปัจจุบันนักวิจัยทั่วไปก็ยืนยันเช่นกันว่า “ในเรื่องของความสำเร็จ เช่น ในการเรียนหรือการทำงานนั้น เขาวนปัญญามีส่วนเกี่ยวข้องเพียง 20% เท่านั้นที่เหลือเป็นปัจจัยด้านอื่น ๆ ซึ่งรวมทั้งความฉลาดทางอารมณ์ด้วย”

ความฉลาดทางอารมณ์เป็นเรื่องสำคัญ เนื่องจากมีเหตุการณ์ที่ว่าคนที่เก่งแต่ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ หรือเก่งแต่สัมพันธ์ภาพกับเพื่อนฝูงไม่ดี หรือเก่งแต่ไม่รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ไม่สามารถประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานตามที่ควรจะเป็น ในทำนองเดียวกัน วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2542 : 34-37) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ความฉลาดทางอารมณ์ถือเป็นการเรียนรู้จักอารมณ์ ความรู้สึกของตนเอง การมีสติรู้เท่าทัน สาเหตุและความแปรผันด้านอารมณ์ของตนเอง ตลอดจนความสามารถในการบริหารจัดการกับอารมณ์ของตนเอง การมีสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น ความเห็นอก-เห็นใจผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ที่ดี จะเป็นผู้ที่รู้จักใช้ความคิดอ่านเกี่ยวกับอารมณ์ตนเอง และของผู้อื่นให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี และการประยุกต์ใช้หลักการของความฉลาดอารมณ์เข้าสู่ชีวิตประจำวันและงานในหน้าที่มีประโยชน์ดังนี้

1. พัฒนาการด้านอารมณ์บุคลิกภาพของเด็ก ความฉลาดทางอารมณ์มีบทบาทในการกำหนดบุคลิกภาพที่พึงปรารถนา สร้างวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่เจริญสมวัย สร้างความสามารถในการปรับตัวในการแก้ไขปัญหาความเครียด และแรงกดดันในชีวิต
2. การสื่อสาร และการแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตนได้อย่างถูกต้องตามกาลเทศะ เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น
3. การปฏิบัติงาน ความฉลาดทางอารมณ์มีส่วนเกี่ยวพัน การยอมรับความคิดริเริ่ม ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานที่ดี
4. การให้บริการ ความฉลาดทางอารมณ์มีส่วนทำให้ยอมรับฟังความต้องการของผู้อื่น

และสามารถตอบสนองได้ดี

5. การบริหารจัดการ ความฉลาดทางอารมณ์ช่วยส่งเสริมอัจฉริยภาพของความเป็นผู้นำ ที่มีศิลปะในการรู้จักใช้คนและครองใจคนได้ เปิดโอกาสให้ผู้บริหารได้เรียนรู้และพัฒนาคน สามารถโน้มน้าวผู้อื่นให้ทำในสิ่งที่ตนต้องการได้สำเร็จ

การเข้าใจชีวิตของคนและผู้อื่น ความฉลาดทางอารมณ์เป็นเรื่องของการศึกษาทำความเข้าใจ ตน ก่อนทำความเข้าใจผู้อื่น เมื่อเข้าใจตนและเข้าใจผู้อื่นแล้ว ทำให้การมีพัฒนาตนเอง

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกันล้วนแล้วแต่เป็นไปด้วยดี ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นอกจากความสำคัญต่อตัวเองแล้ว กระทบสุขภาพจิตได้กล่าวถึงความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ความสำคัญต่อความรักและครอบครัว ความสำคัญต่อการเรียน และความสำคัญต่อการทำงาน เป็นต้น ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ต่อตนเอง

เป็นที่ยอมรับว่าจิตใจมีผลต่อร่างกาย และความเครียดคือบ่อเกิดที่สำคัญของโรคร้ายไข้เจ็บหลายชนิดทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น โรคแผลในกระเพาะอาหาร โรคไมเกรน โรคความดันโลหิตสูง ไปจนถึงโรคร้ายอย่างมะเร็ง หากเรามีอารมณ์ดีย่อมส่งผลให้ร่างกายแข็งแรงตามไปด้วย ความฉลาดทางอารมณ์ช่วยให้คนมองโลกในแง่ดี มีความสุข มีความพอใจและยอมรับได้กับสภาพที่เป็นอยู่

2. ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ต่อครอบครัว

ครอบครัวจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ต้องอาศัยความรักความเข้าใจและยอมรับได้ในข้อบกพร่องของผู้อื่น ความฉลาดทางอารมณ์จึงมีผลอย่างมากต่อความสงบสุขในบ้านหรือชีวิตคู่ ปัญหาความแตกแยก หย่าร้างที่เกิดขึ้นในปัจจุบันล้วนมีต้นตอมาจากการ ไม่พยายามทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน หรือยอมรับข้อบกพร่องของอีกฝ่ายไม่ได้ เมื่อมีปัญหาก็ไม่หันหน้าคุยกันดี ๆ บ่อยครั้งที่คนเก่งจำนวนไม่น้อยประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน แต่มักล้มเหลวในชีวิตคู่เพียงเพราะการพยายามเอาชนะกัน ต่างฝ่ายต่างไม่ยอมกัน

ดังนั้น การเรียนรู้ธรรมชาติและความต้องการของแต่ละฝ่ายจึงเป็นเรื่องสำคัญ การเรียนรู้จะทำให้เราเข้าใจตัวเองและคนที่เรารักได้ดียิ่งขึ้น เพราะหากเมื่อใดมีความเข้าใจแล้ว ยอมรับได้ก็จะตามมา

3. ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ต่อการศึกษา

การที่เด็กจะเรียนดีมีอนาคตที่ดี นอกจากความสามารถทางวิชาการแล้ว ยังต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ อีกมากมายโดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยสิ่งชั่วร้าย พบว่า เด็กจำนวนไม่น้อยที่เผชิญปัญหาด้านความรู้สึก จนทำให้เสียโอกาสทางการศึกษาไปอย่างน่าเสียดาย เช่น ปัญหาขาดสมาธิ ปัญหาการตั้งครรภในวัยเรียน หรือปัญหาด้านพฤติกรรมอย่างอื่น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ไม่ได้มีที่มาจากความอ่อนแอทางความสามารถทางเชาวน์ปัญญา แต่มาจากความอ่อนแอทางอารมณ์ที่ไม่สามารถรู้เท่าทัน และจัดการกับอารมณ์ความรู้สึกทั้งของตนเองและผู้อื่น

ปัจจุบันได้มีการนำความรู้เกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์เข้ามาสอนในโรงเรียน เช่น ในสหรัฐอเมริกา มีการนำกิจกรรมที่เรียกว่า Self-science มาใช้ในห้องเรียน โดยมีวิธีการคือ การให้นักเรียนบอกความรู้สึกของตนเองในขณะที่ครูขานชื่อตนเอง เช่น วันนี้อารมณ์ดี กังวลเล็กน้อย หรือมีความสุข แทนการตอบว่ามาหรือไม่มา

จุดมุ่งหมายของการสอนวิชานี้ คือ เพื่อพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคม หลักสูตรนี้ไม่ได้สอนเฉพาะเด็กที่มีปัญหาเท่านั้น แต่เป็นการพัฒนาทักษะความเข้าใจที่มีความสำคัญกับเด็กทุกคน โดยมีแนวคิดที่ผู้เรียนจะเข้าใจบทเรียนได้ลึกซึ้งซึ่งเมื่อมีประสบการณ์โดยตรงมากกว่าการรับฟังจากการสอนเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังมีการนำหลักสูตรนี้มาใช้ป้องกันปัญหาต่าง ๆ เช่น การใช้สารเสพติด การตั้งครรภในวัยเรียน การออกโรงเรียนกลางคัน เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตามการนำความรู้เกี่ยวกับอารมณ์เข้ามาสอนในโรงเรียนนี้ก็ยังเป็นเรื่องใหม่จึงจำเป็นต้องใช้นักจิตวิทยาเป็นผู้สอน ซึ่งคาดว่าต่อไปจะมีการถ่ายทอดและฝึกหัดให้ครูทั่วไปในโรงเรียนสามารถดำเนินการได้เอง เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นจากอารมณ์และความรู้สึก ที่ทำให้เด็กจำนวนไม่น้อยต้องสูญเสียอนาคตอย่างง่ายดาย

4. ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ต่อการทำงาน

ในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี 1960 มีการศึกษาวิจัยจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีความฉลาดทางเชาวน์ปัญญาสูง มักจะล้มเหลวในการเป็นผู้บริหารสูงสุด เพราะขาดความเข้าใจมนุษย์ ขาดการปฏิสัมพันธ์และอารมณ์ที่ดี

ขณะที่งานวิจัยชิ้นหนึ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับการทำยอดขายของพนักงานขายประกันชีวิตในบริษัทประกันชีวิตแห่งหนึ่งพบว่า พนักงานที่ทำยอดขายได้ดีและสามารถอยู่ในบริษัทได้นาน คือ พนักงานที่เป็นคนมองโลกในแง่ดี พนักงานกลุ่มนี้จะไม่ท้อใจเมื่อไปขายประกันแล้วลูกค้าไม่ซื้อ แต่ยังมีมุ่งมั่นที่จะพยายามขายลูกค้ารายต่อไปให้ได้

จากตัวอย่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ ที่มีผลต่อการทำงานอย่างชัดเจน นักจิตวิทยาพบว่าผู้ที่มามีอารมณ์ดี จะมีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นได้ง่าย

ตลอดจนมีทักษะอารมณ์ที่ดีในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ขณะเดียวกันความฉลาดทางอารมณ์ จะช่วยให้เรามองโลกในแง่ดี ทำให้มีพลังในการต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างไม่ท้อถอย สามารถสร้างกำลังใจให้กับตัวเองในยามล้มเหลวหรือมีปัญหาได้ ซึ่งต่างจากคนที่มองโลกในแง่ร้าย ที่มักจะมองเห็นแต่ปัญหาและความยุ่งยาก ทำให้ขาดกำลังใจที่จะฝ่าฟันอุปสรรคได้

เขาวนปัญญาที่ดี ไม่สามารถบ่งชี้ถึงความสำเร็จในการทำงานได้เสมอไป หากไม่มีความฉลาดทางอารมณ์เป็นส่วนประกอบ ดังนั้น ผู้ที่ต้องการประสบความสำเร็จในการทำงานจึง จำเป็นต้องฉลาดรู้ทั้งเรื่องการทำงาน และคนทำงาน ตลอดจนมีการเรียนรู้เข้าใจ สามารถควบคุม อารมณ์ความรู้สึกได้ (กรมสุขภาพจิต. 2542 : 15-26)

8.2 การศึกษาเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์

ความเป็นมาเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ เมื่อประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา นักจิตวิทยา และการศึกษานักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจกับเขาวนปัญญา (Cognitive) เพราะเชื่อว่า คนจะประสบความสำเร็จได้จะต้องสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด และคนทั่วไปมักจะมองความเฉลียวฉลาดในแง่ความคิดความอ่าน การคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ความมีเหตุผล การรู้รูปร่างแผนความคิด รวบรวมความจำซึ่งความเฉลียวฉลาดในแง่มุมมองเหล่านั้น เรามีแบบทดสอบทางจิตวิทยาที่ได้รับการ พัฒนามาเป็นเวลานาน หลายแบบ และให้ผลสรุปออกมาในรูปของ IQ เรามักประเมินกันว่า คนที่มี IQ สูง คือ คนฉลาด และคนฉลาดควรจะประสบความสำเร็จในการเรียน การทำงาน หรือด้านอื่น ๆ ที่เขาสนใจ ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงมุ่งเน้นความเฉลียวฉลาดด้านนี้ ในระยะหลังประมาณ 5-10 ปีมานี้ มีนักจิตวิทยาหลายคนเริ่มเห็นความสำคัญของความฉลาดรู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเขาวนปัญญา (Non-cognitive aspects) เช่น เดวิด เวคสเตอร์ ได้อธิบายถึงความฉลาดรู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเขาวนปัญญาว่ามีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ อารมณ์ บุคคล และสังคม นอกจากนี้เวคสเตอร์ยังอธิบายเพิ่มเติมว่า แบบทดสอบเขาวนปัญญาที่ไม่รวมองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน ดังที่กล่าวมานี้เป็นแบบทดสอบที่ไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้ โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ได้เสนอแนวคิดว่า ความสามารถภายในของบุคคลและความสามารถในการมีสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นมีความสำคัญที่ควรทดสอบหรือประเมินได้ เช่นเดียวกับการทดสอบเขาวนปัญญา (IQ) และการทดสอบชนิดอื่น ๆ โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์เชื่อว่าความสำเร็จของมนุษย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญาเพียงอย่างเดียว แต่จะขึ้นอยู่กับความสามารถทางอารมณ์ของเขาด้วย (กรมสุขภาพจิต. 2545 : 9) ประกอบกับการที่นักการศึกษา และนักวิชาการสาขาต่าง ๆ เริ่มสังเกตเห็นจากตัวอย่างกรณีศึกษามากมายที่ พบว่า บุคคลที่มีสติปัญญาดีจำนวนหนึ่งประสบความสำเร็จในการเรียนหรือมี IQ สูงมักจะไม่ประสบความสำเร็จในอาชีพ ในชีวิตสังคมและในชีวิตส่วนตัว อีกทั้งยังมีบุคคลที่มี IQ สูง จำนวนหนึ่งประสบความสำเร็จใน

อาชีพมีเกียรติยศชื่อเสียงที่ป่วยเป็นโรคจิตหรือโรคประสาท และไม่มีความสุข ในชีวิตท่ามกลางความสำเร็จและเกียรติยศเหล่านั้น จนถึงกับมีคำกล่าวว่า “When smart is dumb” ในทางกลับกันปรากฏว่ามีกลุ่มบุคคลที่มี IQ ปานกลาง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง กลับประสบความสำเร็จในชีวิตมากกว่าและมีความสุขในชีวิตมากกว่า (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2543 : 128)

ผลการศึกษาของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดที่ทำการศึกษาย้อนหลังเกี่ยวกับความสำเร็จในการทำงานโดยศึกษาจากนักศึกษาที่เรียนในช่วงทศวรรษ 1940 จำนวน 95 คน เป็นการศึกษาระยะยาวติดตามจนถึงวัยกลางคน พบว่า นักศึกษาที่จบการศึกษาและได้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับสูง ๆ มักไม่ค่อยประสบความสำเร็จเมื่อเทียบกับนักศึกษาที่ได้คะแนนต่ำ ทั้งในด้านหน้าที่การงานและความสุขในชีวิตครอบครัว และจากการศึกษาเด็กในรัฐ Massachusetts จำนวน 450 คน ติดตามจนถึงวัยกลางคนพบว่า IQ มีความสัมพันธ์เพียงเล็กน้อยกับความสำเร็จในงานที่ทำ (ทศพร ประเสริฐสุข. 2542 : 11) ดังนั้นได้มีการศึกษาวิจัยอย่างกว้างขวางในเรื่องบทบาทของความฉลาดรู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเชาวน์ปัญญา (Non-cognitive factors) ที่ช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จในชีวิตและการทำงานซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้ที่มีอิทธิพลต่องานด้านความฉลาดทางอารมณ์ในระยะเวลาต่อมา (กรมสุขภาพจิต. 2545 : 9)

จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้การศึกษาเรื่อง EQ แพร่หลายมากขึ้นโดยมีความเชื่อว่า คนที่จะประสบความสำเร็จนั้นต้องมีทั้ง IQ และ EQ ประกอบกัน จึงได้มีการแยกแยะความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ว่าแต่ละกิจกรรมนั้นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จควรเป็นความสามารถประเภทใด ตัวอย่างเช่น

1. ความสำเร็จด้านการเรียนและการแก้ปัญหา ปัจจัยที่ส่งผลมากที่สุดคือ IQ
2. ความสำเร็จในการทำงาน ปัจจัยที่ส่งผลมากที่สุดคือ IQ + EQ
3. ความสำเร็จในการรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร ในการปรับตัว ปัจจัยที่ส่งผลคือ EQ

จะเห็นได้ว่า EQ มีความสำคัญไม่แพ้กับ IQ สอดคล้องกับบทความที่ลงในนิตยสาร Time เมื่อปี 1995 ของโกลแมน ที่กล่าวว่า IQ มีส่วนทำให้บุคคลประสบความสำเร็จได้เพียง 20% ส่วนที่เหลือจะเป็นเรื่องของ การเข้าสังคม ความสัมพันธ์กับผู้อื่น การรับรู้อารมณ์ของตนเอง การจัดการกับอารมณ์และความตึงเครียด (จอม ชุ่มช่วย. 2540 : 7) นอกจากนี้ยังมีการวิจัยจำนวนมากที่ยืนยันว่า EQ มีส่วนผลักดันให้เกิดผลผลิตเพิ่มขึ้นมีการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ความสำเร็จของทีมงาน องค์กร และบุคคลคนที่มี EQ สูง จะเพิ่มโอกาสและความสามารถในการใช้พลังเพื่อให้ได้ผลที่ดีว่า (กรมสุขภาพจิต. 2545 : 40) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนหันมาสนใจเรื่อง EQ กันมากขึ้น

8.3 แนวทางการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์

นักการศึกษาให้ความสำคัญของการพัฒนา EQ ให้ได้สัดส่วนที่เหมาะสมกับ IQ เพื่อให้เด็กของเราเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ หรือ EQ จึงเป็นหน้าที่ของนักการศึกษา นักจิตวิทยา พ่อแม่ ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก จะต้องเริ่มต้นจากรากฐานตั้งวัยเด็ก

ชาปีโร (Shapiro) (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, 2542 : 156 -164) ได้ให้ข้อคิดเห็นในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้ คือ

1. ให้เด็กได้ซึมซับมาตรฐานทางศีลธรรมของศาสนา เช่น ในศาสนาพุทธให้จดจำศีล 5 หรือทำความเข้าใจกับบัญญัติ 10 ประการในศาสนาคริสต์
2. ฝึกให้เด็กแสดงความเมตตา กรุณา ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่เลือกโอกาส ผู้ที่มีความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ย่อมสามารถทำให้ผู้อื่นเป็นสุขโดยไม่เลือกโอกาสและเวลา
3. ให้ปฏิบัติงานที่เป็นบริการชุมชน ซึ่งอาจสอดแทรกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ
4. ฝึกการพูดความจริง และการประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องกับคำพูดด้วยการสร้างความไว้วางใจด้วยคุณความดี ความตรงไปตรงมาไม่พูดปด เคารพความเป็นส่วนตัวของเด็ก
5. นำอารมณ์ทางลบมาเป็นอุทาหรณ์ เช่น ความละอายหรือรู้สึกผิดต่อพฤติกรรมบางอย่างนำมาเป็นประสบการณ์ที่ควรจดจำ และให้เด็กรู้จักยอมรับข้อผิดพลาดและความล้มเหลวของตน ความผิดพลาดเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้กับทุกคน ให้รู้สึกว่ามีผิดเป็นครู
6. ฝึกให้เด็กคิดและตีความหมายต่าง ๆ ตามความเป็นจริงเกี่ยวกับการแสดงออกทางอารมณ์อาจจะเลือกรื่องจากนิยาย นิทาน บทภาพยนตร์ หรือละคร มาอธิบายเป็นตัวอย่าง
7. ฝึกให้เด็กมองโลกในแง่ดี และมีความเพียรพยายาม รู้จักบริหารเวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุด
8. เพิ่มความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการเตือนตนเอง สร้างจินตนาการ เช่น เมื่อเกิดความเครียด อาจสมมุติตัวเองว่าอยู่ในสถานที่สวยงาม ทำให้เกิดความผ่อนคลาย
9. ฝึกให้เด็กเริ่มรู้จักการแก้ปัญหา ฝึกการมองปัญหาทั้งในแง่บวกและลบ ไม่ใช่ด้านเดียวเพื่อคิดแก้ปัญหา ด้วยทางเลือกหลายๆทาง และพิจารณาความเป็นไปได้ของแต่ละทางเลือก
10. การปฏิสัมพันธ์ที่บิดามารดามีต่อบุตรจะมีผลต่อทักษะทางสังคมที่เด็กมีต่อผู้อื่นฝึกให้เด็กรับรู้ เรียนรู้ ตีความ ตอบสนอง และวางตนในสถานการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม สามารถแก้ไขข้อขัดแย้งด้วยการประนีประนอมและเสริมทักษะในการพูดคุยของเด็กในสถานการณ์ต่าง ๆ

11. สร้างทักษะความเป็นผู้มีอารมณ์ขัน เด็กที่ตลก ร่าเริง มักเป็นที่ชื่นชอบของเพื่อน บิดา มารดา ควรเป็นต้นแบบที่ดีของความเป็นผู้มีอารมณ์ขันและใช้อารมณ์ขันเป็นเครื่องมือในการสอนคุณค่า หรือค่านิยมในชีวิตในการสร้างมิตรและคลายความตึงเครียด

หลักการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ มีดังนี้

กรมสุขภาพจิต (2545 : 79-80) ได้กล่าวถึงหลักการของการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ไว้ ดังนี้

1. ทำได้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาจเกิดจากการได้สังเกตพฤติกรรม การแสดงออกของต้นแบบ พ่อแม่ที่มีระดับความฉลาดทางอารมณ์สูง มักจะทำให้ลูกเรียนรู้การแสดงออกทางอารมณ์ที่ดีไปด้วย เด็กที่เติบโตจากสภาวะแวดล้อมที่มีแต่คำชมและการให้กำลังใจ ย่อมเรียนรู้การมองโลกในแง่ดี มีความมั่นใจในตนเอง พ่อแม่อาจฝึกพัฒนาการด้านความฉลาดทางอารมณ์ตั้งแต่เด็กอายุ 5-6 ปี ที่มีพัฒนาการทางสมองพร้อมแล้ว การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและจริงจังในชีวิตประจำวันจะช่วยพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กได้ดียิ่ง

2. ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย พ่อแม่ครูอาจารย์จำเป็นต้องเรียนรู้ และฝึกฝนด้วยความฉลาดทางอารมณ์เป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์ทางสังคม และวัฒนธรรมร่วมกัน

3. ต้องเอาใจจริงเอาใจอย่างต่อเนื่องและต้องใช้เวลา การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ส่วนหนึ่งจะเกิดจากการชี้แนะจากบุคคลต่างๆ นับตั้งแต่การอบรมเลี้ยงดู การตั้งสอนของครูอาจารย์ อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการสังเกต การเรียนรู้ซึมซับพฤติกรรมและความคิดอ่านเข้าสู่ตนเอง มีงานวิจัยที่แสดงว่า ทารกอายุ 5-6 เดือน สามารถมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อเสียงและการสื่อสารได้ เมื่อเด็กอายุได้ 3 ปี สามารถอ่านลักษณะของอารมณ์จากสีหน้าและแววตาเมื่อเด็กอายุ 4 ปี สามารถระบุลักษณะอารมณ์ได้ถูกต้อง ร้อยละ 50 จากใบหน้าและแววตาที่เด็กมองเห็นและเมื่อเด็กอายุ 6 ปี สามารถจำแนกลักษณะของใบหน้าที่แสดงถึงความสุขและความรู้สึกละแฉงได้ถูกต้องถึงร้อยละ 75

4. ควรมีการประเมินความพร้อมและความต้องการก่อน ควรมีการประเมินลักษณะความฉลาดทางอารมณ์ของบุคคลในขณะนั้น รวมทั้งสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาตนเองก่อน ทำการฝึกสอน เด็กคนเดียวกันอาจมีสมรรถนะความฉลาดทางอารมณ์แต่ละด้านแตกต่างกันไป จึงต้องใช้เทคนิคที่เหมาะสมสำหรับแต่ละด้าน

5. การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ที่ได้ผลสืบเนื่องและคงทนนั้น ต้องพัฒนาจากทุกระดับ นับตั้งแต่การรู้จักภาวะอารมณ์ของตน สามารถระบุอารมณ์ของผู้อื่น การควบคุมตนเอง การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และทักษะทางสังคม ซึ่งมีความยากและซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ

การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์จะต้องมีการสลายพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และเรียนรู้พฤติกรรมที่เหมาะสมกว่าซึ่งต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง

6. ต้องฝึกในเชิงสถานการณ์ให้ทดลองเรียนรู้ ปฏิบัติ และทราบผลการแสดงออก การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ที่ดีเป็นผลมาจากการสามารถปฏิบัติได้ไม่ใช่เพียงแต่รู้ เข้าใจ แต่ไม่ทำหรือทำไม่ได้ อาจทำโดยให้พบกับสถานการณ์จริง การบันทึกพฤติกรรมลงในวีดิทัศน์ เพื่อให้คำติชม ชี้จุดเด่น จุดด้อยที่ควรปรับปรุงและการสังเกตในสถานการณ์การปฏิบัติจริง

7. ควรพิจารณาความแตกต่างของการเรียนรู้ด้านสมองกับการเรียนรู้ทางอารมณ์ การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์เป็นการพัฒนาสมองในส่วน of ระบบ แลมบิก (Limbic) ซึ่งควบคุม อารมณ์ความรู้สึกและแรงขับของร่างกาย ได้แก่ การสร้างแรงจูงใจที่ดี การฝึกต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ ในสถานการณ์ทางสังคมและให้ทราบผลการปฏิบัติ ซึ่งต่างจากการฝึกสมองด้านความคิด ความเข้าใจในส่วน of นิวโอโคเทค (Neocortex) ซึ่งควบคุมความสามารถในการวิเคราะห์หาเหตุผล หลักการ และตรรกะต่างๆ

8. ควรทำการฝึกเป็นรายบุคคลร่วมกับกิจกรรมสัมพันธ์ในกลุ่มเล็ก ๆ เริ่มจากการสร้างแรงจูงใจที่ดี ชื่นชวนให้ปฏิบัติการแสดงออก การให้ดูต้นแบบ เปิดโอกาสให้ฝึกในสถานการณ์ต่างๆ และมีการแจ้งรายงานผลซึ่งอาจเริ่มต้นจากการฝึกมนุษย์สัมพันธ์ขั้นพื้นฐาน เช่น การยิ้มแย้ม โอบอภปราศรัย การเรียกชื่อ การแสดงความเอื้ออาทร การมีอารมณ์ขัน การกล่าวชมเชย ขอโทษ ขอบคุน การเผยความรู้สึกและการควบคุมอารมณ์โกรธ เป็นต้น กิจกรรมที่จัดอาจเป็นเกม กิจกรรมคู่ กลุ่มสัมพันธ์ การเล่นเกม การสวมบทบาทหรือสถานการณ์จำลอง

9. มีการติดตามประเมินผลของการพัฒนา การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ไม่ควรทำตามกระแสความต้องการของตลาดหรือเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจโดยขาดจรรยาบรรณวิชาชีพ และหลักวิชาการรองรับ รวมทั้งทำไปโดยขาดการติดตาม

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ดังนี้

ทศพร ประเสริฐสุข (2542 : 31) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ประกอบด้วย

1. เพื่อพัฒนาให้เด็กและเยาวชน เป็นผู้ที่มิบุคลิกภาพดีมีวุฒิภาวะทางอารมณ์

2. พัฒนาการมองโลกในแง่ดี อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาความคิด ความรู้สึกและทัศนคติในการทำงานร่วมกับคนอื่น
3. พัฒนาสัมพันธภาพระหว่างบุคคล การสื่อความหมาย (Communication) เพื่อเป็นทักษะทางสังคมที่สำคัญในการดำรงชีวิต
4. พัฒนาความสามารถในการรับรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ของตนเองได้ เป็นคนที่มีสติ สามารถตระหนักรู้ตนและอารมณ์ของตนเอง
5. พัฒนาความซื่อตรง (Integrity) ซื่อสัตย์ รักษาความสัตย์ตรงไปตรงมา ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สังคมปรารถนา
6. พัฒนาความสามารถในการควบคุมอารมณ์ สามารถจัดการทางอารมณ์ของตนในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้
7. พัฒนาแรงจูงใจในตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
8. พัฒนาความสามารถในการเข้าใจ รู้เท่าทันอารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา
9. พัฒนาการควบคุมตนเอง (Self-control) ซึ่งเป็นการปรับพฤติกรรมของตนเองให้เหมาะสม
10. พัฒนาจิตใจใฝ่บริการ (Service minded) อันเป็นรากฐานสันติสุขในสังคม
11. พัฒนาความสามารถในการบริหารความขัดแย้ง (Conflict management)
12. พัฒนาความรู้สึกเข้าถึงมนุษย์ และความเป็นมนุษย์รู้จักชื่นชมงานดนตรี ศิลป มีความละเอียดอ่อน เพื่อสร้างสภาวะทางอารมณ์ให้เป็นคนมีอารมณ์ดี

1.3 พัฒนาความมีคุณธรรม

การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในสถานศึกษา หน้าที่ของครูอาจารย์ในการพัฒนาเชาวน์อารมณ์ ได้แก่ ช่วยเหลือให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงความรู้สึกอารมณ์ตนเอง เข้าใจคำศัพท์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ การแสดงออกที่เหมาะสม ฝึกฝนการให้ความเอื้ออาทรกับผู้อื่นมากกว่าการมุ่งกำกับควบคุม การฝึกความฉลาดทางอารมณ์เป็นเรื่องละเอียดอ่อน และเป็นเรื่องยาก ดังนั้นการเริ่มต้นที่ดีที่สุด ครูอาจารย์ควรเรียนรู้จากการทำความเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกและบุคลิกลักษณะของตนเองก่อน โดยถือคติว่า ต้องทำในส่วนที่เราทำสอนได้ (Preach what you teach) ระมัดระวังคำพูดและอารมณ์ของตนเองและช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจ บริหารจัดการภาวะอารมณ์ของตนเองได้

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2541 : 14-20) ได้เสนอกระบวนการในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาไว้ดังนี้

1. การสร้างวัฒนธรรมในห้องเรียน (Classroom culture) เพื่อให้เป็นสถานที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนและการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ ให้ห้องเรียนมีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย มีความร่วมมือกัน นักเรียนจะสามารถพัฒนาทักษะกับคนอื่นได้ (Interpersonal skill) ต้องมีข้อตกลงที่ปฏิบัติในห้องเรียน โดยมีหลักการง่าย ๆ คือ ต้องฟังเพื่อนพูดอย่างเอาใจใส่ แสดงความชื่นชมเมื่อฟังเพื่อนทำดี หลีกเลี่ยงทำให้เพื่อนเสียหน้าหรือเสียใจ ถ้ามีอะไรจะแสดงก็บอกผ่าน ต้องให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน กิจกรรมการฝึกและสร้างวัฒนธรรมในห้องเรียนมีดังนี้

1.1 การรู้จักตนเอง (Interpersonal) และยอมรับในความแตกต่างว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา

1.2 การสร้างบรรยากาศการสนับสนุนเพื่อให้เกิดความกล้าในการแสดงออกและกล้าเสี่ยง (Creating a climate of support)

1.3 สร้างวัฒนธรรมการสนับสนุนเชื่อเชิดชูการชื่นชอบ (Creating a supportive culture inventing appreciation)

2. หลักสูตรการฝึกความฉลาดทางอารมณ์

การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์จะเป็นกิจกรรมที่ผู้ปฏิบัติ ปฏิบัติไปแล้ว เกิดมุมมองดังนี้

2.1 ให้นักเรียนมีโอกาสกำหนดและดำเนินการไปสู่เป้าหมาย รวมทั้งความคาดหวังทางวิชาการ และเป้าหมายทางวิชาการ ทั้งของส่วนตัวและของกลุ่ม

2.2 การช่วยให้นักเรียนตระหนักว่าคนอื่นมองพฤติกรรมนักเรียนอย่างไร พฤติกรรมนักเรียนมีผลกระทบต่อคนอื่น ๆ อย่างไร และเรียนรู้วิธีการแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนอื่น ๆ ออกมาอย่างไร ไม่ก้าวร้าว หรือทะเลาะ

2.3 การช่วยให้นักเรียนพัฒนาความเห็นอกเห็นใจและพัฒนาทักษะการเจรจาเพื่อให้โน้มน้าวการตัดสินใจและแก้ไขข้อขัดแย้ง และนำไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนและเพื่อน ๆ

3. ระดับการพัฒนาพฤติกรรมด้านอารมณ์

8.4 วิธีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์

ในทางจิตวิทยาเชื่อว่าอีคิว หรือความฉลาดทางอารมณ์เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ (กรมสุขภาพจิต. 2544 : 30-32) ตามแนวคิดของ แดเนียล โกลแมน ผู้เขียนเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ เสนอแนะวิธีการพัฒนาไว้ 5 ประการ ดังนี้

รู้จักอารมณ์ตนเอง (Know one's emotions) การรู้จักอารมณ์ตนเอง จะเป็นพื้นฐานในการควบคุมอารมณ์เพื่อแสดงออกอย่างเหมาะสมการรู้จักอารมณ์ตนเองคือการรู้จักตัว หรือการมีสติใน

ทัศนคติของพุทธศาสนานั้นเอง ปกติเมื่อเราเกิดอารมณ์ใด ๆ ขึ้นมาเราจะตกอยู่ในภาวะใด ๆ ภาวะหนึ่งใน 3 ภาวะดังต่อไปนี้

1. ถูกครอบงำ หมายถึง การที่เราไม่สามารถฝืนต่อสภาพอารมณ์นั้น ๆ ได้จึงแสดงพฤติกรรมไปตามสภาพอารมณ์ดังกล่าว เช่น เมื่อโมโหก็อาจขว้างปาข้าวของ หรือส่งเสียงดัง โดยไม่สนใจใคร
2. ไม่ยินดีในร้าย หมายถึง การไม่ยินดีในร้ายต่ออารมณ์ที่เกิดขึ้นหรือทำเป็นเฉยๆ ไม่สนใจเพื่อบรรเทาการแสดงอารมณ์ เช่น ทำเป็นไม่ใส่ใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งที่จริง ๆ ก็รู้สึกโกรธ
3. รู้เท่าทัน หมายถึง การรู้เท่าทันต่ออารมณ์ที่เกิดขึ้น มีสติรู้ว่าควรจะทำอย่างไรจะเหมาะสมที่สุดในขณะอารมณ์นั้น ๆ เช่น โกรธก็รู้ว่าโกรธแต่ก็สามารถควบคุมความโกรธนั้นได้ ระวังอารมณ์โกรธได้ และหาวิธีจัดการแก้ไขได้อย่างเหมาะสม

วิธีการฝึกให้รู้เท่าทันอารมณ์ตนเอง

1. ทบทวน เมื่อรู้สึกว่ามีปัญหาในการแสดงอารมณ์ ลองใช้เวลาทบทวนอารมณ์ด้วยใจที่เป็นกลางไม่เข้าข้างตัวเองว่าเรามีลักษณะอารมณ์อย่างไร เรามักแสดงออกในรูปแบบไหนแล้วรู้สึกพอใจ ไม่พอใจอย่างไร คิดว่าเหมาะสมหรือไม่ต่อการแสดงอารมณ์ในลักษณะนั้น ๆ
2. ฝึกสติ ฝึกให้มีสติและรู้ตัวอยู่เสมอว่าขณะนี้เรากำลังรู้สึกอย่างไรกับตัวเอง หรือสิ่งที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัว สบายใจหรือไม่สบายใจ แล้วลองถามตัวเองว่าเราคิดอย่างไรกับความรูสึกนั้นและความคิดความรูสึกนั้นมีผลอย่างไรกับแสดงออกของเรา

การบริหารจัดการอารมณ์ตนเอง (Managing emotions) เป็นความสามารถในการควบคุมอารมณ์และแสดงออกได้อย่างเหมาะสมกับบุคคล สถานที่ เวลาและเหตุการณ์ ทั้งอารมณ์ดีและอารมณ์ไม่ดีให้เกิดความสมดุล ในการจัดการกับอารมณ์ตนเองนี้จะทำได้ดีเพียงใดนั้น สืบเนื่องมาจากการรู้จักอารมณ์ของตนเองการจัดการอารมณ์ได้เหมาะสมเพียงใด ดูได้จาก 1) ควบคุมได้ไม่แสดงอารมณ์อย่างทันทีทันใจมีความรู้ตัวไม่ถูกครอบงำโดยอารมณ์ 2) มีเหตุผลสามารถอธิบายได้อย่างสมเหตุสมผลถึงการเกิดและการแสดงออกอารมณ์ 3) ก่อให้เกิดพฤติกรรมและผลย้อนกลับในแง่บวก 4) แสดงออกอย่างเหมาะสมกับบุคคล สถานที่ เวลาและสถานการณ์การถูกครอบงำด้วยความกลัว ความโกรธ ความเศร้า ความผิดหวัง ความวิตกกังวลที่รุนแรง ทำให้คนเราสูญเสีย การควบคุมอารมณ์การจัดการกับอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมทำให้เกิดความสบายใจ ซึ่งจะมีผลไปถึงความสำเร็จและความสุขในการทำงานและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ผลที่เกิดขึ้นกับการแสดงอารมณ์ในลักษณะต่าง ๆ เช่น 4.1) การแสดงออกทันทีที่ต้องการโดยไม่คำนึงถึงผลที่เกิด

มาความเครียดอาจลดลงในขณะนั้น แต่ผลที่ตามมาอาจทำให้เกิดอารมณ์ ไม่ดีมากขึ้นไปอีก 4.2) เก็บกดเอาไว้ ไม่แสดงออกพยายามลืมไม่คิดถึง หลีกเลี่ยง เป็นการทำร้าย สุขภาพจิตของตนเอง เพราะอารมณ์ ยังคงอยู่ ไม่ได้ระบายออก หากมีการสะสมไว้มากน้อยเพียงใด ยังจะเกิดอันตราย ตามมาภายหลังมากขึ้นเพียงนั้น 4.3) โทษผิดผู้อื่นไปแสดงออกกับผู้ที่เกี่ยวข้องหาแพะรับบาป เป็นการทำให้เกิดความสบายใจขึ้นชั่วคราวที่ได้ระบายอารมณ์ไปยังผู้อื่น แต่ผลย้อนกลับอาจไม่คิดนัก โดยเฉพาะใน ด้านสัมพันธภาพ 4.4) ระบายออกได้อย่างเหมาะสม อารมณ์ดีขึ้น ผลที่เกิดตามมา เป็นไปในทางที่ดีนับว่าเป็นวิธีการจัดการอารมณ์ได้อย่างเฉลียวฉลาด ผู้ที่จะจัดการกับอารมณ์ในวิธี ที่ 4 นี้ ต้องมี การรู้ตัว รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง และเข้าใจสถานการณ์แวดล้อม 4.5) ทบทวนว่ามี อะไรบ้างที่เราทำลงไปเพื่อตอบสนองอารมณ์ที่เกิดขึ้น และพิจารณาว่าผลที่ตามมาเป็นอย่างไร 4.6) เตรียมการในแสดงอารมณ์ ตั้งใจไว้เกี่ยวกับการแสดงออกของอารมณ์ในคราวต่อไป ฝึกการตั้ง ตัวเองว่าจะทำอะไร จะไม่ทำอะไร 4.7) ฝึกการรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรือที่เรา ต้องเกี่ยวในด้านดี ฝึกทำอารมณ์ให้แจ่มใส เกิดความสบายใจ 4.8) ฝึกการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง/ผู้อื่น/ สิ่งอื่นที่ อยู่รอบตัว ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากข้อ 3 ทำให้เกิดความคิดที่ดีการกระทำที่ดี ทำให้เกิดผล ย้อนกลับที่ดีต่อ ตนเองและผู้อื่น 4.9) ฝึกการมองหาประโยชน์/ โอกาสจากอุปสรรค โดยการ เปลี่ยน มุมมอง มองหาแง่ดี โดยคิดว่าเป็นสิ่งท้าทายที่จะทำให้เราพัฒนายิ่งขึ้น 4.10) ฝึกการผ่อนคลายความเครียด โดยเลือกวิธีที่เหมาะสมกับตนเอง เพราะหากเครียดมากจะไม่มีพลังพอที่จะหลุด พ้นการครอบงำอารมณ์ เมื่อควบคุมอารมณ์ได้แล้วก็จะหาทางระบายอารมณ์ในทางที่เหมาะสม การ คลายเครียดทำได้หลากหลายวิธี เช่น การออกกำลังกาย การฟังเพลง นั่งสมาธิ เดินจงกรม เล่น ดนตรี ปลูกต้นไม้ เป็นต้น

การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง เป็นการมองหาแง่ดีของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง จะช่วย ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าสามารถเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ ทำให้เกิดกำลังใจที่จะสร้างสรรค์ สิ่งดี ๆ มุ่งไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ผู้ที่มีความสามารถด้านนี้มีแนวโน้มว่าจะเป็นผู้ปฏิบัติงานได้อย่าง มีคุณค่า

การสร้างแรงจูงใจจากอุปสรรคนั้นอาจทำได้จากข้อแนะนำซึ่ง เทอดศักดิ์ เดชคง (2542 : 74) เสนอไว้ดังนี้

1. ทำความเข้าใจว่า “อุปสรรค” จะเกิดขึ้นเมื่อเราคิดว่าสิ่งนั้นยากที่เราจะเอาชนะได้ ถ้าสิ่งใดเราทำได้แน่ ๆ ก็อย่าคิดว่ามันเป็นอุปสรรค
2. เมื่อพบอุปสรรคให้คิดหาสาเหตุของการเกิด หรือการที่เราต้องพบอุปสรรคนั้นด้วย เพราะจะพบว่าบางครั้งตัวเราเองเป็นผู้สร้างอุปสรรคนั้นขึ้นเอง

3. มองหาข้อดีของการเกิดอุปสรรคขึ้น เช่น มองว่าทำให้เราได้ฝึกการแก้ปัญหาเป็น สิ่งท้าทายความสามารถของเรา ทำให้เราได้มีประสบการณ์เพิ่มขึ้น เป็นต้น

จินตนาการถึงการแก้ไขอุปสรรคก่อนลงมือทำการจริง เป็นการสร้างพลังเตรียม ความพร้อมให้ตนเอง ในการเผชิญอุปสรรค

ลงมือปฏิบัติ แก้ไขอุปสรรค ถ้าสำเร็จจงชื่นชมตัวเอง ถ้าไม่สำเร็จหาสาเหตุของ ความไม่สำเร็จ และให้โอกาสตนเองในการแก้ไขต่อไป

แนวทางในการสร้างแรงจูงใจให้กับตนเอง

1. ทบทวนและจัดอันดับความสำคัญในชีวิตว่ามีอะไรบ้างที่เราต้องการ อยากได้ อยากมี อยากเป็น แล้วพิจารณาว่าการที่เราจะบรรลุสิ่งที่ต้องการนั้นสิ่งใดมีทางเป็นไปได้/ เป็นไป ไม่ได้สิ่งใดจะเกิดประโยชน์สิ่งใดจะเกิดโทษ

2. ตั้งเป้าหมายอย่างชัดเจน โดยนำความต้องการที่มีความเป็นไปได้และเกิดประโยชน์ มาตั้งเป้าหมายให้ชัดเจนและวางขั้นตอนการปฏิบัติที่จะมุ่งสู่เป้าหมายนั้น ๆ

3. มุ่งมั่นต่อเป้าหมายในการปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย ต้องระวังอย่าให้มีเหตุการณ์บางอย่างมาทำให้ไขว้เขวไปจนออกนอกทางที่จะบรรลุเป้าหมาย

4. ลดความสมบูรณ์แบบ หากเราเป็นบุคคลประเภท “สมบูรณ์แบบ” คือ ทุกอย่างต้อง ดีที่สุดสมบูรณ์แบบที่สุด ผิดพลาดไม่ได้ต้องพยายามลดความสมบูรณ์แบบลง ฝึกสร้างความยืดหยุ่นใน อารมณ์ฝึกการยอมรับความบกพร่องจะช่วยให้เราไม่เครียด ไม่ทุกข์ ไม่ผิดหวังมากจนเกินไป

5. ฝึกการมองหาประโยชน์จากอุปสรรค มองหาสิ่งที่ดีจากสิ่งเลวร้ายที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อ สร้างความรู้สึกดี ๆ ที่จะเป็นพลังให้เกิดสิ่งดี ๆ ต่อไป

6. ฝึกสร้างทัศนคติที่ดี ห้ามมอมงที่ดีในเรื่องที่เราไม่พอใจ (แต่ไม่สามารถแก้ไขหรือ เปลี่ยนแปลงได้) มองปัญหาให้เป็นความท้าทายที่เราจะทำได้ เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อสร้างพลัง และ แรงจูงใจให้ผ่านพ้นปัญหานั้น ๆ ไปได้

7. หมั่นสร้างความหมายในชีวิต ด้วยการรู้สึกดีต่อตัวเอง นึกถึงสิ่งที่สร้างความ ภาคภูมิใจ และความพยายามใช้ความสามารถที่มีทำประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นแม้ว่าเป็นเรื่อง เล็ก ๆ น้อย ๆ ให้กำลังใจตนเอง คิดอยู่เสมอว่าเราทำได้ เราจะทำและลงมือทำ

8. ให้กำลังใจตัวเอง คิดอยู่เสมอว่าเราทำได้ – เราจะทำ – ลงมือทำ

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

9.1 งานวิจัยในประเทศ

กรวรรณ กัญพะวงศ์ (2529 : 52) ได้ทำการศึกษาผลการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคการต่อบทเรียนและการเสริมแรงที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพฤติกรรมการร่วมมือในชั้นเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในกลุ่มทดลองที่ใช้ในการเรียนแบบร่วมมือกับกลุ่มควบคุมที่ใช้การเรียนตามคู่มือครู ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่นักเรียนในกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมการร่วมมือสูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กนกพร แสงสว่าง (2540 : 60-61) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการทำงานร่วมกันในวิชา ส305 โลกของเราของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่สอนโดยการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์กับการสอนตามปกติ ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และจากการศึกษาพัฒนาการทักษะการทำงานร่วมกันของนักเรียนหลังจากได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ ผลการวิจัยปรากฏว่าหลังจากที่นักเรียนได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์แล้ว นักเรียนกลุ่มทดลองมีพัฒนาการทักษะการทำงานร่วมกันสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เทอดศักดิ์ เดชคง (2542 : 59-60) ได้ศึกษาระดับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในกรุงเทพมหานคร จำนวนมากกว่า 200 คน วัด 3 ส่วน โดยส่วนที่ 1 และ 2 เป็นการประเมินโดยให้เด็กทำเอง ส่วนที่ 3 เป็นการประเมินโดยครูประจำชั้น พบว่า เด็กห้องเก่งมีความฉลาดทางอารมณ์เฉลี่ยต่ำกว่าเด็กห้องธรรมดา เด็กห้องเก่งมักมีระดับความสุขต่ำกว่าเด็กห้องธรรมดา เด็กห้องเก่งมีแนวโน้มที่จะมองตนเองว่ามีความสามารถทางอารมณ์ (ความพึงพอใจ ความคิดแง่บวก ความรับผิดชอบ น่าใจ เป็นต้น) และครูมีแนวโน้มที่จะให้คะแนนความสุขและการเป็นคนเก่งคนดีแก่เด็กห้องเก่งมากกว่าเด็กห้องธรรมดาดูอย่างเห็นได้ชัด

วีระวัฒน์ ปิ่นนิคามัย (2542 : 112-118) ได้ศึกษาความฉลาดทางอารมณ์เครื่องมือวัดเชาวน์อารมณ์ร่วมกับ อูสา สิทธิสาคร โดยใช้แนวคิดของเมเยอร์, สโลเวย์ และโกแมน (1998) เพื่อศึกษาองค์ประกอบด้านชีวประวัติของนักการศึกษาเกี่ยวกับความสามารถด้านเชาวน์อารมณ์ แบบทดสอบ

ประกอบด้วยลักษณะเขาวน้อารมณ์ 7 ด้าน ได้แก่ การรู้จักอารมณ์ตัวเอง การตระหนักรู้อารมณ์ของผู้อื่น การควบคุมอารมณ์ตนเอง วุฒิภาวะทางอารมณ์ ความเอื้ออาทร การมีแรงจูงใจที่ดี และทักษะทางสังคม ลักษณะแบบทดสอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 90 ข้อ โดยให้ผู้ตอบรายงานว่าข้อความนั้นๆ เกิดขึ้นกับตนเองทั้งในแง่ความคิด ความรู้สึก อารมณ์และการแสดงออกในระดับใด ใน 5 ระดับนั้นกลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาชั้นปีที่ 1-4 ของมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย จำนวน 464 คน ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาเพศหญิงมีความสามารถด้านเอื้ออาทร วุฒิภาวะทางอารมณ์และการควบคุมอารมณ์ด้านอารมณ์ของตนเองสูงกว่านักศึกษาเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัวมีผลต่อเขาวน้อารมณ์ด้านความเอื้ออาทร การตระหนักรู้ถึงภาวะอารมณ์ของผู้อื่น การรู้จักอารมณ์ของตนเองและการมีแรงจูงใจที่ดีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การปรึกษาหารือกับพี่น้องและครูอาจารย์เมื่อเวลามีปัญหา มีสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับทักษะทางเขาวน้อารมณ์ สภาพความสัมพันธ์กับบิดามารดามีผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความเอื้ออาทร การมีแรงจูงใจที่ดี การควบคุมอารมณ์ของตนเอง และทักษะทางสังคมของนักศึกษา การประเมินค่าตนเองว่าเป็นคนที่มุ่งความสำเร็จ ใฝ่รู้สัมพันธ์ และมุ่งผู้อำนวยการมีผลต่อ ความสามารถด้านความเอื้ออาทรและการมีแรงจูงใจที่ดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีความสัมพันธ์กับคะแนนรวมจากการวัดเขาวน้อารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิญา ดวงจันทร์ (2544 : 49) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการใช้สถานการณ์จำลองและการเสริมแรงทางบวกที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 50 ลงมา จำนวน 48 คน แบ่งเป็นกลุ่มที่ 1 ซึ่งได้รับการใช้ สถานการณ์จำลองและการชี้แนะ จำนวน 16 คน กลุ่มทดลองที่ 2 ซึ่งได้รับการใช้สถานการณ์จำลองและการใช้หลักฟรีแมค จำนวน 16 คน กลุ่มทดลองที่ 3 ไม่ได้ได้รับการใช้สถานการณ์จำลองและการเสริมแรงทางบวก จำนวน 16 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความฉลาดทางอารมณ์เพิ่มขึ้นหลังจากได้รับการใช้สถานการณ์จำลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กนกพร แสงสว่าง (2540 : 60-61) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการทำงานร่วมกันในวิชา ส305 โลกของเราของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่สอน โดยการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอร์วกับการสอนตามปกติ ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนที่ได้รับการสอน โดยการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอร์วมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอน โดยการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอร์ว

ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนได้รับการสอน โดยการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และจากการศึกษาพัฒนาการทักษะการทำงานร่วมกันของนักเรียนหลังจากได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ ผลการวิจัยปรากฏว่าหลังจากที่นักเรียนได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ แล้ว นักเรียนกลุ่มทดลองมีพัฒนาการทักษะการทำงานร่วมกันสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

9.1 งานวิจัยต่างประเทศ

เลสชายด์ (Leschied. 1985 : 467-477) ได้ศึกษาผลการตอบสนองต่อโปรแกรมการฝึกอบรมของเด็กในสถานกักกัน ที่มีระดับสติปัญญาต่างกัน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองที่มีระดับสติปัญญาสูง จำนวน 30 คน และกลุ่มสติปัญญาต่ำ จำนวน 30 คน ผลปรากฏว่ากลุ่มทดลองที่มีระดับสติปัญญาสูง แสดงการตอบสนองต่อโปรแกรมที่มีความยืดหยุ่น ไม่เคร่งครัด การวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า เด็กที่มีเชาวน์อารมณ์สูง สามารถควบคุมตนเองได้ดี

ซาโลเวย์ และคณะ (Salovey and others. 1995 : 124-125) ได้สำรวจเชาวน์อารมณ์โดยใช้มาตราวัด Trait meta-mood scale โดยมาตรานี้ เป็นการวัดความแตกต่างระหว่างบุคคล ในความสามารถที่จะสะท้อนอารมณ์และการจัดการกับอารมณ์มีมาตราประเมินค่า 5 ระดับ โดยมี 3 ด้าน คือ ความเอาใจใส่ต่อความรู้สึก ความชัดเจนในการแยกแยะอารมณ์ และการปรับสภาวะอารมณ์ พบว่า มีคุณภาพด้านความเชื่อมั่นความเที่ยงตรงเชิงเหมือน และความเที่ยงตรงเชิงจำแนก (Convergent and discriminant validity) ผลการศึกษาพบว่า ความเอาใจใส่ต่ออารมณ์ความรู้สึก มีความสัมพันธ์ทางลบกับความเศร้าหุน่ และมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมองโลกในแง่ดีและความเชื่อการจัดการระบบสภาวะอารมณ์ที่ไม่ดี

กอตต์แมน (Gottman) (กรมสุขภาพจิต. 2544 : 25) ศึกษาถึงความฉลาดทางอารมณ์ต่อการเรียนของเด็ก รวบรวมจาก 56 ครอบครัว ติดตามผลอยู่หลายปี ปรากฏว่า ในกลุ่มที่พ่อแม่เลี้ยงดูแบบเน้นทักษะทางอารมณ์ เด็กจะมีผลทางการเรียนที่ดีกว่า ถึงแม้ว่าจะมีระดับไอคิวใกล้เคียงเด็กในกลุ่มดังกล่าวยังมีความสัมพันธ์ที่ดีกับพ่อแม่ ครู และเพื่อน ๆ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ปรับตัวกับปัญหาความขัดแย้ง ความโกรธ ความเครียดได้ดี

สลาวิน (Slavin) (บุญบา โชคช่วยชู. 2536 : 24) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับวิธีเรียนแบบร่วมมือหลายรูปแบบ ทั้งในระดับโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จำนวน 67 ครั้ง เป็นการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเปรียบเทียบกับจัดการเรียนรู้แบบปกติ จากการศึกษาพบว่า

นักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์สูงกว่านักเรียนที่เรียนแบบปกติ 41 ครั้ง ไม่มีความแตกต่าง 25 ครั้ง และ นักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่านักเรียนที่เรียนแบบปกติ 1 ครั้ง

จากผลการวิจัยภายในประเทศและผลการวิจัยต่างประเทศ พบว่า การเรียนโดยการเรียนแบบร่วมมือได้นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นจำนวนมาก ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกันว่า การสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือเป็นวิธีการเรียนที่เพิ่มประสิทธิภาพแก่ผู้เรียนในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์

จากผลการวิจัยภายในประเทศและผลการวิจัยต่างประเทศ พบว่า การเรียนโดยการเรียนแบบร่วมมือได้นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นจำนวนมาก ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกันว่า การสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือเป็นวิธีการเรียนที่เพิ่มประสิทธิภาพแก่ผู้เรียนในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์